

Algemeene paardenkennis : eene handleiding voor eigenaars en liefhebbers van paarden, paarden-handelaren, paarden-artsen, officieren der kavallerie en artillerie, enz., enz. : bevattende de natuurlijke historie van het paard; de algemeene kennis der onderscheidene kleuren en rassen; de kennis van den ouderdom ...; de noodige voorzorgen en maatregelen welke, bij den koop en verkoop van paarden, dienen in acht genomen te worden, om zich voor schade te hoeden : benevens eene uitvoerige en nauwkeurige opgave der bedriegerijen en kunstgrepen, welke in den paardenhandel gepleegd worden

<https://hdl.handle.net/1874/30352>

ALGEMEENE PAARDENKENNIS.

Boek 346

EENE HANDLEIDING

VOOR

EIGENAARS EN LIEFHEBBERS VAN PAARDEN,
PAARDEN - HANDELAREN, PAARDEN - ARTSEN, OFFICIEREN DER
KAVALLERIE EN ARTILLERIE, ENZ., ENZ.

BEVATTENDE:

DE NATUURLIJKE HISTORIE VAN HET PAARD; DE ALGEMEENE KENNIS DER ONDERSCHIEDENE KLEUREN EN RASSEN; DE KENNIS VAN DEN OUDERDOM; DE KENNIS EN BEOORDEELING VAN DE UITWENDIGE DEELEN DES PAARDS IN DEN GEZONDEN TOESTAND, EN NAAUWKEURIGE BESCHRIJVING EN ONDERKENNING DER UITWENDIGE GEBREKEN; DE ONDERKENNING EN BEOORDEELING DER INWENDIGE HOOFDGEBREKEN; DE NOODIGE VOORZORGEN EN MAATREGELEN WELKE, BIJ DEN KOOP EN VERKOOP VAN PAARDEN, DIENEN IN ACHT GENOMEN TE WORDEN, OM ZICH VOOR SCHADE TE HOEDEN.

BENEVENST

EENE UITVOERIGE EN NAAUWKEURIGE OPGAVE
DER BEDRIEGERLIJEN EN KUNSTGREPEN, WELKE IN DEN
PAARDENHANDEL GEPLEEGD WORDEN.

DOOR

IGNATZ ELLERBROCK,

Veearts der Eerste Klasse; Oud-Paardenarts bij de Artillerie en Leeraar in de Dierenkunde en Veeveeti aan het Landhuishoudelijk Instituut van den Heer ENKLAAR; Lid der Vereeniging van Veeartsen in het Koninkrijk Hanover; Lid van het Veeartsenijkundig Genootschap van Württemberg en aangrenzende Landen; Lid van het Genootschap van Duitsche Veeartsen; Lid van de Maatschappij van Landbouw in de Provinciën Noord- en Zuid-Holland.

AMSTERDAM,
GEBROEDERS DIEDERICHS.

GEDRUKT BIJ W. J. KRÖBER.

I N H O U D.

	bladz.
Natuurlijke historie des paards.	1.
De kleuren der haren bij het paard in het algemeen.	5.
De verschillende rassen van paarden.	12.
Het onderkennen en beoordeelen van den ouderdom der paarden.	22.
Kenmerken en waarnemingen, die als hulp- en onderkennings- teekenen van den ouderdom des paards aan te merken zijn.	37.
Onregelmatigheden en afwijkingen in de kenteekenen ter beoordeeling des ouderdoms	43.
Bedriegerijen en kunstgrepen, welke gebezigd worden om de beoordeeling van den ouderdom des paards te bemoeijelijken en onzeker te maken	48.
De kennis en beoordeeling van de uitwendige deelen des paards in den gezonden toestand. — Beschrijving en onderkenning der gebreken en misvormingen aan dezelve	58.
Naaauwkeurige beschouwing der enkele uitwendige deelen	60.
Nadere beschouwing der enkele deelen van de voorste ledematen	70.
Nadere beschouwing der enkele deelen van de achterste ledematen	74.
Naaauwkeurige beschouwing der plaatsing van de beenen des paards, en gebruikmaking derzelve bij de beweging	78.

Kenteekenen van den volkomen gezonden toestand des paards	86.
Het aankooopen van paarden, en de noodige voorzorgen en maatregelen, welke dienen in acht genomen te worden, om zich voor schade en ongelukken te behoeden	93.
Het onderzoek	100.
De verkoop der door den paardenfokker aangefokte paarden; en de aan te bevelende handelwijze, om dezelve in hunnen voordeeligsten staat aan te bieden; en tevens opgaaf der voorzorgen, die de verkooper dient in acht te nemen, om niet door den kooper bedrogen te worden	115.
Onderscheidene wijzen om de grootte en hoogte des paards met naauwkeurigheid te meten	123.
De onderkenning en beoordeeling der hoofdgebreken bij het paard	129.
De wets-bepalingen en verordeningen in den paardenhandel .	132.
De bedriegerijen en kunstgrepen die in den paardenhandel gebezigd worden	173.

ALGEMEENE KENNIS DES PAARDS.

NATUURLIJKE HISTORIE DES PAARDS.

Het paard, (*equus*,) behoort in de 5de klasse der zoogdieren, tot de orde der dikhuidige dieren, (*pachydermata*), en tot de familie der eenhoevigen, (*solidangula*). Dit geslacht der eenhoevige dieren bevat onderscheidene soorten, waaronder, behalve de zebra, de ezel en andere, ook het eigentlijke paard behoort.

Het paard heeft voor natuurhistorische kentekenen: 12 snijtanden, (6 in de boven- en 6 in de onderkaak); 24 baktanden, (6 in iedere rij der kaak, zoowel in het boven- als onder-kakebeen); daarenboven hebben de hengst en de ruïn nog in iedere kaak 4 haaktanden, welke de merrie paarden missen; zoodat de mannelijke paarden 40, en de vrouwelijke slechts 36 tanden bezitten. Het paard heeft lange manen en eenen langen staart, kleine ooren, eenen eenvoudigen, onverdeelde hoef, en eene brieschende stem.

Het natuurlijke verblijf des paards is bij voorkeur op hooge gronden; zijne voedingsmiddelen zijn grassoorten, gedroogde planten, meel-bevattende zaden en granen van verschillende soorten.

Het paard heeft eene onverdeelde maag, welke klein mag genoemd worden, maar daarentegen zeer wijde en ruime dikke darmen. Men vindt bij het paard geene galblaas. Wegens de in verhouding

zijner grootte, onverdeelde kleine maag, heeft het paard een meer voedzaam dan volumineus voedsel noodig.

Het geslacht van het paard is, even als bij andere dieren, tweeledig: mannelijk en vrouwelijk. Het mannelijke noemt men hengst; het vrouwelijke daarentegen merrie. Als het mannelijke paard ontmand of gesneden is, wordt het ruin genoemd.

De hengst is moedig en krachtig. De merrie geduldig en meer lijdzaam. De merrie wordt in het voorjaar hengstig, en door den hengst gedekt. Indien zij eenmaal ontvangen of gevat heeft, dan slaat zij den hengst af.

Zij draagt gewoonlijk 11 maanden; of 48 à 49 weken; of 335 tot 340 dagen. Dit is intusschen verschillend; en de draagtijd van sommige merriën langer en van andere korter. Over het algemeen brengt de merrie niet meer dan één veulen ter wereld, dat zeer spoedig groeit; en hetwelk men meestal 4 à 5 maanden zuigen laat.

In het wild leeft het paard in kudden. Het oorspronkelijke vaderland des paards is Midden-Azië, en in de voederrijke, woeste steppen van die wereldstreek, begunstigd met een' vasten, van steen en rotsen vrijen grond, die door uitmuntend stroomend water besproeid wordt, en waar een frissche, warme en drooge lucht, bij eenen helderen hemel bestaat, (al hetwelk aan het voortkomen en den groei van het paard zoo zeer bevorderlijk is;) houdt het zich nog tegenwoordig in zijnen natuurstaat, wild, vrij en in groote kudden op.

De stamvaders der eerste paardenrassen zijn intusschen nergens meer te vinden. De nog in Azië gevonden wordende wilde paarden zijn klein en kort; zij hebben een' dikken hals met krullende

manen en krullenden staart, eene enge borst, een spits en afhangend kruis en lange hoeven; daarbij zijn zij van eene graauwe, muivale kleur, en gelijkten over het geheel meer op den ezels.

Uit Azië is het paard in vele landen overgebracht en groeit en leeft zoowel onder de linie als in de noord- en zuidpool-landen. In de nieuwe wereld is het paard waarschijnlijk eerst door de Europeanen aangevoerd, doordien het vroeger aldaar niet bekend was. In Europa teelt het bijzonder goed voort, en vermeerderd zich daardoor zeer belangrijk.

De natuurlijke ouderdom van het paard kan zich tot 30 à 40 jaren uitstrekken; zelfs zijn er paarden, welke een' nog hooger ouderdom bereiken. Als een' regel kan men aannemen, dat het paard afgeleefd is, als het zijn 15de jaar bereikt heeft; met dezen ouderdom zijn slechts enkele paarden nog bruikbaar en tot arbeid geschikt; door eene goede verzorging en verpleging kan echter het leven des paards aanmerkelijk worden verlengd. Buitendien heeft de afstamming op den ouderdom invloed; zoo leven de paarden van een edel ras doorgaans langer, vooral als ze in hunne jeugd goed behandeld, en van al te vroege en te zware diensten verschoond worden; daarentegen zijn de paarden van een gemeener ras, als ze minder zorgvuldig opgevoed, en bovendien reeds vroegtijdig tot veelvuldigen en zwaren arbeid gebezigd worden, veel spoediger uitgeput.

Het doorgaans vroege afsterven der paarden mag men aan de kunstmatige opvoeding, aan de vele en vroege diensten, aan ziekten en buitengewone toevalligheden toeschrijven. Na groote inspanning, zelfs na ziekten bekomt het paard meestal spoedig en gemakkelijk; het is, over het geheel genomen, taai,

maar ook veelal bezwijkt het spoedig, als het door hevige ziekten aangetast wordt. Tot de kwaadaardigste ziekten van het paard behooren: de hersen-, de hals- en de longontsteking, de kwade droes en de worm.

Het paard is een der nuttigste en edelste dieren; het bevordert door zijne diensten veelvuldige ondernemingen van den mensch; en hierdoor, en tevens door zijne bekende goedaardigheid, door het bevallige in zijn uiterlijk, heeft het reeds in zeer oude tijden in de bijzondere gunst der menschen gedeeld. Het laat zich gemakkelijk temmen, leert spoedig diegenen kennen, welke dagelijks met hetzelfde omgaan en het verzorgen; het is volgen leerzaam, en vereenigt daarbij kracht met moed.

Hoewel het paard in de vroegste tijden, dat het aan den wil des menschen onderworpen werd, meer uitsluitend voor de krijgsdienst en de jacht gebruikt werd, — zoo wordt het tegenwoordig tot zoo vele en zoo veel-soortige diensten gebezigd, dat het door deze zijne nuttigheid al onze andere huisdieren ver overtreft.

Tot de familie des paards behooren de ezel, de zebra, de quagga, het dshiggetai, de bergzebra en het dauw.

De ezel is klein, heeft lange ooren, dikke, ruwe, harde en overcindstaande manen; een' kalen, met krullende haren voorzienen staart, en eene jankende, krijschende stem. De ezel paart met zijns gelijken. In het voorjaar wordt de ezel-merrie hengstig en door den ezel-hengst besprongen; slaat dezen, nadat zij ontvangen heeft, af; draagt gewoonlijk 11 maanden en brengt doorgaans één ezel-veulen ter wereld. Vervolgens paart de ezel ook met het paard, en hiervan komen de muilezel en het muildier. De

muilezel is de vrucht der paring van den paardenhengst met de ezel-merrie. Het muildier is de vrucht der paring van den ezel-hengst met eene paardenmerrie. Beide nakomelingen zijn bastaarden en teelen niet verder voort. Zeer enkele voorbeelden van het tegendeel worden evenwel opgeteckend gevonden. Bastaards van paarden met andere dieren, in het wild gepaard en geteeld, behooren tot de Arabische vertellingen.

De quagga heeft den vorm en het voorkomen van den ezel. De zebra, het dshiggetai, de bergzebra en het dauw behooren tot de wilde dieren, en deze krijgt men wel eens in de menageriën te zien.

De ezel dient tot lastdier, waartoe hij ook buitengewoon geschikt is. De muildieren worden meer tot rijden en trekken gebruikt, houden het zeer lang en goed uit, en zijn daarenboven buitengewoon taai en vlug. In Spanje en Italië worden deze muildieren veel gefokt en veel gebezigd. De muilezel is trager, en wordt daarom in die landen ook meer als lastdier aangewend.

DE KLEUREN DER HAREN BIJ HET PAARD
IN HET ALGEMEEN.

Wil men het signalement van een paard naar de kleur der haren opgeven, zoo bestaan daarvoor technische termen, die in den paardenhandel van ouds bekend en aangenomen zijn. De kennis eener juiste beschrijving en benaming van de kleur des paards is intusschen, bij de zeer groote afwisselingen, welke men bij de paarden aantreft, niet altijd even gemakkelijk; en toch wordt eene juiste

opgaaf, in sommige gevallen, degelijk vereischt; b. v. bij openbare bekendmaking van het vermisen van een paard; in proceszaken over paarden, bij het aankopen van staalpaarden, van remonte paarden enz.; en, in het algemeen, ter onderscheiding des eenen paards van het andere; weshalve dan ook eene degelijke kennis der kleuren van het haar des paards geenszins voor hem, die zich voor paardenkenner uitgeeft, onverschillig kan zijn.

Men kan uit de eerste berichten over het paard, met eenige waarschijnlijkheid, afleiden, dat de kleur van de haren der eerste paardenrassen, eenkleurig geweest is; en dat deze, als het gevolg eener kunstmatige opvoeding, in de verschillende kleuren, welke tegenwoordig bij de paarden gevonden worden, veranderd zij. In de taal der paardenkenners wordt alleen gezegd: het paard heeft dit of dat haar (het is zwart of bruin) als men de kleur der haren van hetzelfde beschrijven wil.

Het haar blijft zich echter geenszins gedurende het leven des paards gelijk, maar het verandert overeenkomstig den verschillende ouderdom, zoodat veulens meestal met geheel ander haar geboren worden, dan zij naderhand blijven behouden. Sommige paarden, vooral de schimmels, verwisselen gedurende hun leven de kleur van hun haar meermalen. Slechts enkele kleuren blijven van de geboorte der veulens tot den dood des paards dezelfde; men noemt deze *constante* kleuren; en wel zijn dit: de isabelen, de witgeboren schimmels, de bonte en de getijgerde paarden.

Het haar schijnt, over het algemeen genomen, erfelijk in de familie te zijn, wanneer de leden dezer familie van paarden, alleen en onder elkan- der tot de voortteling en fokkerij genomen worden;

maar zoodra er uit andere familiën paarden tot fokkerij worden gebezigd, dan kan men op het verkrijgen van de gewenschte vaste kleur bij het veulen geen' staat meer maken, waaruit zich dan ook laat verklaren, dat de nakomeling van een' hengst en eene merrie, welke beide een en hetzelfde haar hebben, veeltijds een geheel ander haar heeft; zoo ziet men menigmaal van een' zwarten hengst en eene zwarte merrie, een schimmelveulen komen; of van twee schimmels, een zwart of vosveulen. Deze afwijking strekt zich uit tot in de verschillendste kleurmengelingen. In andere gevallen vereenigen zich de kleur der haren vanden hengst en de merrie; en men ziet b. v. van een' schimmelhengst met eene zwarte merrie, zwartschimmels of ijzerschimmels vallen.

In vroegeren tijd gaf men aan de kleur der haren eene ruimere beteekenis; zoo beweerde men dat bruine paarden een *sanguinisch* gestel (temperament), vospaarden een *choleric*, zwarte paarden een *melancholisch*, en schimmels een *phlegmatic* gestel hadden; ook tegenwoordig hechten sommigen, hoewel met overdrijving, hieraan nog geloof; zoo ook worden de vospaarden thans nog voor zeer levendige, booze en valsche paarden gehouden. Men komt intusschen van dit bijgeloof meer en meer terug. Aan de bijzondere afteekenen heeft men langen tijd eene voorspellende waarde toegekend en geloofde vast, dat eenige derzelve aanden bezitter hetzij geluk of ongeluk aanbragten. Zoo beteekende een ster of bles, zonder verdere afteekens, — of een wit linker achterbeen, — of een ster of bles met twee witte achterbeenen; of drie afteekens aan drie beenen, — of drie afteekens, waarvan een aan de beide achterbeenen en slechts aan

een' voorbeen, of vier witte beenen, dat de bezitters van zoodanige paarden daarmede geluk zouden genieten. Daarentegen hield men eene zich over den neus uitstrekkende bles (doorloopende bles); of zeer hoog aan de achterbeenen oploopende afteekens, of afteekens alleen aan de voorbeenen, of aan het voor- en achterbeen derzelfde zijde; of aan het regter voor- en linker achterbeen, of alleen aan de achterbeenen, voor onheil-spellende afteekens. Moge zich intusschen dit bijgeloof nu ook al veel verminderd hebben, zoo houdt men evenwel niet van zeer groote afteekens aan het paard; echter rigt zich zulks veelvuldig naar de heerschende mode en den smaak des eigenaars. Als eene bijzonderheid mag hier aangemerkt worden, dat alle afteekens van het paard reeds bij de geboorte van het veulen te zien zijn, en tot aan den dood des paards blijven bestaan.

Het haar der paarden is, over het algemeen, wat de kleur aangaat, zeer verschillend, en laat zich onder de navolgende algemeene kleuren (tot naauwkeuriger onderscheiding), het voegzaamst verdeelen:

1. Het schimmelhaar; 2. het voshaar; 3. het geele haar; 4. het bruine haar; 5. het zwarte haar; 6. het tijgerhaar en 7. de bonte paarden. Welk haar intusschen voor het schoonste zoude moeten gehouden worden, laat zich moeilijk beslissen, en hangt geheel en al van de heerschende mode en van den smaak des eigenaars of koopers af. Intusschen houdt men effen bruin, effen zwart, appelgraauwe schimmels, en vossen zonder afteekens voor schoon.

Deze verschillende zeven hoofdkleuren der haren hebben weder verschillende ondersoorten, waar-door zij, (al naar de vermenging met andere ge-

kleurde haren), verschillend benaamd worden.

1. Het schimmelhaar kenmerkt zich door eene witte grondkleur, welke of bijzonder en meer alleen in het oog valt, of met andere kleuren vermengd, voorkomt, waardoor dan de schimmels in verschillende ondersoorten verdeeld worden; en wel: *a.* in witschimmels, *b.* zwartschimmels, *c.* blaauwschimmels, *d.* ijzerschimmels (moorkoppen), *e.* graauwschimmels, *f.* appelgrauwschimmels, *g.* roodschimmels, *h.* brandschimmels, *i.* muskaatschimmels, *k.* kaneelschimmels, *l.* honigschimmels, *m.* zandschimmels, *n.* forellenschimmels, *o.* vliegenschimmels, *p.* lijsterschimmels, *q.* staarschimmels en *r.* perzikkleurige schimmels.

2. Het voshaar. De vossen onderscheiden zich bijzonder door eene roode grondkleur, welke dan eens in het lichte, dan in het donkere met andere kleuren vermengd, de vospaarden kenmerkt. Meestal zijn staart en manen lichter van kleur, soms wit of grijs; de hoeven zijn zwart; de oogen bruin en de huidkleur donker. De verschillende soorten van vossen zijn de volgende: *a.* lichtvos, *b.* kleivos, *c.* goudvos, *d.* roodvos, *e.* kopervos, *f.* donkervos, *g.* brandvos, *h.* levervos, *i.* bronsvos, *k.* zweetvos, *l.* sabel- of hermelijn-vos, *m.* zwartvos, *n.* koolvos.

3. Het geelhaar. Bij deze is de grondkleur geel, welke dan eens lichter, bijkans wit, dan weder donkerder in verschillende schakeringen voorkomt. Van het geelhaar zijn er twee hoofsoorten: *a.* geelhaar met vleeschkleurig vel, de Isabellen, *b.* geelhaar met grijzen huid, de eigentlijke geelharige paarden. Van de Isabellen onderscheidt men weder de volgende: *a.* witte Isabelle, *b.* geele Isabelle. Van de geelharige paarden onderscheidt men: *a.* de gemeene Isabelle, *b.* de goud Isabelle, *c.* de donker

Isabelle, *d.* de zemelkleurige Isabelle, *e.* het donker geele haar of donkervaal, *f.* het gemeen geelkleurig haar, *g.* het reekleurig haar of reevaal, *h.* het wolfsvaal haar, *i.* het aschgrauwe haar en *k.* het muisvaal haar.

4. Het bruine haar. Bij deze is de grondkleur bruin, dan eens lichter dan donkerder, en, door vermenging met ander haar, verschillend gekleurd; de staart en de manen, de beenen tot aan de knie en het spronggewricht zijn altijd zwart, de huidkleur is altijd grijs, de oogen zijn bruin en de hoeven zwart. De ondersoorten zijn de volgende: *a.* lichtbruin, *b.* reebruin, *c.* roodbruin, *d.* goudbruin, *e.* kastanjebruin, *f.* kersbruin, *g.* spiegelbruin, *h.* zwartbruin, *i.* kopersnoet.

5. Het zwarthaar heeft de zwarte kleur tot grondkleur en geeft wel de minste afwijkingen; de huidkleur is steeds grijs, de oogen zijn bruin, de hoeven zwart; meestal heeft het in het geheel geene afteekens, en zoo dezelve evenwel voorkomen, dan zijn zij meestal schoon en niet al te groot. De ondersoorten zijn de volgende: *a.* lichtzwart, (zomerzwart, koezwart), *b.* koolzwart, *c.* glanzzwart.

6. Het bonte haar. Dit onderscheidt zich daardoor van ander, dat zich op witten grond groote onregelmatig-gevormde vlakken van eene andere kleur vertoonen; de witte plaatsen hebben eene vleeschkleurige huid, de donkere daarentegen eene grijze. Al nadat zich de witte vlakken over den kop uitspreiden, en zoo ook over de beenen, hebben deze paarden glasooogen en geele hoeven. De ondersoorten der bonte paarden zijn de volgende: *a.* geelbont, *b.* roodbont, *c.* bruinbont, *d.* zwartbont, *e.* porseleinbont, *f.* agaathbont. Deze bonte paarden mag men voor eene speling der natuur houden.

7 Het tijgerhaar. Deze onderscheiden zich door kleinere en regelmatiger vlakken van verschillende kleur op witten grond, de witte vlakken hebben meestijds eene vleeschkleurige, de getijgerde vlakken daarentegen eene grijze huid, echter is dit verschillend. Men onderscheidt de volgende soorten: *a.* geelachtig-, *b.* roodachtig-, *c.* bruinachtig-, *d.* zwartachtig- en *e.* gemengd-tijgerhaar.

Eene afwijking van genoemde hoofdkleuren van haar is stekelhaar; dit bestaat in eene vermenigving van witte haren met verschillend-gekleurde andere. Onder de stekelharige paarden onderscheidt men: *a.* het stekel-voshaar, *b.* het stekel-bruinhaar en *c.* het stekel-zwarthaar; al naarmate deze kleuren bij de vospaarden, bij de bruine of bij de zwarte paarden voorkomen.

De afteekenen bij het paard. Afteekenen noemt men de, bij paarden met donker haar, op verschillende plaatsen aan den kop of aan de beenen voorkomende aangeborene, groote of kleine, en soms eigenaardig-geteekende witte vlekken; en onderscheidt dezelve als afteekenen van den kop of van de beenen.

Onder de afteekenen van den kop worden gerekend: *a.* het bloempje, *b.* de star of kol, en als ondersoorten van deze laatste: 1. de ringstar, 2. de doorstoken star, 3. de puntstar of druipkol, 4. de blesstar, 5. de bles; als ondersoort van deze laatste: *a.* de doorgaande of doorlopende bles, *b.* de lantaarn, *c.* de snip, *d.* de melkmuil, de melklip, en *e.* de kikvorschenmuil.

De afteekenen aan de beenen zijn de volgende: *a.* de laars, *b.* de witte pijp, *c.* de witte koot, *d.* de witte kroon, *e.* de witte ballen, *f.* de hermelijnvoet.

Als verdere afteekenen zoude men hier kunnen

aanmerken de strekking der haren, welke, op sommige plaatsen, van de gewone strekking afwijkt, en haarwervels genoemd worden; *a.* bij den haarwervel staat het haar verkeerd en meer kringsgewijze op het voorhoofd, of in de zijde; *b.* de romeinsche degen of de doornaar, is eene dergelijke langwerpige streep langs den kam, *c.* de lanssteek is eene diepe streep, verkeerd staand haar, aan den hals en schouders.

DE VERSCHILLENDE RASSEN VAN PAARDEN.

Onder de benaming, *race* of ras, verstaat men, in het algemeen, eene zekere soort of familie van paarden, hetzij van een geheel land, of slechts van eene provincie bij welke de door eene reeks van jaren, eigendommelijk geworden vormen, gedaanten en hoedanigheden steeds bij elk paard waargenomen worden, en waardoor zij juist in het oogvallend van andere rassen verschillen. Dusdanige eigenschappen erven bepaaldelijk en steeds zeker op de nakomelingen over. Onder het paardengeslacht is het getal der onderling verschillende en afwijkende rassen menigvuldig; men zoude dezelve echter over het algemeen in twee hoofd-afdeelingen kunnen brengen; en wel *a.* paarden van de Oostersche (of edele) rassen en *b.* paarden van de Westersche (of minder edele) rassen. Als meer bijzondere rassen onderscheidt men de volgende;

1. Het edele Oostersche ras.
2. Het Tartaarsche ras.
3. Het Perzische ras en

4. Het Europesche ras, hetwelk gedeeltelijk althans, van Oostersch ras afstamt.

De paarden van het Oostersche ras (oosterlingen), zijn eerder klein of middelmatig dan groot, zeer goed geëvenredigd, en van een' zeer welgevormden lichaamsbouw. Men stelt deze als een' model voor van schoonheid van alle verschillende rassen van paarden. Zij hebben een' fijnen en bevalligen kop, wijd geopende neusgaten, vurige oogen, een langen, slanken, hooggedragen hals, hoogen schoft, korten-regten rug, sterke lendenen, regt uitstekend kruis, hoog aangezeten en onder de beweging in een' bevalligen boog gedragen staart, breede borst, ronde borstkas, opgevulde zijden, ronde en tevens slanken buik, sterke schouders, breede sterke voorarmen, ligte en fijne beenen, drooge sterke spieren, fijne huid, en zeer zichtbaar uitkomende aderen op de niet vliezige deelen; zij bezitten eene buitengewone vlugheid en kunnen het zeer lang uithouden; zij zijn vrolijk en levendig van gestel en bijzonder tot de rijdienst geschikt. Zij ontwikkelen zich wel zeer langzaam, maar kunnen, indien zij in de jeugd goed behandeld worden, zeer oud worden.

Het meest-beroemde Oostersche paard is het Arabische; van welk ras drie onderling verschillende soorten bestaan. 1. Dezulken, welke zonder de minste vermenging, van het edelste voorgeslacht afstammen; zij worden *Koklany* of *Hoeglany* genoemd; en het geslachtsregister gaat, tot ver voor MAHOMED, tot 2000 jaar terug. 2. Dezulken, welke wel van een oud geslacht afkomstig, maar niet van een onvermengd edel ras zijn; zij heeten *Kadisha*. 3. Dezulken, welke het gemeene zandras uitmaken; zij worden *Stating* genoemd.

B. Het Perzische paard, behoort, naast het Arabische, tot het schoonste ras; het heeft ook een' fijnen kop, langen hals, ligte fijne beenen maar het is langer van lijf en smaller in de borst en de ribben, terwijl zijn kruis vrij spits is. Aan dit ras sluiten zich de edele Turksche, de Kaukasische, de Numidische en Barbarijsche paarden.

C. Het Tartaarsche ras is zeer verspreid, en behoort voornamelijk in Aziatisch Rusland, bij de Kozakken en Kalmukken te huis, en verspreidt zich tot in China en Indië. Het Tartaarsche paard heeft eenen kleinen kop, langen, echter meestal verkeerd staanden hals, (den zoogenaamden hertehals), een lang lijf, plat kruis met laag aangezetten staart; het is, over het geheel, klein van gestalte, maar zeer taai en kan buitengewoon vele en langdurige vermoeijenissen uitstaan. Met deze Tartaarsche paarden zijn onderscheidene anderen onder elkander verbasterd. Het meest bekende en ook wel het beste ras hiervan is het Turkomannische. Hiertoe behooren verder de paarden in de Ukraine, Zevenbergen, de Poolse en de Russische paarden. De paarden in onze Oost-Indische bezittingen, eveneens tot deze soort behorende, zijn, over het algemeen, klein en onaanzienlijk.

D. Het Europeesche ras. Dit is buitengewoon verschillend; echter mag men de volgende, als onderling van elkander in het oog vallend-afwijkende hoofd rassen aannemen.

1. Het Engelsche paard. De Nakomelingen van de paring der edelste merrie paarden van het Engelsche ras, van de meest-mogelijke volkomenheid, met een' Arabischen hengst van het zuiverste ras van, sedert eene lange reeks van jaren, bewezene zuivere afstamming, door eene voortgezette paring

door vele geslachten heen, en eene daardoor verkregene, zekere overerving dezer volkomenheden op hnnne nakomelingen, worden met den naam van echtbloed, edelbloed of meer algemeen volbloed bestempeld. — Het Engelsche volbloedpaard, of het eigentlijke raspaard, bij ons bekend, door kenners geschat en bemind, is groot, heeft eene lichten, schoonen kop, dunnen langen hals, lange schouders, hoogen schoft, korten regten rug, een hoog regt uitlopend kruis, hoog aangezeten, onder de beweging in een bevalligen hoog gedragen staart, is lang en slank, en daarbij dun van lijf; heeft eenigzins hooge, sijne maar goed-gestelde, sterke beenen, en is daarboven zeer ligt en vlug in zijne bewegingen. De Engelsche volbloedhengsten worden, bijkans in alle Europesche landen, bij voorkeur tot verbetering en veredeling van het paardenras gebruikt. Wordt nu een hengst van het Engelsche volbloedras met eene uitstekende merrie van een minder-edel en zuiver ras tot paring toegelaten, dan verkrijgt de van deze paring gevallen nakomeling den naam van halfbloed. Wordt de merrie-nakomeling van dit halfbloed weêr door een' hengst van het volbloedras gedekt, dan verkrijgt de nakomeling van deze den naam van $\frac{3}{4}$ bloed; en de nakomeling van deze weêr door den volbloedhengst gedekt zijnde, verkrijgt het daarvan gevallen veulen den naam van $\frac{3}{8}$ bloed, enz. De hier te lande onder den naam van raspaarden bekende paarden, zijn òf paarden, welke in Engeland gefokt en opgekweekt, door aankoop hierheen gekomen zijn, òf het zijn de nakomelingen der paring van hier te lande gefokte merriën met Engelsche hengsten.

Behalve deze edele rassen zijn in Engeland in-

tusschen nog onderscheidene andere, van elkander zeer verschillende soorten van rassen; als het Engelsche grootte karpvaard, hetwelk, met veel zorgvuldigheid, in enkele streken van Engeland, bijzonder in Lin-Colnshire aangefokt wordt; doordien het wegens zijne grootte en sterkte buitengewoon geschikt is tot zeer zware diensten. Verder het kleine Schotsche paard, de zoogenaamde *pony* of hit. Wat nu het Engelsche renpaard betreft, zoo is dit wel geen bijzonder ras, maar het werd, in het algemeen, uit verschillende paardensoorten gekozen, en veelal door kunst en met veel moeite tot renpaard gedresseerd. De in lateren tijd met roem bekend geworden renpaarden, worden veel voor de fokkerij gebruikt, doordien, volgens nauwkeurig gedane aantekeningen, hunne nakomelingen zich meestal als goede renners deden kennen. Goede spring-hengsten, welke als bijzonder uitnemende en snelle renpaarden bekend geworden zijn, worden, uit dien hoofde, niet zelden tot zeer buitengewoon-hooge prijzen verkocht. Het Engelsche renpaard (wedrenner) is uitsluitend voor het wedrennen in gebruik; weshalve dan ook eene ongehoofelijke snelheid, verbonden met verbazende krachtinspanning, de grootte deugd van hetzelfde is, waartegen men zelfs andere hoofdgebreken, voorbij ziet, en even zoo min op schoonheid prijs stelt.

2. Het Spaansche en Napelsche paardenras; deze paarden stammen ongetwijfeld van de Barbarijsche paarden af, of van die, welke tijdens den inval der Mooren in Spanje en Italië in laatstgenoemde landen ingevoerd zijn. Van deze zijn de voorzeker zeer beroemde, maar aan de vroegere faam op lange na niet meer beantwoordende Andalusiërs afkomstig.

3. Het Limosijnsche ras; de paarden van dit ras hebben van alle andere Fransche paarden het meeste Engelsche bloed en vormen daardoor een bijzonder ras.

4. Het Normandische paardenras is, wegens zijne grootte, sterkte en schoonheid, reeds lang zeer vermaard geweest: het wordt even goed voor rijpaard als tot de trekdienst gebruikt.

5. Het Deensche paardenras is van eene middelmatige grootte; heeft een' grooten en zwaren kop, hooge, veelal slecht-geplaatste beenen, en is daarom meer voor de trekdienst geschikt.

6. Het Duitsche paardenras. Duitschland levert, in onderscheidene streken, vele algemeen als goed en geschikt bekende paarden op, welke onderling zoowel in het algemeen, als in enkele deelen belangrijk van elkander verschillen, maar evenwel geenszins als bijzondere en eigentlijke rassen aan te merken zijn, dewijl zij door de kruising, (d. i. paring der merriën met Engelsche volbloedhengsten,) de eigendommelijke en kenmerkende hoedanigheden, aan hunne geboorte-landstreek eigen, ook in hunne nakomelingen, tot heden toe, grootendeels behouden hebben. Door de verder voortgezette kruising nemen zij steeds in waarde, deugd en schoonheid toe. De meestbekende Duitsche paardensoorten zijn:

De Oost-friesche paarden; een groot slag van paarden met fijne kop en bevallig aangezetten hals, schoone voorhand, regten rug, regt uitlopend kruis, met hoog aangezetten staart; de beenen, zijn nog al dikwijls eenigzins ruigharig, en veelal hebben zij groote hoeven.

De Mecklenburgsche en Oldenburgsche paarden staan, in de meeste opzigten, met de Oost-friesche

paarden gelijk; echter mogen zij als eene reeds meer verfijnde rasoort aangezien worden.

De Holsteinsche paarden; deze zijn groot, meestal eenigzins van zwaren ligchaamsbouw, en hebben meest alle, als een karakteristiek kenteeken, eenen sterk naar voren gebogen neus en voorhoofd; (ramskop genaamd). Deze paarden zijn zeer geschikt voor koetspaarden,

Op vele plaatsen van Duitschland zijn stoeterijen opgericht, waar de beste inlandsche merriën door echte Engelsche volbloedhengsten gedekt worden, en waardoor de nakomelingen van deze, en zoo doende het geheele paardenras meer en meer verbeterd wordt. Zulks is des te eerder te verwachten, dewijl men van de hiervan reeds gevallene merriën, geene andere dan de beste, voor de verdere voortteeling uitkiest en gebruikt; daaruit is dan ook reeds gebleken, dat eene zoodanige paring en fokkerij op de verbetering van het paardenras een' grooten invloed heeft. Evenwel bestaan er nog menigvuldige vooroordelen en tegenkantingen van de zijde van vele paardenfokkers, welke aan de verbetering van het paardenras op deze wijze niet de waarde hechten, welke dezelve toch verdient.

Wat nu aangaat die paarden, welke men in ons land aantreft, zoo moet erkend worden, dat er tot heden toe, niet dan bij de rijken en aanzienlijken, gelegenheid bestaat, om hunne beste fokmerriën door echte volbloedhengsten te laten dekken; en de geringere paardenfokker nog altijd, een (alhoewel lakenswaardigen) afkeer toont, om zijne goede en beste fokmerriën door buitenlandsche hengsten te laten dekken; maar zulks, naar overoude gewoonte, door binnenlandsche hengsten verrigten laat;

zeer dikwijls zijn echter de nakomelingen van de paring der binnenlandsche merriën met buitenlandsche hengsten alles behalve naar den zin en tot voordeel van den fokker uitgevallen. Intusschen wordt ook van de verbetering van het paardenras op deze wijze, (door kruising,) al te veel gevergd; want zeker zal van eene onaanzienlijke, ellendige en gebrekkige inlandsche merrie, al is dezelve ook door een' zeer schoonen buitenlandschen hengst gedekt, nooit een veulen van groote waarde vallen.

Nederland bezit bijkans in iedere provincie eene bijzondere soort van paarden; echter zijn er enkele provinciën, in welke een bijzonder ras aangetroffen wordt, hetwelk bij voorkeur gezocht en geprezen wordt; tot deze behooren: 1. Het Geldersche paardenras; 2. het Friesche paardenras, waarmede het Groninger ras zeer veel overeenkomst heeft; 3. het Zeeuwsche paardenras; 4. het Amelandsche paardenras; en 5 de zoogenaamde hitten.

1. Het Geldersche paardenras is een geliefkoosd ras, en de voor de militaire dienst geschikte Geldersche paarden, worden door de paardenkopers voor tamelijk hooge prijzen aangekocht. De eigenlijke oorspronkelijke Geldersche paardensoort wordt tegenwoordig echter in geringer getal aangetroffen, dan vroeger, en is en wordt meer en meer verbasterd; en evenwel worden, ondanks deze verbastering, bij voorkeur de Geldersche paarden, door den Franschen paardenkooper, nog evenzeer gezocht. Het Geldersche paard heeft een kleinen doch tevens platten en breeden kop, niet te breed, en eenigzins korten bevalligen, vleezigen hals, ronde vleezige schouders, schoft, borst en ribbenkas, en gevulde zijden,— is meer ineengedrongen en heeft, als een karakteristiek kenteeken, een plat, breed en afhan-

gend kruis met middelmatig-aangezetten staart; het heeft goede, sterke en, van ter zijde gezien, breede beenen en gewrichten, die bij de meeste paarden goed geplaatst en daarenboven niet te ruig-harig zijn; het bezit een vlug en levendig gestel; de geliefkoosde kleur is meestal bruin, echter worden er ook vossen, schimmels en enkele zwarten aangetroffen. In de militaire dienst worden de Geldersche paarden voor rijpaarden aangekocht, waartoe zij de maat van 4 voeten 8 tot 10 duim moeten hebben; de groote Geldersche paarden zijn bij uittnemendheid geschikt voor span-, wagen- of koetspaarden.

Met deze Geldersche paarden komen de, in de provincie Utrecht, aangefokt wordende paarden het meest overeen.

2. Het Friesche en Groninger paardenras is groot en sterk, heeft een' grooten, regten, van boven zwaren breeden, en naar beneden smaller toeloo-penden kop, (het eigendommelijke kenteeken, waaraan men dit ras met den eersten oogopslag onderkennen kan), een' breeden korten, gebogen en sterken hals, breede borst, breeden rug, goed-gebouwde met veel haren aan de vetlok voorziene beenen met platte, breede hoeven; de rug is breed en het kruis is bij de meesten plat en breed en tevens *gespleten*; het heeft doorgaans vele en zware maan- en staartharen; ziet men zulk een paard van achteren, dan vertoont het zich zeer breed en buitengewoon sterk; over het algemeen is het vurig en vlug. De geliefkoosde kleur is zwart, echter vindt men er ook vele schimmels en bovenal vele schoone appelgrauwe schimmels onder. Het meest worden deze paarden voor stal-, koets- en wagenpaarden gebruikt.

3. Het Zeeuwsche paard kan gerekend worden

tot eene eigen soort te behooren; de Zeeuwsche paarden zijn groot en zwaar, en veelal plomp; zij hebben een' dikken en platten kop, aan welken de grootte ooren meestal ver van elkander en laag aangezet zijn; een' zwaren, breeden hals; zwaar en veel maan- en staarthaar, een ahangend, breed plat kruis en meestal grove, sterkbegroeide beenen. Tegenwoordig zijn intusschen de Zeeuwsche paarden veel door eene doelmatige fokkerij en door kruisiging en paring met vreemde hengsten in hun uiterlijk verbeterd. Op enkele eilanden in de provincie Zeeland vindt men echter nog de type van de zware en plumpe Zeeuwsche paarden.

4. Het Amelandsche paardenras. Onder de bijzondere paardensoorten in Nederland zoude men de paarden op het eiland Ameland tot een afzonderlijk ras kunnen rekenen te behooren. Het Amelandsche paard is niet groot, maar goed gebouwd, ligt van voorhand en fijn en droog van beenen; over het geheel is het tenger maar daarbij evenwel taai; zeer dikwerf vindt men er goede loopers onder, welke het eenen geruimen tijd goed uithouden kunnen. Wegens hunne vlugheid worden zij dan ook meestal voor rijpaarden gebruikt.

5. De hitten. Als een bijzonder soort van paarden, welke men in Nederland vindt, kan men die beschouwen, welke onder den naam van hitten, meer algemeen bekend zijn; en wel de eigentlijke kleine hit en de dubbelde hit. Deze laatste gelijk in vorm en houding zeer op de Geldersche paarden, maar evenwel is hij veel kleiner, en meesttijds bijzonder goed en fraai geevenredigd gebouwd; geheel zijn ligchaam is goed gesloten; echter zijn de beenen bij de overige zwaarte van het ligchaam, fijn en dun. De dubelde hitten zijn

doorgaans goede loopers, en zeer goed tot het loopen op lange toeren geschikt, doordien zij gewoonlijk zeer taai zijn en een' goeden adem hebben. De eigentlijke of kleine hit is, in verhouding tegen andere paarden, zeer klein, intusschen, even als de dubbelde hit, meestal wel gemaakt gebouwd; dikwerf vindt men onder deze kleine hitten boosaardige, nijldige gestellen en veeltijds zijn ze koppig en eigenzinnig. Beide soorten van hitten worden wegens hunne kleinheid en gedrongenheid en door hun' bevalligen, vluggen loop bij voorkeur slechts tot ligte diensten gebruikt, zooals tot het karnen, het afhalen van melk uit de weiden, als plezierpaard voor den hittenwagen, of als rijpaard voor kinderen enz. De overige paarden in Nederland zijn bastaard-soorten van verschillenden aard.

HET ONDERKENNEN EN BEOORDEELEN VAN DEN OUDERDOM
DER PAARDEN.

De ouderdom des paards bepaalt de geschiktheid van hetzelfde, tot bepaalde, — en den duur der van hetzelfde geveerde diensten, en daardoor de geheele waarde van het paard; weshalve dan ook het middel, om den ouderdom des paards met eenige zekerheid te kunnen onderscheiden, in den paardenhandel en te gelijk ook voor de paardenkennis van veel gewigt is. Wat de beoordeeling van den ouderdom des paards, (in het algemeen,) aanbelangt, zoo dient men wel de verschillende tijdperken des levens van het paard, als een' maatstaf, ter beoordeeling van den ouderdom te onderscheiden, als namelijk *a*, de jeugd, (van de

geboorte tot en met het 6de jaar); *b*, de krachtige midden-leeftijd, (van het 7de tot het 13de jaar); *c*, den meer gevorden ouderdom, (van het 13de tot het 19de jaar); *d*, den grijzen ouderdom van het 19de tot aan den dood. Maar naar dezen maatstaf alleen kan men den ouderdom des paards niet met zekerheid bepalen; en hoewel sommige deskundigen den ouderdom in en aan de lengte en kortheid der staartharen in de jeugd, en in hooger ouderdom aan de knoppen en knobbels in den staart, in het rimpelen der huid aan den aars, de grijzen haren boven de oogen en het voorhoofd enz. meenen te kunnen onderkennen en beoordeelen, zoo is en blijft echter de zekerste wijze, om den juisten ouderdom des paards te erkennen, de naauwkeurige beschouwing van de, in den loop des tijds zich daarstellende veranderingen aan de snijtanden in de onderkaak; waarbij dan tevens ook die veranderingen, welke aan de snijtanden der bovenkaak waartenemen zijn, benevens andere (later bepaalder op te geven kenmerken) te hulp kunnen genomen worden, om daardoor den ouderdom des paards, met nog meer juistheid en zekerheid, op te geven. Het mannelijke paard, de hengst, en de ruïn, heeft 40 tanden; en wel 12 snijtanden (6 in de boven en 6 in de onderkaak); 4 haaktanden (2 in de boven en 2 in de onderkaak); en 24 baktanden (12 in de boven en 12 in de onderkaak en daarvan 6 in iedere rij). Het vrouwelijke paard, de merrie, heeft daarentegen slechts 36 tanden, dewijl het geene 4 haaktanden heeft, maar wel de 12 snijtanden en de 24 baktanden. Al deze tanden zijn in de standkassen der kakebeenen geplaatst, en door het tandvleesch, hetwelk hen omvat, bevestigd. Als

eene bijzonderheid en eene afwijking van den regel bestaan er somwijlen overtollige kleinere tanden, welke men wolfstanden noemt, en die het meest voor den eersten baktand te voorschijn komen, maar doorgaans met het 8ste of 9de jaar van zelf uitvallen en verdwijnen. Aan den tand zelven onderscheidt men: *a*, de kroon van den tand, welken boven het tandvleesch uitsteekt; en *b*, den wortel van den tand, welke in de tandkas verborgen is; bij de snij- en kaaktanden is deze wortel eenvoudig of enkel; bij de baktanden daarentegen taksgewijze verdeeld.

Bij de beoordeeling van den ouderdom des paards komen, zooals reeds aangemerkt is, voornamelijk de snijtanden in aanmerking, terwijl men aan de kaaktanden niet zulke regelmatige veranderingen waarnemen kan, dat zij, als altijd zekere en bepaalde kenteekenen van den ouderdom kunnen aangemerkt worden, en de baktanden daarboven, uithoofde van de moeijelijkheid, om ze naauwkeurig te kunnen bezigtigen, niet in aanmerking kunnen komen, zoodat van deze baktanden alleen betrekkelijk bij het tanden krijgen (of uitbreken van de tanden) in het algemeen kan gesproken worden.

Tot eene naauwkeurige bepaling des ouderdoms neemt men gewoonlijk drie verschillende tijdperken aan, als:

- a.* het uitbreken der tanden;
- k.* het verwisselen der tanden;
- c.* de afwrijving der tanden.

Deze zijn echter zoodanig in onderlinge gemeenschap, en vertoonen zich op verschillende tijdperken des levens bij de verschillende tanden zoodanig, dat, als men het uitbreken der later komende tanden

waarneemt, dat de reeds vroeger uitgebroken zijnde, hetzij óf geheel in afwrijving getreden, óf zelfs reeds door andere verwisseld zijn. Als het veulen geboren wordt, hetwelk gewoonlijk in het voorjaar geschiedt, heeft het nog geene zichtbare snijtanden; zij liggen dicht onder het tandvleesch en zijn door hetzelfde bedekt; intusschen vindt men, bij nader onderzoek, reeds de drie eerste baktanden aan beide zijden der kaken van het tandvleesch ontbloot, zoodat men, als eenen algemeenen regel, aannemen mag, dat het veulen bij de geboorte reeds 12 baktanden buiten het tandvleesch zichtbaar heeft. Bij enkele veulens is ook de voorste rand van de twee voorste snijtanden reeds bij de geboorte door het tandvleesch heengebroken en zichtbaar; men kan de twee voorste snijtanden intusschen altijd zeer ligt onder het tandvleesch voelen; maar ook slechts deze; want de overige snijtanden zitten veel dieper onder hetzelfde en nog in de tandkassen. Met 14 dagen na de geboorte breken de voorste snijtanden, grasbijters genaamd, zoowel twee in de boven- als twee in de onderkaak, door het tandvleesch heen; veelal vindt dit in de bovenkaak eenige dagen vroeger plaats dan in de onderkaak. Bij sommige veulens breken de snijtanden ook wel reeds met de 8sten of 10^{den} dag na de geboorte door het tandvleesch. Een veulen van 14 dagen oud heeft reeds 16 tanden, en wel 12 baktanden en 4 snijtanden.

Met 4 tot 6 weken breken de middelsnijtanden naast de voorste snijtanden, in iedere kaak twee, door het tandvleesch heen; en het veulen heeft alsdan 20 tanden, en wel 12 baktanden en 8 snijtanden.

Met 6 tot 8 maanden krijgt het veulen de hoeksnijtanden, insgelijks in iedere kaak twee; zoodat

het alsdan 24 tanden heeft, en wel 12 baktanden en 12 snijtanden: waarvan 6 baktanden in de bovenkaak, 6 baktanden in de onderkaak, 6 snijtanden in de bovenkaak en 6 snijtanden in de onderkaak.

Nog binnen den afloop van het eerste jaar krijgt het veulen vier nieuwe baktanden, en wel den vierden baktand; 2 in de boven- en 2 in de onderkaak; zoodat een veulen van een jaar oud 28 tanden heeft, en wel 16 baktanden (8 in de boven- en 8 in de onderkaak) en 12 snijtanden.

Met uitzondering van dezen laatsten of vierden baktand, noemt men de overige tanden, welke het veulen van een jaar oud heeft, melktanden of veulentanden, die allen aan den veulen-ouderdom eigen zijn. Zoodanige melktanden zijn dan ook voor het volwassen paard niet meer voldoende, maar vallen met het ouder worden des jongen paards weér uit, en worden door andere sterkere vervangen, welke laatsten men dan paardentanden noemt.

De veulen-snijtand is kleiner, korter, smaller en ook niet zoo vast en sterk, en heeft daarenboven ook niet den volmaekten vorm van den lateren paardentand; bovendien bemerkt men aan den veulen engtand een duidelijk zichtbare en begrensde kroon, welke boven het tandvlesch uitsteekt; verder een' hals, die door het tandvlesch ingesloten is; en eenen hollen wortel, die in de tandkast van het kakebeen zit. De kroon van zulk eenen melktand is sneeuw wit; de geheele tand is bovendien krommer en meer binnenwaarts gebogen; de melktanden bezitten eene wel smalle afwrijvingsvlakte, maar de holte of de boon in dezelve is duidelijk zichtbaar, en gelijk aan die, welke men bij de paardentanden waarneemt; te-

vens is deze boon ook niet zoo duidelijk als bij de laatsten.

De paardensnijtand is lang, gebogen, boven breed en plat, en wordt naar beneden, zonder eenige zichtbare onderscheiding van kroon en hals te hebben, smaller; hij is aan het bovenste door het tandvleesch uitstekende gedeelte geeler van kleur en met twee, of soms ook slechts ééne in de lengte des tands loopende sleuf of verdieping voorzien; aan zijne afwrijvingsvlakte ziet men in het begin eene holligheid, de boon genaamd, die later als de tand afgeslepen is, in eene kringvormige verhevenheid verandert, en in het laatste levenstijdsperk des paards, eene glad-afgeslepene vlakte ver-
toont.

De beide soorten van tanden, zoowel de melk- als de veulentanden, hebben op hunne afwrijvingsvlakte, waardoor namelijk die verstaan wordt, met welke zij tegenover elkander staan, — met elkander in aanraking komen en zich wederkerig afwrijven, eene trechtersvormige verdieping of holte; deze is bij de melktanden slechts 2 tot 3 lijnen breed, en ten naasten bij 2 lijnen diep; bij de paardentanden daarentegen is deze boon, bij die, in de bovenkaak 6 tot 8 lijnen, en bij die, in de onderkaak slechts 3 lijnen diep. Deze holligheid, is bij het doorbreken der tanden het diepst, en heeft eene zwarte of donkere kleur; men noemt dezelve de boon of het merk; door de gedurig plaats hebbende wrijving der tanden tegen elkander, wordt dezelve, na verloop van tijd kleiner en afgewreven; en juist door deze veranderingen, gedurende en in eenen bepaalden tijd waarneembaar, bieden deze holligheden den meer zekeren maatstaf tot de juiste beoordeeling van den ouderdom des paards.

Als het veulen een jaar oud is, begint de boon door de afwrijving, in de vier grasbijters digter te worden, dat wil zeggen: men kan geene zoo groote verdieping dezer boon meer waarnemen. Deze afwrijving begint met den voorsten rand, dewijl deze altijd hooger dan de achterste rand des tands staat; later komt dan de geheele tand in volkomene afwrijving.

Met $1\frac{1}{2}$ jaar begint de boon in de middelsnijtanden in afwrijving te geraken en de boon der grasbijters is reeds meer dan half digt geworden.

Met het 2de jaar begint de boon in de hoeksnijtanden in afwrijving te komen; die der middelsnijtanden is meer dan half digt geworden, en die der grasbijters is geheel digt.

Met het 2de jaar krijgt het veulen den 5^{den} baktand, zoodat het tweejarige veulen 32 tanden heeft, en wel 20 baktanden (10 in de boven- en 10 in de onderkaak, namelijk 5 in iedere rij of zijde der kaak) en 12 snijtanden.

Eenige maanden in het 2de jaar komt de kroon der melktanden meer en meer boven het tandvlesch te voorschijn; zij beginnen lossen in hetzelfde te zitten, te waggelen en verkondigen het nabijzijnde uitvallen, zoodat het veulen in dezen tijd slechts op iets hards behoeft te bijten, om zulks te doen plaats hebben.

$2\frac{1}{2}$ jaar. De vier voorste veulensnijtanden, of, zoo als men liever zegt, de vier grasbijters, vallen uit, en er komen, in derzelve plaats, binnen eenige dagen, (hetwelk echter in enkele gevallen eene volle week duurt) vier andere en wel paardentanden (of blijvende) te voorschijn. Meestal geschiedt het uitvallen der tanden het eerst in de bovenkaak, somwijlen daarentegen het eerst in de onderkaak, zoo-

dat zulks niet naar eene bepaalde orde plaats heeft.

Tegelijkertijd vallen ook de eerste of voorste vier veulen-baktanden uit en worden door vier nieuwe en wel paardenbaktanden vervangen.

3de Jaar. De voorste paardensnijtand staat met de overige tanden op gelijke hoogte; hij treedt in de rij en begint ook reeds in afwrijving te komen. In de bovenkaak is de boon van denzelfden 6 lijnen en in de onderkaak 3 lijnen diep. Tegelijkertijd vallen ook de vier tweede veulenbaktanden uit en worden door 4 anderen, en wel paardenbaktanden vervangen.

3½ Jaar. De vier middel-veulen-snijtanden vallen uit, en er komen in eenige dagen in derzelver plaats vier middel-paarden-snijtanden. Tegelijkertijd vallen nu ook de vier derde veulenbaktanden uit en worden, in eenige dagen, door vier derde paardenbaktanden vervangen.

4de Jaar. De boon der grasbijters in de onderkaak is in afwrijving gekomen en nu slechts 2 lijnen meer diep; de boon in de grasbijters der bovenkaak is door de afwrijving 5 lijnen diep geworden. De vierjarige ouderdom des jongen paards is ligt te onderkennen, want men behoeft slechts de lippen ter zijde van elkander te doen en duidelijk ziet men, dat er slechts de vier hoek-snijtanden, nog veulentanden en zeer klein, terwijl de grasbijters en middelsnijtanden reeds paarden-tanden en veel breeder en grooter zijn. Met het 4de jaar wordt bij hengsten en ruïnen ook reeds de punt der 4 doorbrekende kaaktanden zichtbaar.

4½ Jaar. De vier hoek-veulen-snijtanden vallen uit en er komen, binnen eenige dagen, vier hoekpaarden-snijtanden te voorschijn en in derzelver plaats. Tegelijkertijd krijgt het paard de vier

zesde baktanden en wel in iedere kaak twee. Bij hengsten en ruinen komen op dezen tijd ook de vier kaaktanden, in iedere kaak twee, te voorschijn, en hierdoor wordt dan het getal der tanden voltallig, zoodat het $4\frac{1}{2}$ jarige paard, namelijk de hengst en ruin, alsdan 40 tanden (12 snijtanden 4 kaaktanden en 24 baktanden) en de merrie 36 tanden (12 snijtanden en 24 baktanden) heeft.

Dewijl nu alle veulentanden uitgevallen en geene andere dan de blijvende paardentanden voorhanden zijn, treedt het jonge paard in zijnen volwassen ouderdom.

5de Jaar. De boon van de voorste snijtanden in de onderkaak is bijkans geheel afgewreven, of, zoo als men zich in het dagelijksche leven meer uitdrukt, zij is gevuld en nog hoogstens ééne lijn diep; de boon der middelste snijtanden is slechts half gevuld en nog 2 lijnen diep; de hoeksnijtanden komen in afwrijving en derzelver boon is nog 3 lijnen diep. In de bovenkaak komt de boon der hoeksnijtanden in afwrijving en is 6 lijnen diep; de boon der boven-middelsnijtanden is 5 lijnen diep; en die der bovenste grasbijters is 4 lijnen diep. Door de wrijving der tanden tegen elkander wordt, zoo als men als eenen algemeenen regel aangenomen heeft, jaarlijks de lengte van ééne lijn van den tand afgewreven.

Hoewel de hierboven gebezigde en ook algemeen in gebruik zijnde uitdrukking, namelijk: *de boon is gevuld*, onjuist is, dewijl de boon niet gevuld, maar de tand op zijne bovenste vlakke, in zijn geheel, en daardoor dan ook de boon weg en afgewreven wordt, zoo is deze uitdrukking zoo algemeen, dat ook wij dezelve insgelijks hier bezigen kunnen.

6de Jaar. De boon in de grasbijters in de onderkaak is geheel weg; de boon in de middelste snijtanden is nog slechts ééne lijn diep, en die, in de kaaktanden nog 2 lijnen. De boon in de grasbijters der bovenkaak is nu 5, — die, in de bovenste middel-snijtanden 4 en die, in de bovenste hoek-snijtanden 3 lijnen diep.

7de Jaar. De boon in de hoek-snijtanden der onderkaak is bijna geheel afgewreven en slechts ééne lijn diep; de boon der onderste middel-snijtanden is geheel gevuld. De boon in de hoek-snijtanden in de bovenkaak is 4 lijnen, die der middel-snijtanden 3 lijnen en die der bovenste grasbijters 2 lijnen diep.

8ste Jaar. De boon in de hoek-snijtanden in de onderkaak is nu ook geheel gevuld, zoodat, op dezen leeftijd, in de snijtanden der onderkaak geene sleuf of verdieping meer waar te nemen is; de boon van alle snijtanden is gevuld, en doordien men alsnu geene bepaalde kenteekenen meer aan haar onderkennen kan, noemt men zulke paarden, welke 8 jaren geworden zijn: *van den tand*; gewoonlijk zegt men dan ook: *zulke paarden teekenen niet meer*. De boon der grasbijters in de bovenkaak is bijkans gevuld en slechts 1 lijn diep, die der middel snijtanden is 2 lijnen en die der hoektanden nog 3 lijnen diep.

Met het 7de of ook eerst met het 8ste jaar vindt men, bij sommige paarden, aan de buitenzijde van de hoek-snijtanden der bovenkaak eene verlenging of wel liever meestal eene meer scherpe punt. Door vele deskundigen wordt het aanwezig zijn van eene zoodanige punt aan den hoek-snijtand als een zeker kenteeken aangemerkt, dat het paard reeds boven de 7 jaar oud is. Met de toenemende

jaren wordt deze punt langer en voor-uitstekender en daardoor de hoek, welke door deze punt met de afwrijvingsvlakke des tands gevormd wordt, scherper. In dezen ouderdom schijnt de hoektand daardoor als in het midden eenigzins ingevuld, hetwelk dadelijk in het oog valt.

9de Jaar. De boon der voorste snijtanden in de bovenkaak is geheel gevuld; die, in de middel-snijtanden bijna digt en slechts ééne lijn diep, en die der hoek-snijtanden 2 lijnen diep.

De kaaktanden beginnen ter zijde en tegen elkander afgewreven te worden en vertoonen zich daardoor puntiger. Deze afwijving der kaaktanden wordt, van nu af aan, met ieder jaar merkbaarder, en niet slechts geschiedt de afwijving zijwaarts, maar ook aan de punt derzelve, zoodat daardoor de geheele kaaktand stomper en tevens ook korter wordt.

10de Jaar. De boon in de middelste snijtanden is geheel gevuld, en die der hoek-snijtanden in de bovenkaak nog slechts ééne lijn diep.

11de Jaar. Geene boon meer in de hoek-snijtanden der bovenkaak. De kaaktanden zijn sterk afgesleten en vertoonen eene bolronde gedaante.

Met het 13de en soms ook eerst met het 14de jaar is de in den hoektand der bovenkaak als ingevijld schijnende hoek, reeds met het 7de jaar zichtbaar, en spits, dieper en stomper geworden, en daarentegen de uitstekende punt aan dezen hoektand scherper en langer.

De veranderingen in de boonen der snijtanden in de bovenkaak, door de afwijving der tanden veroorzaakt, geven intusschen geene zulke zekere kenteekenen tot de beoordeeling van den ouderdom des paards, dat men zich daarop vast en be-

paald zonde kunnen verlaten; zij zijn uit dien hoofde hier ook niet uitsluitend en als zekere, maar als bijkomende, als medehelpende kenmerken tot de juiste beoordeeling van den ouderdom des paards aangegeven, en moeten ook als zoodanig slechts aangemerkt worden.

Tot verdere beoordeeling en onderkenning van den ouderdom des paards, heeft men, door nauwkeurige opmerkingen, andere kenmerken gevonden, waardoor men, zoo al niet zeker of onfeilbaar, intusschen dan toch eenigzins in staat gesteld wordt, om te kunnen zien hoe oud een paard is; als namelijk door de hierboven opgegeven vaste kenmerken duidelijk waar te nemen is, en wel aan het verlies en geheele gemis der boonen op de snijtanden, dat het paard boven de 8 jaar en *van den tand is*.

Deze kenmerken, die intusschen geenszins als vaste en altijd onfeilbare mogen aangemerkt worden, worden aan de afwrijvingsvlakte der snijtanden waargenomen; deze afwrijvingsvlakte ondergaat namelijk op bepaalde tijden, en na een bepaald verloop van tijd, eene in het oog vallende verandering in den vorm, de breedte en diepte; en juist deze waarneembare veranderingen worden als kenmerken van den verderen ouderdom beschouwd.

Deze veranderingen in den vorm der afwrijvingsvlakte worden echter op de volgende wijze tot stand gebracht:

Elke tand heeft den vorm van een' kegel, hij is namelijk van boven breed en naar beneden toe puntig uitlopende; zoodra nu de beide tegenover elkander staande tanden, bij het kaauwen en bijten van voedsel, gelijk twee molensteenen, zich zoowel op zich zelve, als op het voedsel wrijven

en afwrijven, dan neemt hunne lengte daardoor af; en hierdoor ontstaat natuurlijker wijze eene verandering in de verhouding der breedte en diepte en eene verscheidenheid in den vorm der afwrijvingsvlakte van de snijtanden; eene zoodanige verandering wordt in bepaalde tijdperken in het oogvallend merkbaar, en juist door deze in het oog vallende, waar te nemen verandering in de afwrijvingsvlakten, wordt de verdere ouderdom des paards beoordeeld.

Zoodra de tand zijn' vollen wasdom bereikt heeft, hetwelk het geval is, als de paardentand in volkomene wrijving gekomen is, wordt hij in dezelfde verhouding, als hij van boven afgewreven wordt, van onderen nageschoven; dit is eene vaste natuurwet. Dit naschuiven bedraagt in ieder jaar, bij elken tand, ééne lijn, en dit is juist zoo veel als ook in ieder jaar van elken tand van boven afgewreven wordt. Nu heeft de voorste snijtand, in zijnen vollen wasdom, 8 lijnen, de middel snijtand 7 lijnen en de hoeksnijtand 6 lijnen lengte, namelijk dat gedeelte van den tand, hetwelk boven het tandvleesch uitsteekt en zichtbaar is; op deze lengte wijst de afwrijvingsvlakte van de snijtanden eenen ovalen vorm aan. Gaat de afwrijving van den tand regelmatig voort, zoo slijt daardoor van den tand zelven ieder jaar een gedeelte van zijne lengte, en wel ééne lijn af; en doordien, zoo als reeds gezegd is, de tand van boven naar beneden smaller en spitsier toeloopt, zoo vertoont zich van boven daardoor, na het verlies van zijne lengte, een verschillende vorm in de afwrijvingsvlakte van den tand, hoe nader dezelve bij zijnen wortel afgewreven wordt; en hierdoor ontstaan dan de onderscheidene vormen, die op bepaalde tijden

onderling verschillend zijn; en welk verschil men, met den toenemenden ouderdom, duidelijk waarnemen kan, en juist door deze verschillende vormen in de afwrijvingsvlakte der tanden worden, tot verdere beoordeeling des ouderdoms van het paard, die andere vastere kenmerken geboren, aan welke men, hoewel nimmer met volkomen zekerheid, den ouderdom des paards bepaalt of bepalen kan, als het ouder dan 8 jaar geworden is, en de boonen in de snijtanden geene kenmerken voor de beoordeeling des ouderdoms meer opleveren.

Over het algemeen kan men intusschen deze verschillende vormen in het oogvallend waarnemen en dezelve worden met den naam van *Perioden* bestempeld.

Met het verlies der boon, en eene daardoor veroorzaakte afwijking van het bovenste gedeelte des tands ter lengte van 3 lijnen, hebben de grasbijters, na het 6de jaar, den ouderdom des paards, als wanneer de tanden hunne grootste lengte, boven het tandvleesch uitstekende, bereikt hebben, en ter lengte van 8 lijnen boven hetzelfde uitsteken, eenen ovalen vorm in hunne afwrijvingsvlakte, van 6 lijnen in de breedte en 3 lijnen in de diepte.

Deze ovale vorm behouden deze snijtanden tot het paard 12 jaar oud is. De middel-snijtanden hebben dezen ovalen vorm met het 7de jaar des paards en zij behouden dien tot den 13jarigen ouderdom. De hoektanden krijgen dezen ovalen vorm met het 8ste jaar des paards en behouden hem tot den 14jarigen ouderdom. Men noemt dit de ovale *Periode*.

Nadat in den loop van deze 6 jaren wederom 6 lijnen van de tanden afgewreven zijn, zoo verandert alsdan de vorm der afwrijvingsvlakte der

tanden van den ovalen in eenen ronden vorm, waarbij de breedte 5 lijnen en de diepte 4 lijnen is. Deze vorm, die men de ronde *Periode* noemt, begint bij den grasbijter met het 12de jaar en duurt tot het 18de jaar, bij de middeltanden met het 15de jaar en duurt tot het 19de jaar, bij de hoektanden met het 14de jaar en duurt tot het 20ste jaar.

Worden de tanden door verdere afwrijving wederom in den loop dezer 6 jaren 6 lijnen verkort, dan verkrijgt de afwrijvingsvlakte der tanden eene driehoekige gedaante, waarbij de breedte vermindert en de diepte toegenomen is, zoodat werkelijk een driehoekige vorm, wiens breedte 4 lijnen en wiens diepte 5 lijnen meet, waar te nemen is. Men noemt dezen vorm de driehoekige *Periode*, die bij de grasbijters met het 18de jaar begint en tot het 24ste jaar, — bij de middeltanden van het 19de tot het 25ste jaar en bij de hoektanden van het 20ste tot het 26ste jaar duurt.

Als eindelijk, in den loop van deze 6 jaren, de tanden, door de voortdurende afwrijving, weder blijken verkort zijn, dan verkrijgt de afwrijvingsvlakte der tanden eenen onregelmatig-ovalen vorm, waarbij de breedte des tands 3 lijnen en de diepte 6 lijnen is. Deze vorm noemt men de onregelmatig-ovale of ook wel de tweehoekige *Periode*. Zij begint bij de grasbijters met het 24ste en duurt tot het 30ste jaar, bij de middeltanden met het 25ste en duurt tot het 31ste jaar, bij de hoektanden met het 26ste en duurt tot het 32ste jaar. Intusschen behooren die paarden, welke zulk eenen ouderdom bereikt hebben, reeds tot de zeldzaamheden.

Deze, hier als grondslag aangegeven, regel in de verandering der vormen van de afwrijvingsvlakte

der tanden ondergaat intusschen menigvuldige en zeer in het oog vallende afwijkingen, namelijk (zoo als onder meer andere toevalligheden) als de tanden eene van de normale afwijkende stelling aangenomen hebben, zoodat hierdoor de tand zelf meer naar voren en platter te staan (of eigenlijk te liggen) komt; waardoor dan ook de afwrijvingsvlakte van den tand, in hare geheele diepte, meer verlengd wordt, hetwelk natuurlijk eenen geheel anderen vorm in die afwrijvingsvlakte onderkennen laat, dan zulke tanden aanwijzen, die op regelmatige wijze en normaal afgewreven zijn. Bij zoodanige paarden kan men derhalve ook nooit, met slechts eenige zekerheid, den juisten ouderdom bepalen, — en men mag en kan zich in zulke gevallen, dan ook niet meer op de waar te nemen kenmerken door de afwrijving daargesteld, volgens de opgegevene perioden, verlaten.

KENMERKEN EN WAARNEMINGEN, DIE ALS HULP- EN
ONDERKENNINGS-TREEKEN VAN DEN OUDERDOM DES
PAARDS AAN TE MERKEN ZIJN.

1. Nadat de boon der snijtanden gevuld, of juister gezegd, afgewreven is, blijven, in hare plaats, smalle kringvormige verhevenheden, van eene zwartachtige of donkerbruine kleur, achter, met een' eenigzins opgezette rand, rondom welken naar binnen toe eene geringe verdieping te onderscheiden is; de gedaante van dezen kring heeft den vorm der afwrijvingsvlakte des tands, hetzij ovaal of rond, hetwelk zich naar

den ouderdom des paards rigt. Over het algemeen zijn deze verhevenheden wel weder na den alloop des 15 jarigen ouderdom, van het paard verdwenen, maar zij kunnen en moeten (voor dat het paard 15 jaar kan zijn), bij de beoordeeling van den ouderdom des paards, en in twijfelachtige gevallen, als hulp-kentekenen, geraadpleegd worden.

2. Na het 8ste of 9de jaar nemen de tanden doorgaans eene meer regt uitstekende ligging naar voren aan; deze veranderde rigting geeft daardoor dan ook een hulpmiddel tot beoordeeling van den meer gevorderden ouderdom.

5. Nadat de boon en ook de later zichtbare kringvormige verhevenheden, door de aanhoudende verdere afwrijving, verdwenen zijn, hetwelk doorgaans in het 16de of 17de jaar plaats heeft, dan kan en zal men even naar achteren van de plaats, waar men, in vroegeren leeftijd, deze boon ontdekte eene krijtwitte of ook soms bruinachtige niet scherpbegrensde vlak waarnemen, hetwelk dan aanwijst, dat de boon nu geheel en al met beenstof opgevuld is. Vindt men derhalve zulke vlakken met zoodanige kleur op de afwrijvingsvlakte der tanden, dan kan men het paard gerust als reeds boven de 16 of 17 jaren oud zijnde, beschouwen.

4. Wanneer het paard nog in zijnen krachtigen middelbaren leeftijd is, dan is de kleur der tanden bruingeel; bij reeds zeer oude paarden daarentegen is de kleur der tanden altijd witter, zoodat men die kleur insgelijks als een onderkennings teeken van den ouderdom des paards aanmerken kan.

AANMERKING. — Bij sommige paarden gaat intus-

schen het donkere vlakje op de afsnijdingsvlakke van den tand niet alleen nooit weg, maar eenigen behouden daarenboven de boon volkomen; eenigen zelfs als zij reeds zeer oud geworden zijn.

5. Ook de kaaktanden bij hengsten en ruinen geven kenmerken, die als hulp-onderkennings-teeken des ouderdoms van het paard, dienen geraadpleegd te worden. Als de kaaktanden nog vrij puntig, van ter zijde plat zijn, en van binnen nog twee holligheden hebben, dan kan men zich verzekerd houden, dat het paard niet boven de 8 of 9 jaar oud is. Immers, — van af het 11de of 12de jaar sluiten zich eerst deze holligheden in den kaaktand, en wel zoo, dat zij na elkander komen en dan slechts ééne holligheid vertoonen. Met het 12de jaar is deze holligheid, of eigenlijk deze sleuf in de lengte en aan de binnenzijde van den kaaktand geheel gesloten en verdwenen; daarenboven wordt in het 12de jaar de punt van den kaaktand afgesleten en rond.

6. Sommige lieden, welke als deskundigen willen doorgaan, meenen den ouderdom des paards, als het boven de 8 jaren oud, of *van den tand*, is of niet meer teekent, nog door andere aanwijzingen en kenmerken, welke niet aan de tanden waar te nemen zijn, te kunnen beoordeelen en kennen. Tot deze behooren de volgende: zij beweerden dat met het 10de of 11de jaar des paards de staartwortel deszelve nog met eene noot (zoo als zij het noemen) of eigenlijk een staart-wervelbeen vermeerderd wordt, en dat er in het 14de jaar des paards weder een nieuwe wervel of noot bijkomt. Deze verandering meenen zoodanige lieden te kunnen voelen, als zij met de hand langs den staartwor-

tel den staart van boven naar beneden betasten.

7. Als een verder kenmerk bij de beoordeeling des ouderdoms van het paard wordt opgegeven, dat, als het verhemelte zich verdroogd en van vleesch ontbloot vertoont, zulks als een vrij zeker teeken van den gevorderden ouderdom moet aangemerkt worden. Waar is het, dat naarmate het paard in jaren vordert zich allengskens de rimpels in het verhemelte verliezen; daarentegen vindt men bij nog jonge paarden de rimpels in het verhemelte steeds tamelijk verheven en daarbij vlezig.

8. Als men het kakebeen vier vingers breed boven den hoektand betast en men gewaar wordt, dat hetzelfde, op het gevoel, rondachtig is, dan wordt dit als een kenmerk beschouwd, dat het paard nog niet zeer oud is; maar is deze rand van het kakebeen op het gevoel scherp en als het ware snijdend, dan is zulks, in de meeste gevallen, een vrij zeker kenteeken dat het paard reeds oud is.

9. Als men het paard de lippen van elkander ligt, en waarneemt dat zoowel de snijtanden in de onderkaak als ook in de bovenkaak buitengewoon lang zijn, dan kan men deze paarden, over het algemeen, voor paarden van eenen reeds gevorderden ouderdom aanzien, hetwelk dan ook door de overige kenteeken des ouderdoms meer bevestigd wordt.

Behalve deze en de vroeger opgegeven kenteeken van den ouderdom aan de tanden en hunne natuurlijke veranderingen, zijn er nog andere kenteeken en aan andere deelen van het ligchaam waar te nemen, welke of eenen jeugdigen leeftijd, of eenen hoogen ouderdom kenmerken. Tot deze

kan men in het algemeen de volgende als de voornaamste rekenen.

Gedurende den zuigtijd zijn de algemeene dekharen lang, ruw en zonder glans en de manen en staartharen hebben een wollig aanzien en zijn meestal gekruld.

De ouderdom van de een- en tweejarige veulens is met eenige zekerheid uit de grootte, sterkte en tevens ook uit de gestalte af te leiden.

De grootte en gestalte van het eenjarige veulen, namelijk de romp van hetzelfde, is in geene verhouding met de hoogte der pooten, zoo als zulks bij het volwassen paard gevonden wordt; daarbij zijn de haren van het eenjarige veulen wollig en zacht op het gevoel en meest overal krullend; de manen en staartharen zijn zacht en week op het gevoel en eveneens krullend; de staartharen hangen, bij het eenjarige veulen, tot aan het spronggewricht neder.

Bij het tweejarige veulen zijn de vormen van het ligchaam reeds meer ontwikkeld; de algemeene dekharen zijn niet meer zoo wollig en zacht, maar op het gevoel harder en ruwer; eveneens zijn de manen- en staartharen langer en doorgaans glad en niet meer gekruld; de staartharen hangen, bij het tweejarige veulen, reeds tot eenen handbreed onder het spronggewricht naar beneden.

Het jonge veulen is levendig, vrolijk en zeer dartel; zijn kop heeft ook het karakteristieke aanzien nog niet, zoo als men zulks bij het volwassen paard waarneemt.

Ook kan men, tot na de verwisseling der tanden, altijd meer of minder den jeugdigen leeftijd van het veulen uit zijn geheel uiterlijk afleiden; de kaken steken breder naar beide zijden uit,

de gang van het veulen is gemakkelijk en vlug; het haar ligt dik en dicht op den wecken huid, en aan de hoeven vertoonen zich nog geene ringen.

Met toenemenden ouderdom verkrijgt het haar der blaauw- en grijsschimmels eene wittere kleur. De zwarte paarden, bij welke het haar in hunne jeugd valer, doffer en ruwer is, krijgen met toenemenden ouderdom een glanziger haar.

Op meer gevorderden leeftijd, en dikwerf reeds met 14 of 15 jaren, ziet men bij bruine-vos- en zwarte paarden boven de oogen meer of minder grijze haren te voorschijn komen, Met hooger ouderdom komen ook aan het voorhoofd, in de oogholten en tusschen de manen en staartharen, meer of minder grijze haren. Bij sommige donker-gekleurde paarden, welke eenen ouderdom van boven de 20 jaren bereikt hebben, vindt men dikwerf geheel witte of grijze wenkbrauwen.

In den hooger ouderdom vallen de oogholten en de kakebeenen in en geven daardoor aan het paard een ingevallen en vermagerd voorkomen.

Eenen hoogen ouderdom des paards verkondigen de scherpe gerand wordende kakebeenderen, de verminderde spankracht der huid, het vooruit steken de heupbeenderen, der wervels en der beenderen des aangezichts, de ingevallen oogholten, het hangen laten der onderlip, een sterke zadeldrug, die met het toenemen der jaren dieper geworden is, eene algemeene vermagering, toenemende stramheid in de bewegingen, en ruwe, oneffene hoeven enz., enz.

ONREGELMATIGHEDEN EN AFWIJINGEN IN DE
KENTEEKENEN TER BEOORDEELING DES OUDERDOMS.

Door het hoven aangehaalde over de kenteeken-
nen ter beoordeeling des ouderdoms van het paard,
is men, over het algemeen genomen, wel in staat,
om, met eenige zekerheid, den ouderdom des
paards te kunnen bepalen; intusschen komen er,
in het dagelijksche leven, vele onregelmatighe-
den en afwijkingen in deze kenteeken-
nen voor. Deze kunnen nu plaats hebben of veroorzaakt zijn:
a, door de natuur en *b*, door de bedriegerijen,
welke door den verkooper gebezigd worden. Tot
de door de natuur veroorzaakte onregelmatighe-
den, kunnen de volgende, als het meest voorko-
mende, gerekend worden.

Het komt niet zelden voor, dat de hoek-snijtand
der onderkaak reeds met $3\frac{1}{2}$ jaar of met het 4de jaar
uitvalt; hetzij dat zulks nu toevallig geschiedt, —
b. v. door het bijten op harde voorwerpen, enz.
of dat zij bij het uitvallen der veulen-middel-
snijtanden door en bij het uitbreken der paarden
middelsnijtanden, tegelijk mede uitgestooten wor-
den. Hierdoor wordt het paard schijnbaar een
geheel jaar ouder.

Somwijlen komt het ook voor, dat de paarden-
snijtanden in de hovenkaak, bij en voor hun uit-
breken, eene schuinsche rigting aannemen en zij-
waarts naast en tusschen de veulen-snijtanden
inschuiven, waardoor dan eene onregelmatigheid
en eene dubbelde rij tanden ontstaat.

In andere gevallen breken de paarde-snijtanden,
voor en alleer de veulen-tanden uitgevallen zijn, —

door welke omstandigheden dit dan ook moge veroorzaakt zijn, — door het tandvleesch, en schuiven dan naast, tusschen, voor of achter de veulentanden in, zonder dat deze laatsten, bij het doorschuiven der paarden-tanden, zoo als zulks gewoonlijk geschiedt, uitgestooten worden, waardoor men dan soms gebitten van 8 tot 20 en zelfs van meer snijtanden ziet.

Bij sommige paarden vindt men in de onderkaak 7 en bij anderen zelfs 8 snijtanden.

Er zijn jonge paarden, bij welke de verwisseling der tanden soms veel vroeger geschiedt, dan bij de meeste andere paarden regelmatig plaats heeft. Daarentegen zijn er ook andere jonge paarden, welke de veulen-tanden veel later, dan gewoonlijk bij jonge paarden waargenomen wordt, verwisselen. Zelfs heeft men ook bij sommige paarden waargenomen, dat er twee paar tanden te gelijker tijd verwisseld worden. Hierdoor ontstaat een soms zeer merkelijk verschil in de beoordeeling van den ouderdom des paards.

Eene onregelmatige rigting der tanden heeft eene onregelmatige afwrijving derzelve ten gevolge. Voornamelijk ziet men zulks bij die gebitten, bij welke of de tanden der bovenkaak ver voor die, der onderkaak uitsteken, of omgekeerd die der onderkaak ver voor die der bovenkaak uitkomen.

Sommige paarden wrijven de tanden ook veel vroeger en spoediger af, waardoor dan de boonen in dezelve ook veel spoediger hunne diepte verliezen; hierdoor wordt het paard schijnbaar ouder; andere paarden daarentegen verliezen veel minder in de afwrijwingsvlakte der tanden; en de boon blijft als dan veel langer, zelfs verscheidene

jaren langer, zichtbaar, en is dan ook meestal veel dieper dan de boon bij die tanden, welke regelmatig afgewreven worden; hierdoor wordt het paard dan altijd veel jonger, dan het wezentlijk is, opgegeven.

Afwijkingen in den vorm en de figuur der afwrijvingsvlakten, hetzij door een te sterk afronden, b. v. bij de kribben-bijters, of door eenzijdig en daardoor ongelijk afwrijven, leveren groote bezwaren op bij de beoordeeling van den ouderdom des paards, weshalve men ook aan dergelijk paard den naam van *twijfelbaar* gegeven heeft. De beoordeeling des ouderdoms wordt, in zoodanig geval, voornamelijk dan moeilijk en onzeker, als, bij zulk eene onregelmatige afwrijving, de boon in de afwrijvingsvlakte niet bij alle snijtanden regelmatig afgewreven wordt, maar op de afwrijvingsvlakte van enkele tanden staan gebleven is, terwijl zij op de andere tanden, welke de boon langer zichtbaar behouden, reeds geheel is verdwenen. Hierdoor wordt het paard altijd schijnbaar jonger en zulks zelfs van 2 tot 3 jaren.

De meeste afwijkingen in de afwrijving vindt men in de hoektanden; somwijlen is dit zelfs zoo erg, dat men deze hoektanden, bij de beoordeeling des ouderdoms, in het geheel niet kan raadplegen, en nog minder daarop vertrouwen mag.

Somwijlen komt het geval voor, dat het paard eenen snijtand minder, dan de eigenschap is, in de onderkaak heeft.

Er worden paarden aangetroffen, bij welke men geheel vreemdsoortige en tevens meestal zeer kleine tanden waarnemen kan, welke den vorm van veulen-tanden hebben; meestal komen zij op den hoek naast de hoek-paardentanden, of ook in

andere gevallen, voor den eersten baktand voor. Men noemt deze overtollige tanden, in het dagelijksch leven, *wolfstanden*. Intusschen komen deze wolfstanden in het geheel niet of hoogst zelden op eene geringe wijze in afwijving, en geven daarom ook geen merkelyk verschil in de beoordeeling van den ouderdom des paards; daarenboven vallen zulke wolfstanden meestal tegen het 8ste of 9de jaar van zelve weêr uit, of zij worden vroegtijdig met geweld uitgebroken.

Bij sommige paarden vindt men, door de eene of andere oorzaak, meestal door uitwendig geweld, de eene of andere of zelfs soms meer snijtanden uitgestoken of uitgevallen. Is dit bij het veulen het geval voor de verwisseling, dan vervangt de paardentand later den te vroeg uitgestooten veulentand en maakt de holte weêr dicht; is het echter een paarden-tand, die uitgevallen is, dan wordt de daardoor ontstane holligheid niet meer aangevuld, zij blijft gedurende het leven des paard bestaan, en zulks bemoeijelijkt de beoordeeling des ouderdoms.

Door eene te sterke afwijving moeten de boonen in de afwrijvingsvlakte ook spoediger verdwijnen; zulks vindt, over het algemeen, ook meer aan de voorste snijtanden, de grasbijters, plaats, dan aan de middel-snijtanden, en hierdoor wordt natuurlijk de geheele tand ook korter, en wel in korteren tijd dan regelmatig het geval is. Door eene al te geringe afwijving blijven daarentegen de afstanden te lang, ten minsten langer dan natuurlijk is; zulks kan nu veroorzaakt zijn door dat de beenstof of zelfstandigheid van den tand zelve buitengewoon hard is, of daaruit voortvloeijen, dat het paard bijna steeds zacht voedsel gebruikt, en de tanden daardoor weinig afslijten. Om in

zulke gevallen, als wanneer namelijk altijd eene onregelmatige afwrijving veroorzaakt wordt, den ouderdom des paards, met eenige zekerheid, te bepalen, wordt bij een zich aan de afwrijvingsvlakte der tanden te kennen gegeven ouderdom, het overgetal der lijnen van den te langen tand bijgeteld, en op deze wijze, ten minsten ten naastenbij, een juistere ouderdom gevonden. Als b. v. een paard aan de snijtanden door het verdwenen en gevuld zijn der boonen, door den ovalen vorm der afwrijvingsvlakte en bij eene verhouding van de diepte tot de lengte van 6 tot 3 lijnen, den ouderdom van 8 jaren aanwijst, waar de tanden ongeveer 6 lijnen te lang zijn, zoodat de tand 10 lijnen boven het tandvleesch uitsteekt, in plaats van 4 lijnen, hetgeen regelmatig is, dan zou elke overtollige lijn van de lengte des tands voor een jaar berekend, zulk een paard, als werkelijk reeds 14 jaren oud zijnde, moeten aangegeven worden. Zijn de tanden daarentegen te kort en te veel afgewreven, dan moet men van de jaren, welke de afwrijvingsvlakten der tanden aanwijzen, zoo vele jaren aftrekken, als de tanden aan lijnen te kort zijn, en wel berekend men ook in dit geval, voor ieder jaar ééne lijn, b. v. als een paard aan de afwrijvingsvlakte der tanden, zoo als hier boven opgegeven is, 8 jaar oud zijnde teekent, en de tand 2 lijnen te kort is (in welk geval hij slechts 3 lijnen boven het tandvleesch uitsteekt) dan mag men zulk een paard als slechts 6 jaar oud zijnde aanmerken.

Nog moeilijker wordt de juiste onderkenning van den ouderdom des paard aan de tanden, als deze scheef, van ter zijde of alleen van vooren, of wel bij plat naar vooren liggende tanden alleen van

achteren schuins en scheef afgewreven zijn. Nog erger wordt zulks, als bij eene zoodanige schuin-sche afwrijving de natuurlijke boon niet regelmatig mede afgewreven wordt. De hoek-snijtanden hebben zeer dikwijls deze verkeerde, onregelmatige en schuinsche afwrijvingsvlakten. In zoodanig geval mag en kan men dan ook dezetanden, bij de beoordeeling van den ouderdom des paards, volstrekt niet mede raadplegen; maar men moet zich uitsluitend en alleen op de kenmerken verlaten, welke men aan de afwrijvingsvlakten der voorste en middel-snijtanden waarneemt.

BEDRIEGERIJEN EN KUNSTGREPEN, WELKE GEBEZIGD
WORDEN OM DE BEOORDEELING VAN DEN OUDER-
DOM DES PAARDS TE BEMOELIJKEN EN
ONZEKER TE MAKEN.

Tot de door bedriegerijen en kunstgrepen veroorzaakte afwijkingen en onregelmatigheden kunnen de volgende, als wel het meest voorkomende, gerekend worden.

Het met voorbedacht en met geweld uitbreken en uittrekken der veulen-tanden, om daardoor het uitbreken en te voorschijn komen der navolgende paarden-tanden te bespoedigen. Zoo breekt men (en niet alleen doet zulks de bedriegelijke paardenkooper, maar veel meer ziet men het door den paardenfokker zelve doen), het veulen reeds als het eerst $1\frac{1}{2}$ jaar oud is, de veulen-grasbijters uit, welke in natuurlijken toestand eerst met $2\frac{1}{2}$ tot 3 jaren uitvallen, en zoekt op deze wijze het

1½ jarige veulen voor reeds 2½ jarig zijnde te doen doorgaan. Hetzelfde geschiedt met de middelste veulen-snijtanden als het veulen slechts 2½ jaar oud is; in natuurlijken staat vallen deze eerst met 3½ jaar uit; waardoor zulk een slechts 2½ jaar oud veulen, voor een 3½ jarig wordt uitgegeven. Het meest wordt zulk een te vroeg uittrekken door geweld op de hoekveulen-snijtanden toegepast, als het paard 3½ jaar oud is; langs den natuurlijken weg geschiedt zulks eerst met 4½ jaar, zoodat dan reeds, voor dat het paard 4 jaar oud geworden is, alle 4 blijvende hoek-paardentanden in de rij der tanden staan, en het paard daardoor schijnbaar een geheel jaar ouder gemaakt wordt; voornamelijk geschiedt zulks aan die jonge paarden, welke voor het overige goed en sterk gebouwd, daarbij groot van stuk en nog al zwaar van lijf en leden zijn. Menigvuldig wordt op openbare paardenmarkten op zoodanige wijze een 3½ jarig paard voor een 4½ à 5jarig verkocht.

Deze gepleegde bedriegerijen kan men intuschen door de volgende onderscheidings- en onderkenningsteekenen ligt en gemakkelijk ontdekken. Gelijk bij alle met geweld aan den mond van het veulen gedane bewerkingen, wordt het veulen ten gevolge daarvan, kopschuw; vooral laat het zich niet gaarne aan den mond komen. Zoude dit met geweld uittrekken der tanden nog zeer kort geleden geschied zijn, dan is het tandvleesch alsdan nog altijd min of meer ontstoken en daarbij zijn de nakomende paardentanden ook nog niet zichtbaar, hetwelk het geval steeds is, als de veulentand langs den natuurlijken weg en op zijnen regelmatigen tijd wisselt. Meestal geschiedt dit geweldige uitbreken der veulen-tanden

ook alleen aan de tanden in de achterkaak; trouwens worden meestal alleen de tanden in de onderkaak, bij het nazien van den mond en de tanden, om den ouderdom des paards te onderzoeken, naauwkeuriger beschouwd, zonder dat de kooper de overeenkomstige tanden in de bovenkaak hierbij nader onderzoekt. Vindt men derhalve bij een zoodanig onderzoek, na het opbeuren der bovenlip, de met de in de onderkaak uitgetrokkene overeenkomstige tanden, in de bovenkaak nog als veulentanden, terwijl zij reeds in de onderkaak door blijvende paardentanden vervangen zijn, dan ligt het gepleegde bedrog handtastelijk voor oogen, want de natuur volgt de hierboven als regel en maatstaf opgegeven volgorde van verwisseling der veulen-tanden met de paarden-tanden; zoodat nooit tegelijk in de onderkaak volwassene paardentanden en tevens in de bovenkaak nog in het tandvleesch vastzittende veulen-tanden kunnen aangetroffen worden.

Evenzoo zal men een zoodanig gepleegd bedrog gemakkelijk ontdekken kunnen, als door nalatigheid of onwetendheid van den bedrieger, niet overeenkomstige of ongelijksoortige tanden, b. v. in de bovenkaak de middel-snijtand en in de onderkaak de voorste snijtand of de hoek-snijtand uitgebroken zijn. Hier leveren dan de op de tegenovergestelde rij of in de tegenoverstaande kaak zitten gebleven zijnde veulen-tanden het bewijs opdat er bedrog is gepleegd.

Worden de gelijksoortige veulen-tanden door de blijvende paarden-tanden op de natuurlijke wijze uitgestoten, dan moet, zoodra de veulen-tand uitgevallen is, of als deze zeer los in het tandvleesch zit en onder het kaauwen en bijten uit-

valt, de nakomende paarden-tand (of ten minste altijd de voorste rand deszelven) of reeds zichtbaar of toch in allen gevalle te voelen zijn. Vindt men derhalve bij het onderzoek, dat de door het uitvallen of uitbreken, der veulen-tanden ontstane holligheden geheel ledig en diep zijn, en daarenboven de nakomende paardentand noch te zien, noch te voelen is, dan mag men het daarvoor houden, dat de veulen-tanden gewelddadig uitgebroken zijn.

In die gevallen, dat de veulen-hoektanden op eene gewelddadige wijze een jaar vroeger, dan zij langs den natuurlijken weg uitvallen, uitgebroken zijn, dan kan men, bij hengsten en ruinen dit, boven en behalve door de reeds opgegevene onder-kenningssteeken, nog daaraan gewaar worden, dat er nog geen spoor van het doorbreken der kaaktanden te ontdekken is; en het is evenwel bekend en zeker, dat in natuurlijken staat deze kaaktanden, in de meeste gevallen, eerst met en na den afloop van het 4de jaar van het jonge paard of uiterlijk met 4½ jaar uitvallen. Op de verwisseling der baktanden kan men ook tot hulp ter ontdekking van het gepleegde bedrog, door het met geweld te vroege uitbreken der veulen-snijtanden, acht geven; doordien namelijk de 3 eerste veulen-baktanden op de bepaalde en hierboven aangegeven tijden door 3 paarden-baktanden verwisseld worden; den eersten baktand kan men daarenboven ligt en gemakkelijk zien. Indien derhalve, in een voorkomend geval, de veulen hoektanden nog diepe boonen hebben, maar daarentegen de voorste paarden-snijtanden en tegelijk ook de middel-paarden-snijtanden reeds te voorschijn gekomen zijn, waardoor het paard

het aanzien van 4 jaren oud te zijn, zoude verkregen hebben; dan zouden de eerste of voorste nog niet gewisseld hebbende baktanden, het bedrog als zeker kunnen aanwijzen; want het verwisselen dezer eerste of voorste 4 baktanden geschiedt niet later, dan als het veulen $2\frac{1}{2}$ jaar oud is. — Vindt men alsdan bij het onderzoek, dat de eerste 4 veulen-tanden nog aanwezig en nog niet door 4 paarden-baktanden vervangen, — maar daarentegen de voorste en middel-tanden reeds lang door paarden-tanden vervangen zijn, dan mag men gerust beweren, dat deze snijtanden te vroeg, en op eene gewelddadige wijze zijn uitgebroken.

Een ander bedrog wordt daardoor gepleegd, dat de melktanden, eenige dagen voor dat men het veulen ter markt brengt, uitgebroken zijn, en de koper diets gemaakt wordt, dat de tand eerst heden of gisteren uitgevallen is, zoodat derhalve de nog ontbrekende paardentand wel in een paar dagen te voorschijn zal komen.

Nog een ander bedrog wordt daardoor gepleegd dat namelijk de bedrieger met eenen hamer of eenig hard hout, daar ter plaatse, waar de onderste kaaktanden moeten uitkomen, klopt en wrijft, waardoor dan op deze plaats eene opzetting en kleine hardigheid in het tandvleesch te voorschijn gebragt wordt, ten einde den koper te verzekeren en te doen gelooven, dat de kaaktanden op het uit- en doorbreken staan, waardoor zulk een paard soms als 4 of $4\frac{1}{2}$ jaar oud zijnde kan opgegeven worden, hoewel het eerst 5 jaren oud is.

Nadat het jonge paard de tanden gezamentlijk gewisseld heeft, worden doorgaans niet eerder kunstgrepen en bedriegerijen op dezelve toegepast, om den koper in de juiste beoordeeling van den

ouderdom des paards te bemoeijelijken, of zelfs wel te bedriegen, dan op die latere tijden, wanneer namelijk de boon op de afwrijvings-vlakte der snijtanden verdwenen is. Alsdan zoekt de bedriegelijke handelaar in de afwrijvingsvlakte aan den tand eene kunstmatige boon, zoo veel mogelijk gelijkende op de vroegere natuurlijke boon, na te maken; in de gewone taal der paardenhandelaren noemt men zulks, het *bonenboren* of het *gitschen* der tanden. Zoodanig *gitschen* geschiedt op de volgende wijze: men zet het paard de praam op de bovenlip, legt een ligten toom aan, waarvan het gebit uit een 2 à 3 duim dik rond hout bestaat; zulk een stuk hout, als gebit, is noodig om de kaken van elkander verwijderd te houden, zoodat de mond steeds geopend blijft, hetwelk plaats moet hebben, om de voor te nemen operatie op zijn gemak en daardoor ook zuiverder te kunnen verrigten. Alsdan wordt met eenen harden en puntigen bijtel of met een dergelijk ander scherp en spits instrument het spoor der vroegere boon, het zij op alle 6 de snijtanden, of op de hoektanden alleen, zoo goed dit slechts geschieden kan, uitgestoken en uitgegroefd, en op zoodanige wijze eene nieuwe, schijnbaar natuurlijke boon gemaakt. De bedrieger gaat hierbij tevens met dat overleg te werk, dat hij de boon op de hoektanden veel dieper maakt, dan die op de middeltanden, terwijl die op de grasbijters slechts eene zeer geringe diepte hebben. Zoodra de boon nu diepgenoeg uitgegroefd en uitgehoud is, dan bestrijkt men het binnenste dezer nieuw gegroefde boon met zwavelzuur of met eenig ander bijtend middel; of men strooit in dezelve een mengsel van hars

en zwavel, waarna dan de nieuw gemaakte boon met een rood-gloeijend gemaakt puntijzer, welke punt echter geheel naar den vorm en de figuur eener natuurlijke boon gesmeed is, ingebrand en zwart gemaakt wordt, en die de bedrieger getracht heeft zoo veel mogelijk aan de natuurlijke boon gelijkvormig te maken. — Sommige bedriegelijke paardenkoopers nemen een mengsel van krenten, zwavel en een weinig tarwemeel en vullen hiermede de holligheid, nadat het mengsel met een weinig water tot eene pap gemaakt is, waarna dan eveneens dit mengsel met een gloeijend puntijzer, tot 2 of 3 keeren toe herhaald ingebrand wordt, zoodat de holligheden een zwart aanzien verkrijgen. Gewoonlijk wordt zulk *gitschen* der tanden bij zoodanige paarden aangewend, bij welke, op vroegeren leeftijd, alle snijtanden zeer regelmatig afgewreven zijn, en veeltijds ook bij zulke paarden, welke korte tanden hebben. Nadat de bedriegelijke paardenhandelaar zoodanige nieuwe boonen in de voorste snijtanden zoowel, als ook in de middel- en hoek-snijtanden, ingegroefd heeft, wordt zulk een paard steeds als slechts 6 à 7 jaren oud zijnde opgegeven. Daarenhoven wordt, als men het op zoodanige wijze *gegitschte* paard tot verkoop, en tot onderzoek aanbiedt, of als het door kenners soms mogt bezigtigd worden, daarvoor gezorgd, dat het veel in den mond schuimt, en wel zoodanig, dat dit schuim voortdurend de afwrijvings-vlakten en daardoor ook noodzakelijk de nieuw-gemaakte boon bedekt. Dit schuimen kan men zeer gemakkelijk te weeg brengen, als men namelijk slechts kort te voren aan het paard een stuk brood met veel zout bestrooid te kaauwen en te eten geeft, en nog meer, als

men eenige witte schuimzeep en te gelijk zout op het brood doet. Men moet op eene zoodanige bedriegerij, het *gitschen*, bij het onderzoeken en aankopen van een paard verdacht zijn, als hetzelfde zeer schuw aan den kop is; als het zich hevig daartegen verzet, als men het in den mond zien en tasten wil, en als er ongewoon veel schuim in den bek en op de tanden gevonden wordt. Men vege alsdan het schuim weg, doe een naauwkeurig onderzoek, en in de meeste gevallen zal men, zoowel door en aan den onregelmatigen vorm der nieuw-gemaakte boonen, die met den tand zelve in eene misverhouding staan, als ook door en aan de plaats, waar de boon, in de afwrijvingsvlakte, aan den tand ingegroefd is, en ook dadelijk door het gemis der natuurlijke en wezentlijke, zeer ligt van de nieuw-gemaakte en valsche te onderscheiden bonen, het bedrog spoedig kunnen onderkennen. — De natuurlijke boon der 6 of 7 jarige paarden heeft eenen ovalen vorm, volmaakt gelijk aan de figuur der afwrijvingsvlakte van de tanden, en dezelve is daarenboven met eenen verheven rand omgeven; daarentegen is de nage-maakte nieuwe boon meestal rond of zelfs hoekig, en den verheven rand, zoo even opgegeven, vindt men dikwerf en op verscheidene plaatsen, door het uitglijden des beitels doorstoken en beschadigd, zoodat men kratsen en sleuven in dezelve ontdekken kan; als het *gitschen* bij oude paarden aangewend is, dan kan men dergelijke beschadigingen menigvuldiger waarnemen. Door de aanwending van een gloeiend ijzer, om zoodanige boon zichtbaar in te branden, ontstaat er, door de warmte, rondom de holligheden, altijd een geele kring, welke, doordien men zoodanigen geelen kring in

den natuurlijken staat, op de afwrijvingsvlakte der boon niet waarnemen kan, hierdoor dan het bewijs levert, dat er bedrog gepleegd en eene valsche boon in den tand gebrand is. Bovendien is eene zoodanige kunstbewerking, om namelijk eene nieuwe boon in den tand te groeven, geenszins zeer gemakkelijk, dewijl de zelfstandigheid der tanden buitengewoon hard is.

Een andere kunstgreep of bedriegerij wordt op de volgende wijze gepleegd. Soms worden namelijk de zeer uitstekende hoeken aan den buitensten rand der hoektanden afgezaagd, vooral als er in de tanden van de achterkaak nog sporen van boonen zichtbaar zijn. Gemakkelijk kan dan zoodanig paard (hetwelk, bij en door het aanwezig zijn van dergelijke zeer uitstekende hoeken van den buitensten rand der hoektanden, voor niet jonger dan 12 of 13 jaar mag gehouden worden) nadat deze hoeken afgezaagd zijn, voor 7 à 8 jaar oud zijnde, worden opgegeven.

Dat intusschen zeer lange tanden geheel en al op gelijke hoogte afgezaagd en verkort worden, zoo als wel dikwerf gehoord wordt, zal intusschen wel zeer zelden geschieden, doordien het afzagen der tanden, wegens de hardheid van de zelfstandigheid derzelve uiterst moeilijk en derhalve slecht te bewerkstelligen is; bovendien behouden lange tanden meestal zeer langen tijd de natuurlijke boon, weshalve zulke paarden juist door deze achtergeblevene ware boon veel ligter voor jonger uitgegeven kunnen worden; dewijl zij alsdan, zoo als men zich uitdrukt, *goed teekenen*.

Eene andere bedriegerij is, dat de grijzen haren, welke men bij paarden met eenen reeds gevorderden ouderdom alleen aantreft, en wel boven de

oogen aan het voorhoofd, geverwd worden, hetwelk bij zwarte en donkerbruine paarden meestal met eene oplossing van *lapis infernalis* geschiedt; en bij ligter gekleurde paarden eenvoudig met verw, welke met het overige haar overeenkomt. Soms worden de grijze haren bij zwarte paarden eenvoudig met zwartsel bestreken. Meesttijds ontdekt men deze bedriegerij spoedig, als men met de hand over het voorhoofd en de oogen strijkt en haar daardoor bemorst en geverwd vindt; is het verwen met *lapis infernalis* geschiedt, dan missen deze haren allen glans.

De ingevallen oogkuilen, welke insgelijks eenen meer gevorden ouderdom te kennen geven, zoekt men somwijlen door opblazen met lucht onder de huid op te vullen en te verbergen. Men kan intusschen dit bedrog gemakkelijk ontdekken: als men namelijk met den vinger over de oogkuilen strijkt, dan zal men ligt voelen, aan het verschuiven der dikte, dat er lucht ingeblazen is, en als men alsdan, onder het bezigtigen des paards, herhaallijk met den vinger over de oogkuilen strijkt, dan zal men dezelve zelfs gemakkelijk weêr naar buiten uit kunnen drukken.

Uit het hierboven omstandig aangehaalde omtrent de kennis, om den ouderdom des paards, met eenige zekerheid, te kunnen bepalen, is zeer ligt te bemerken, dat tot de beoordeeling van den ouderdom des paards eene groote zaakkennis en eene veelvuldige ondervinding in den omgang met paarden enz. vereischt wordt, om alleen met en door een' vlugtigen oogopslag, zoo dadelijk de den ouderdom kenmerkende verschijnselen aan de tanden, zoowel van de natuurlijke, als ook van de kunstmatig nagemaakte boonen met zekerheid te

kunnen onderscheiden. Bijzonder is zulks het geval bij het onderzoek en de navorsching des ouderdoms van oude paarden, dewijl juist bij deze de bedriegerijen meer voordeel aanbrenge en daarom ook eenen grooten invloed hebben kunnen. Wie zich derhalve eene juiste beoordeeling over den ouderdom des paards wil eigen maken, moet zich bijzonder vlijtig oefenen door het bezigtigen der tanden van zeer vele paarden; dewijl hier juist de praktijk en de ondervinding veel meer nut verschaffen, dan de fijnst-doordachte theorie aanbieden kan. Om den ouderdom des paards behoorlijk te onderzoeken moet men met bedaardheid te werk gaan, en zich almede niet op enkele punten verlaten, maar verscheidene kenmerken met elkander vergelijken, en zelfs ook de uitwendige kenmerken van den ouderdom te hulp nemen. De meeste geoefendheid in de beoordeeling van den ouderdom des paards verkrijgt men derhalve in groote paardenstallen, in stoeterijen, op groote paardenmarkten, waar men niet alleen gelegenheid tot vergelijkingen vindt, maar ook, door het zeker weten van den waren ouderdom des paards, zich van de waarheid des gedanen onderzoeks en der juiste beoordeeling des ouderdoms, door de kenmerken aan de tanden, overtuigen kan.

DE KENNIS EN BEOORDEELING VAN DE UITWENDIGE DEELEN
DES PAARDS IN DEN GEZONDEN TOESTAND. — BESCHRIJ-
VING EN ONDERKENNING DER GEBREKEN EN
MISVORMINGEN AAN DEZELVE.

Reeds bij het algemeene en oppervlakkige voorkomen en aanzien des paards bespeurt men dadelijk,

dat het eenen eigendommelijken vorm, eene eigenaardige gestalte heeft, waardoor het zich zeer wezentlijk van andere dieren onderscheidt. Deze vorm heeft zijnen grondslag in den bouw van het beenderengestel, (het skelet) hetwelk dan ook reeds op zich zelf alleen beschouwd de voornaamste omtrekken van de gestalte des paards onderkennen laat, en door de aaneenschakeling van alle enkele beenderen des paards een geraante voor de zich daaraan hechtende of zich daarin bevindende weeke deelen vormt, en op deze wijze den mechanischen grondslag van het geheele ligchaam daarstelt, en hierdoor de uitwendige gedaante en gestalte van hetzelfde bepaalt. Het ligchaam des paards wordt in drie hoofddeelen verdeeld, en wel in, A: de kop B: de romp en C: de ledematen, welke wel de doelmatigste verdeling is; echter geven ook vele paardenkenners aan de volgende verdeling de voorkeur, A: de voorhand of het voorgestel, waartoe kop, hals, schoft, borst en voorbeenen behooren. B: Het lijf, waartoe de rug, de lendenen, de ribben, de zijden des buiks, de uijers bij merriën, en de mannelijke geslachtsdeelen bij hengsten en ruinen behooren en C: de achterhand of het achtergestel, waartoe het kruis, de heupen, de staart, de billen, de aars, de achterbeenen, en bij merriën de kling behooren. Aan deze hoofddeelen zijn uitwendig nog meer enkele deelen te onderkennen, welke verschillende namen hebben, en de volgende zijn: 1 de ooren, 2 het voorhoofd met den maantop, 3 de slapen, 4 de oogen, 5 de oogkuilen, 6 de oogleden, 7 de oogharen, 8 het blinkvlies, 9 de ooghoeken, 10 de tranenheuvel, 11 de oogbal, 12 het gezicht, 13 de neus, 14 de neusgaten, 15 de valsche neusgaten, 16

het neuseinde, 17 de bovenlip, 18 de onderlip, 19 de kin, 20 de baard, 21 de mond, 22 de mondspleet, 23 het gehemelte, 24 de tong, 25 het tandvleesch, 26 de tanden, 27 de laden of gebitranden, 28 de wangen, 29 de schaar, 30 de kaken of *ganaschen*, 31 de nekranden, 32 de oorklieren, 33 de hals en de zijden van den hals, 34 de kam met de manen, 35 de keel, 36 de borstkuil, 37 de schoft, 38 de borst, 39 de borstbeenen en daaraan de schouders, 40 de boeg, 41 de elleboog, 42 de voorarm, 43 de boegader, 44 de zwelwrat, 45 de voorknie, 46 de ellepijp, 47 de buigpees, 48 het koot- of kogelgewricht, 49 de koot, 50 de vellok met het horentje, 51 de kroon, 52 de hoef; 53 de rug, 54 de ribben, 55 de spoorader, 56 de lendenen, 57 de flanken, 58 de buik, 59 de liezen, 60 de koker, 61 de roede, 62 de uijer bij de merriën, 63 de ballen bij de hengsten, 64 het kruis, 65 de heupen, 66 de staart, 67 de aars, 68 de kling bij merriën, 69 het boven achterbeen of de billen, 70 het onder achterbeen of de dijen, 71 de knieschijf, 72 het spronggewricht, 73 de spatader, 74 de zwelwrat der achterbeenen, 75 de achterellepijp, 76 de achillespees, 77 het kootgewricht, 78 de koot, 79 de kroon, 80 de vellok met het horentje, 31 de hoeven der achterpooten.

NAAUWKEURIGE BESCHOUWING DER ENKELE

UITWENDIGE DEELEN.

Bij deze nadere en naauwkeurigere beschouwing en beschrijving der enkele uitwendige deelen wordt

de gezonde en natuurlijke en regelmatige toestand als basis aangenomen, en hiernaar hunnen vorm, hunne ligging, gestalte, gedaante en hunne werkdadige verrigtingen in het oog gehouden; steeds echter met bijzondere in aanmerking neming en overweging van de, door ras, ouderdom en geslacht veroorzaakte verscheidenheden, waardoor de onregelmatigheden, de gebreken in den vorm, de ligging, de gedaante en de werkdadige verrigtingen zoo veel te beter en gemakkelijker kunnen onderkend worden. Wij zullen bij deze nadere beschouwing der uitwendige deelen de het eerst aangegeven verdeeling volgen, en eerst den kop, daarna de deelen aan den romp en ten laatsten de enkele deelen aan de ledematen aan een naauwkeuriger onderzoek en eene naauwlettende beschouwing onderwerpen.

A. *Nadere beschouwing van den kop des paards.*

De kop in zijn geheel bestaat uit 32 verschillende enkele beenderen, welke onderling met elkander vereenigd zijn en een geheel vormen; deze 32 beenderen zijn zoo vast onder elkander verbonden, dat de kop, oppervlakkig gezien, slechts uit twee deelen schijnt te bestaan, en wel uit dat deel, hetwelk men in het algemeen den kop noemt, en ten tweede uit de onderkaak; want alleen tusschen deze beide beenderen van den kop is eenige beweging; de kop alleen kan niet verder ter zijde gebogen worden, en slechts is eene beweging van den kop met den romp op- en nederwaarts mogelijk.

De kop vertoont, wat zijne gedaante betreft, menigvuldige en groote verscheidenheden. Bij het veulen is hij, in verhouding met andere deelen,

klein, van boven breed en groot, en het voorhoofd is een weinig ingedrukt; ooren en oogen zijn groot, en de neus en mond klein. Bij een volwassen paard ziet men den kop in zijnen wezentlijken vorm. Bij oude paarden wordt de kop mager en schijnt op sommige plaatsen diep ingevallen, b. v. aan de oogholten, en daarentegen steken de beenderen, op andere plaatsen, scheid uit. De hengst heeft een' sterken, grooten en dikken, — de merrie daarentegen een' magerder, drooger en fijner kop. Bijna alle verschillende rassen onderscheiden zich door eenen eigenaardigen vorm van den kop.

Over het algemeen genomen vindt men bij de onderscheidene paarden verschillende figuren en gedaanten aan den kop. De bepaling van deze onderscheidene figuren regelt zich deels naar de rigting eener lijn van af het voorhoofd over den neus getrokken, en anderdeels naar de verhouding der dikte en breedte der bovendeelen tot de benedendeelen. Naar de gedaante der figuur des kops wordt hij zelve verschillend genoemd.

1. *De rechte kop*, bij welken de aangegeven lijn zoo regt mogelijk loopt; daarbij is het voorhoofd breed, de mond en neus zijn smal en mager; al de enkele deelen van den kop zijn hier in eene geëvenredigde verhouding; men houdt daarom ook eenen zoodanigen rechten kop voor schoon.

2. *De ramskop*, waarbij de aangegeven lijn in eene sterke kromming naar voren, van af het voorhoofd naar beneden, tot den neus loopt. De Holsteinsche, Spaansche, vele Engelsche half-bloed en meer andere paardenrassen hebben eenen zoodanigen kop, en dit maakt een der kenmerkende teeken van hun ras uit.

Al naar den smaak wordt zoodanige kop voor schoon of lelijk gehouden.

3. *De schapenkop*, bij welken het voorhoofd ver naar voren uitsteekt en de neus regt en plat is. Weeltijds vindt men zoodanigen kop bij sommige Fransche en Spaansche paarden.

4. *De snoeckenkop*. Op het midden van den neus ziet men eene zeer in het oog vallende verdieping; daarentegen zijn het voorhoofd en de neus eenigzins verheven.

5. *De varkenskop*, bij welken het voorhoofd breed en sterk is, en daar, waar het in den neus overgaat, eene inbuiging heeft; daarbij staan de kaken en hierdoor ook de ooren ver van elkander en is de bek vrij smal en zelfs spits.

6. *De ossenkop*; het voorhoofd is buitengewoon breed, de bek dik en breed met zware breede kaken.

7. *De oudewijven kop*. Deze is lang en mager, het voorhoofd is smal, de oogholten zijn diep, de boven- en onderlip hangen slap neder, en de been-deren steken sterk naar buiten uit.

Deze laatste vier vormen van koppen bij het paard worden in den paardenhandel niet gaarne gezien.

Buiten deze komen nog andere onregelmatigheden of gebreken aan den kop voor; zoo is dezelve, in verhouding van de overige deelen van het ligchaam, of te klein, te groot, te vet, te dik, te mager of te droog, of hij is zelfs scheef.

De ooren. Het paard moet de ooren opstaande dragen en dadelijk daarheen draaijen, van waar het eene of andere geluid door dezelve opgevangen wordt. Trage, flegmatike paarden laten de ooren hangen; vreesachtige paarden steken dezelve

voortdurend op en brengen ze snel en vreesachtig voor- en achterwaarts; boosaardige paarden zetten de ooren in den nek; blinde paarden dragen de ooren altijd hoog; gezonde paarden lijden niet gaarne dat men hen aan de ooren grijpt; kolderige en zieke paarden lijden zulks daarentegen geduldig.

Gebrekkige ooren zijn: *muisenooren*; zeer kleine *ezelsooren*, zeer lange ooren; *hazenooren* zijn lang en smal en aan den bovenkop dicht bij elkander staande; *koeooren*, zijn breed en dik, ver van elkander verwijderd en hangen slap neder, *varkens-ooren*, zijn breed, plomp en laag aangezet; hangen naar voren en beneden, en daardoor ver van elkander.

Ziekten, welke men aan de ooren vindt zijn: door het bijten van andere paarden veroorzaakte verwondingen en kneuzingen; verzwering van binnen of oorfstels; ongedierte en vuiligheid in hun inwendig zamenstel.

De oogen. De oogen moeten behoorlijk geopend, en daarbij vrij van alle vlakken en likteekens, niet dof, maar helder, en tevens vol glans en vuur zijn.

Gebrekkige oogen. *De stierooogen* geven het paard een woest en wild boosaardig uitzigt; *varkens-oogen*; zeer kleine oogen, misstaan en geven het paard een dom en traag aanzien; *ossenoogen*: zeer grootte oogen, geven hetzelfde een woest en onbevallig voorkomen; *glasooogen*, (als het oog van binnen, rond om den oogappel, in plaats van donker gekleurd of gedeeltelijk, of geheel rondom wit uitziet.)

Ziekten aan het oog. Witte vlakken op het oog, oogontsteking, van binnen met bloed gevuld, en blindheid.

B. *Nadere beschouwing der uitwendige deelen van den romp.*

Van de enkele deelen, die aan den romp gevonden worden, en welke wij hier boven bij de benaming der enkele deelen, van af 32 tot en met 38, en van af 58 tot en met 68, hebben opgegeven, zullen wij hier alleen de voornaamste bijzonderheden en de aan dezelve voorkomende gebreken en ziekten opnoemen.

De hals. Men zegt in het dagelijksch leven: de kop moet goed aan den hals aangezet zijn; dit wil zeggen: dat de beweging van den kop op en nederwaarts vrij, ongehinderd en daarbij bevallig geschiedt en het buigen van den kop met den hals naar beide zijden onbelemmerd gedaan worden kan. Een goede hals moet van de borst en schoft af, altijd in eene matig schuinsche strekking naar boven gaan, langzamerhand in dikte en breedte afnemen, van boven aan de manenkam een weinig gebogen, daarbij ligt en tevens goed aangezet, en noch te stijf, noch waggelend zijn, en bij de beweging des paards regt en rustig gedragen worden.

Gebreken van den hals. 1. *De zwanenhals;* deze is lang en sterk, aan de kam sterk gebogen en van beneden te veel uitgesneden of ingedrukt 2. *de hertenhals;* deze heeft eene regte kam, sterke zijvlakken en eene van voren sterk gewelfde keel; door deze gedwongene rigting van den hals, is het paard genoodzaakt om den kop en vooral den neus hoog te houden; zulke paarden noemt men *sterrekijkers*, of men zegt van hen: *zij steken den neus te veel in den wind.* 3. Een te lange en te dunne hals is lelijk; en is de smalte ongewoon,

dan zegt men: het paard heeft eenen hals als een plank, en dit misvormt het paard. 4. Een te korte en dikke of varkenhals. 5. De *spekhals* heeft eene sterke met vet overladen kam.

Ziekten welke men aan den hals vindt. De nekfistel, eene verzwering naar achteren tusschen de ooren; de manen schurft of uitvallende manen; opzwellling der oorklieren, opzwellling der keelkopklieren; de aderkrop, eene opzwellling der halsader, ten gevolge van aderlating of ook een wezentlijke adersfistel; soms vindt men aan den hals likteekenen, voortkomende van aldaar getrokken dragten en fontenellen, waardoor men op vroeger gehad hebbende ziekten, als kolder, oogziekte enz., verdacht kan zijn.

De rug moet breed, goed gespierd en vleezig, regt uiteenlopende, en niet te lang zijn.

Gebreken van den rug; de *zadelrug*, een te sterke inbuiging van denzelven; de *karperrug*, een te sterk naar boven gebogen en uitstekende rug; de scherpe of magere of *ezelsrug*; de te breedé en tevens gespleten rug; de te korte, de te lange rug.

Ziekten. Drukkingen door den zadel, het pak-kussen enz. Bij de bezigtiging van den rug onderzoeken men den schoft, of er ook misschien door drukking van den zadel of het gareel enz. opzwellingen, die zeer pijnlijk kunnen zijn, of zelfs reeds verzwering op en in denzelven, de zoogenaamde schoftfistel, te ontdekken is.

De borst. Deze moet matig breed, gerond en gewelfd en door eene diepe sleuf in twee helften verdeeld zijn.

Gebreken. *De leeuwenborst*, als dezelve zoo breed is, dat zulks onbevallig voor het oog wordt; de te enge of te smalle borst, de holle of

geitenborst, als de borstkuil zeer diep is, zoodat het misstaat; de *haviksborst*, bij welke het borstbeen-scherp en veel vooruitsteekt.

Ziekten. Drukkingen door de tuigen, kneuzingen, verwondingen, brandbulten; de likteeken op deze plaats doen vermoeden, dat er een dragt gezet is, hetzij voor borstziekten, stijvigheid of kreupelheid, als anderzins.

De ribben. Het paard heeft 36 ribben, 18 aan iedere zijde; deze moeten eene goede inwendige borst verradende in eene sterke ronding van den rug uitgaan en gelijkmatig gewelfd naar onderen komen.

Het kruis of de kroep. De vorm van hetzelfde is naar de sterkte van het achterdeel van een' overwegenden invloed, verlangt eene zoo regt mogelijke lijn en eene geëvenredigde lengte en breedte; een lang en gestrekt kruis is altijd voordeeliger dan een kort; een breed kruis is sterker dan een smal. — Het kruis is regt, — hetzelfde gaat alsdan in eene regte lijn van de lendenen tot aan den staart; zulk een kruis geldt voor schoon, dewijl het niet alleen eene voordeelige plaatsing der achterpooten bevordert, maar ook aan het geheele ligchaam een bevallig aanzien geeft. Het hooge of spitse en het ronde kruis; bij beide is het kruis regt; het gespleten kruis, in welks midden eene minder of meer diepe sleuf loopt. Een gebrekkig kruis is het *ezelkruis*; het hangt sterk naar achteren af, is kort, smal en mager.

De heupen, moeten vleezig en goed gerond zijn; men noemt die dan verborgene heupen, in tegenoverstelling van de hooge- of knek- of gehoornde heupen, als deze te ver uitsteken en mager zijn; als de beide heupen niet van dezelfde

hoogte zijn, hetgeen of van natuur of aangeboren zijn kan, dan zegt men: een zoodanig paard is *eenheupig*; deze 3de ziekte vindt men echter veel.

De *staart* is hoog aangezet, als hij in gelijke hoogte met het kruis uitloopt, en laag aangezet als hij geëvenredigd lager van hetzelfde uitgaat. Bij levendige vlotte paarden wordt hij opgeheven gedragen; bij slegmatike en trage paarden hangt hij slap naar beneden, bij kittelige paarden wordt hij tusschen de beenen geknepen. Indien de staart hoog aangezet is, wordt het hoogdragen van denzelfden bevorderd, als hij laag aangezet is, wordt dit moeilijker; de tegenstand, welke het paard bij het opbeuren aan den staart biedt, wordt door velen, als een teeken van kracht en sterkte, niet alleen in den staart, maar ook in het kruis en den geheelen ruggegraad aangemerkt. Uit dien hoofde wordt ook door hen, als zij een paard willen koopen, zorgvuldig beproefd of het paard zich de staart gemakkelijk of met tegenstreven laat opbeuren; ondervinden zij het eerste, dan wordt zulk een paard als geene kracht bezittende en voor zwak gehouden; maar laat het zich de staart niet ligt opbeuren, en biedt het daarbij steeds een meer of minder hevigen tegenstand, dan houden zij hetzelfde buiten allen twijfel voor een krachtig en sterk paard; het is intusschen eene dwaling te beweren, dat men hierop geheel en al zou kunnen vertrouwen, want hengsten en ruinen laten zich den staart altijd gemakkelijker opbeuren dan merriën; en vele kittelige paarden knijpen hem als men hun den staart opbeuren wil, tusschen de beenen, zonder dat zulks over het algemeen een teeken van kracht en sterkte is.

Gebreken aan den staart zijn verwondingen door

den staartriem enz.; verder de zoogenaamde *rat-tenstaart*, waarbij alle of zeer veel haren uitgevallen zijn; uitslag en verzwering op den rug aan den wortel van den staart; (veelal door vuiligheid ontstaan.)

De *buik* moet bevallig gerond zijn. Hengsten en ruinen hebben altijd eenen slankeren buik dan merriën.

Gebreken. De *hooibuik*, die in evenredigheid met het overige ligchaam te groot en te wijd is; de *hangbuik* of *koebuik*; deze hangt slap benedenwaarts en is te groot; de *opgetrokken buik*; deze is van achteren sterk bij- en opgetrokken.

Ziekten. Soms ontdekt men de navelbreuk, of andere vleeschbreuken; op andere plaatsen des buiks ontdekt men likteekenen, en dit zijn bewijzen, dat er vroeger fontenellen tegen de eene of andere inwendige ziekte gestoken zijn.

Digt aan den buik zijn bij hengsten de ballen, waarvan soms de eene grooter dan de andere is; soms zelfs is slechts een bal te voelen en de andere is in de buikholte gebleven; zoodanig paard noemt men *klophengts*. In de liezen ontdekt men soms verzweringsen of fistels, ten gevolge van het castreren.

C. Nadere beschouwing van de uitwendige deelen der ledematen.

De ledematen dienen ter ondersteuning en voortbeweging van het ligchaam, en dewijl hunne grootte en sterkte, in verhouding tot het geheele ligchaam, de kracht en den vorm van hetzelfde bepaalt, en tevens de bruikbaarheid en geschiktheid des paards tot de verschillende diensten wel het meest van de ledematen afhangen, zoo mag

eene naauwkeuriger beschouwing der enkele deelen van dezelve, als van groot belang voor den paardenkenner beschouwd worden. Het nadere onderzoek der ledematen verkrijgt intusschen ook nog daardoor meer waarde, omdat zij door hunne gedurige aanraking met den grond en door groote inspanningen en krachtoefeningen aan een aantal tegennatuurlijke veranderingen onderworpen zijn, welke hunne geschiktheid tot dienstverrigtingen, in vele opzigten, benadeelen, dikwijls gering en van weinig beteekenis schijnen, maar in hunne verdere gevolgen, en anderzins eenen grooten en gewigtigen invloed uitoefenen.

NADERE BESCHOUWING DER ENKELE DEELEN VAN DE
VOORSTE LEDEMATEN.

Wij zullen ook hier van de enkele deelen der voorste ledematen, welke wij bij de benaming der enkele deelen van af 39 tot en met 52, hebben aangegeven, alleen de voornaamste bijzonderheden en de aan dezelve voorkomende gebreken naauwkeuriger vermelden.

De schouders. Bij een gezond paard moeten de spieren der schouders goed en sterk uitkomen, en de schouder met eene bevallige ronding bedekken; ten opzichte der beweegbaarheid moet deze vrij, los en ongehinderd zijn; dit is een wezentlijk vereischte, om aan den gang des paards zekerheid, kracht en volharding te verzekeren.

Gebreken. Hoewel men gaarne ziet, dat de schouders vrij bewogen worden, zoo is eene al te groote beweegbaarheid maar al te dikwerf eene

aanleidende oorzaak tot kreupelheden, want zulke paarden hebben geene of niet genoeg vastigheid in het optreden; *stijve* of *gebondene* schouders, waarbij het paard de schouders niet vooruitbrengt en zijn gang kort en struikelende is.

Ziekten. Drukking en daardoor zwelling en verwonding.

De boeg, dat is de verbinding van het schouderblad met den bovenarm, moet sterk en gerond en daarbij vrij en los-beweegbaar zijn.

Ziekten. Drukking, kneuzing, zwelling, boeglamheid.

Aan den *elleboog* kan men bij sommige paarden den *legger* vinden. Aan de binnenzijde van den voorarm ontdekt men eene sleuf, in welke de hoegader loopt; aan deze kan men het gemakkelijkst, door drukking op dezelve, doordien men de vingers plat daartegen drukt, den polslag bij het paard voelen.

Het *knie-* of het *voorkniegewricht* bestaat uit 7 verschillende beenderen, welke in twee rijen op elkander liggen en onderling onder elkander als het ware door vastere gewrichten verbonden zijn; dewijl de beweging aan het gewricht slechts voornamelijk door de bovenste rij beenderen met het onderende van het armbeen geschiedt. Het kniegewricht moet, als het goed is, regtstandig naar benedengaande, met den onderarm ééne lijn vormen; het moet van voren gezien breed en plat en daarbij tevens gewelfd en afgerond zijn, en hierdoor vastigheid en stevigheid kenmerken. Als een gebrek van aanbelang moet de te veel naar voren gebogen knie worden beschouwd; in het algemeen *kromme*, of *boksknie* of *boksbeenig* genaamd; sommige wijlen is dit aangeboren, en is alsdan niet zeer

nadeelig maar meestal daarentegen verraadt het eene zwakheid en is het gevolg van vele inspanningen en zwaren arbeid.

Als ziekte vindt men kneuzingen, verwondingen, soms eene gal, en na de kniebuiging eene verzwering, de *rasp* genaamd.

Aan de binnenzijde, vlak onder het kniegewricht, ondekt men bij sommige paarden een *schuifelbeen*.

Het *kootgewricht* moet zuiver, mager en niet gezwollen en opgezet zijn, echter worden er niet vele paarden gevonden, aan welke men geene gallen, geene verdikking of geene verwondingen en likteekenen ontdekken kan; zoo is het ook zeldzaam, dat het kootgewricht niet verstuit geweest is enz. Achter aan de koot bevindt zich eene partij langere haren, de zogenoemde *vetlok*. Deze geeft bij de verschillende rassen een bijzonder kenteken; hoe edeler het ras is, des te fijner en dunner is de vetlok; en hoe gemeener en grover het ras wordt, zoo veel te zwaarder en dikker wordt ook deze vetlok; weshalve dan ook bij paarden van een geringer ras, die voor het overige een goed en schoon ligchaamsgestel bezitten, deze dikke vetlokken uitgedund worden, om aan zulke paarden het voorkomen van een edeler ras te geven.

Het *kootbeen*. Dit heeft eenen gewigtigen invloed op de sterkte der beenen, zoowel als op de schoonheid en bevalligheid van den stand des paards. Zijne vereischte lengte staat met de overige deelen van den schenkel in eene zekere verhouding; als regel neemt men aan, dat het $\frac{2}{3}$ korter dan de ellepijp zijn moet; is dit het geval niet, dan is het of te lang of te kort; daarbij moet het kootbeen eene schuinsche rigting hebben, zoodat eene regtstandige lijn door het midden

aan het kootgewricht getrokken, juist achter de ballen op den grond moet neêrkomen; valt deze lijn te ver naar achteren, dan treedt het paard te veel door; valt daarentegen de lijn voor de ballen, dan is de koot te regt; men zegt alsdan, *het paard staat te regt in zijne koten*; valt deze lijn op het midden van den hoef, dan misstaat het nog meer, en men zegt alsdan: *het paard heeft een' steltvoet*.

In het kootgewricht vindt men soms verzweringen, de *mok*, of verwondingen, door dat het paard over het halstertouw gezeten heeft.

Op de kroon ontdekt men bij sommige paarden eene harde verhevenheid, den zoogenaamden overhoef, aan welken het paard in de meeste gevallen zeer kreupel gaat; soms ook verwondingen, veroorzaakt door dat zich het paard op de kroon trapt; of eene inwendige verzwering in den hoef, die ter zijde van de kroon doorbreekt en eene moeijelijk te genezen kroonfistel achterlaat.

De hoef moet glad, vast en tevens taai-hard, — de zool matig uitgehold, en de straal gezond, droog en taai-week zijn. Deze kan in verhouding met de overige deelen der ledematen, of te groot of te klein, of te smal of te breed, of te hoog of te laag wezen; of de hoef kan door verschillende ziekten en verwondingen misvormd worden, waardoor dan onderscheidene gebreken aan denzelfven voorkomen; als de *klemhoef*, waarbij de hoef te naauw en te veel zamen gedrongen is. De *ezelshoef*, waarbij de toon te lang en de dragten te hoog zijn. De *platvoet*, waarbij de hoef te breed en de dragten te laag zijn, en de zool te vlak ligt. De *volvoet*, waarbij de zool zoo verwelfd is, dat zij bij het optreden den grond

raakt. De *bokshoef*, waarbij de toon te kort en de dragten te hoog zijn. De *scheeve hoef*, waarbij de wanden eene afwijkende rigting hebben. De *ringhoef*, waarbij soms grootere, soms kleinere ringen rondom den hoef zichtbaar zijn; de *knolvoet*, een zeer misvormde hoef, met zeer verkorte in de hoogte staande toon, hooge dragten en ongelijk loopende kringen om den hoef; als zulks zeer erg is, noemt men het *egelvoet*. Als verder gebrek van den hoef is aan te merken, als hij te week, of te hard, of te brokkelig en broos is; hetwelk intusschen van minder beteekenis wordt geacht. Andere gebreken aan den hoef zijn: de *hoornspleet*, de *hoornscheuren*, de *kwartier-voeten*, bestaande in een gescheurd-zijn van den hoornwand en wel in de lengte van boven naar beneden; verder de *hoornkloof* als de hoornwand over dwars van den hoef gescheurd is. Dan komen aan den hoef nog als gebreken voor: de *rotstraal*, eene verzwering in den straal, het *vernagelen*, *steengallen* en eindelijk *verzweringen* in het binnenste van den hoef.

Nadere beschouwing der enkele deelen aan de achterste ledematen.

Wij zullen ook bij deze, welke wij hierboven bij de benamingen der enkele deelen van af 69 tot en met 81 aangegeven hebben, alleen de voornaamste bijzonderheden en de aan dezelve voorkomende gebreken nauwkeuriger opgeven.

De dijen, billen en waden moeten uitwendig reeds kracht aantoonen; zij moeten breed, vleezig en gerond zijn; deze vleeschdeelen moeten tevens hard op het gevoel wezen, hetwelk niet alleen sterkte, maar ook vaste kracht aantoot. De achterbeenen moeten zoodanig staan, dat eene aan het heupgewricht

getrokken regtstandige lijn, en midden door het spronggewricht loopende, tot op de ballen des hoefs neêrkomt en hier den grond bereikt. Op de bil, en meestal op de linker, worden de merkteekenen der stoeterijen, uit welke het paard afstamt, ingebrand, waarop men intusschen niet ten allen tijde geheel en al vertrouwen moet.

Als men likteekenen op dezelve ontdekt, moet men het vermoeden opvatten, dat zulks de overblijfselen van getrokken dragten, (tegen vroeger plaats gehad hebbende kreupelheid) kunnen zijn.

Het spronggewricht bestaat uit 6 verschillende beenderen, die boven en naast elkander onderling in gewrichten vereenigd zijn, en waarvan de meesten eene vrij vaste gewrichts-verbinding uitmaken; daar de eigentlijke beweging in het spronggewricht, meer uitsluitend in de bovenste beenderen met het onderste einde van het schenkelbeen is. Dit geheel gewricht moet, van ter zijde gezien, breed en sterk, en van achteren smal, en over het geheel mager en droog, en de verhevenheden en verdiepingen duidelijk in het oog loopende zijn. Hoewel bij eene behoorlijke en vereischte sterkte van het gewricht, de beenderen ook altijd dik en grof schijnen, zoo geeft intusschen deze dikte alleen geenen voldoende borg, voor de vereischte kracht en sterkte van het gewricht. Veulens hebben doorgaans dikke en sterke spronggewrichten, en uit de hoedanigheden van deze wil men wel tot de toekomstige kracht en sterkte besluiten. Beide spronggewrichten moeten, als men het paard van achteren beziet, bij een vereischten goeden stand der achterbeenen, in eene zoo regt-mogelijke lijn staan. Bij de bewegingen des paards wordt van het spronggewricht

zeer veel geveegd, zoodat het hierdoor aan veelvuldige ziekelijke veranderingen onderworpen is; weshalve dan ook het spronggewricht, ten opzichte van gebreken (en van zijnen invloed op de bruikbaarheid en geschiktheid tot verschillende diensten,) aan een zeer naauwkeurig onderzoek dient onderworpen te worden. Zoo komen aan hetzelfde als gebreken voor; de *spronggewrichts-gallen*, eene ophooging van gewrichtsvocht of peesscheede-slijm, hetwelk op onderscheidene plaatsen aan hetzelfde kan voorkomen; deze gallen zijn of eenvoudige, d. i. men ontdekt dezelve of alleen aan de binnen, of alleen aan de buitenzijde, of wel zij zijn doorgaande, *vlotgallen*, indien zij op beide zijden zichtbaar worden. Verdere gebreken zijn: de *schijthak*, eene opzwellling en kneuzing aan de punt van den hak; dan de *bloedspat*, eene uitzetting van de bloedader, hetwelk intusschen zelden voorkomt; verder de *rasp*, eene verzwering, die in de buiging aan het spronggewricht voorkomt; vervolgens de *weeke spat*, (*bolspat* of de *bos*;) dit is geen eigentlijke spat maar eene gal, en wel eene pees-scheedensgal, veroorzaakt door eene ophooping van pees-scheeden-slijm; verder de *hazen-hak*, eene zwelling en dikte aan het onderste gedeelte van achteren aan den hak, waardoor een kreupelgaan veroorzaakt wordt, hetwelk veelal zeer moeijelijk te genezen is, weshalve ook zulke paarden door de paardenkoopeers zeer geschuwd worden. Verder het zogenoemde *reebeen*, eene opzetting en dikte, gewoonlijk aan de buitenzijde van het gewricht, en eindelijk de *spat*. Deze is een veelvuldig-voorkomend gebrek, hetwelk als eene grootere of geringere verhevene opzetting, of als een bultje aan de in-

wendige zijde en beneden aan het spronggewricht wordt waargenomen, in eene vooraf gegane ontsteking van het binnenste der gewrichten, en daarna volgende beenuitzetting bestaat, in het begin steeds een kreupelgaan veroorzaakt, en later, in zeer vele gevallen, gewoonlijk eene zekere stijfheid en eene gehinderde beweging achter laat. Sommige paarden gaan, als zij de spat hebben, altijd kreupel, vele intusschen gaan slechts in het begin kreupel, en als de spat later, zoo als men zich uitdrukt, *verwas-sen* of dicht geworden is, niet meer eigenlijk kreupel, maar stijf en zeer gedwongen. Men onderscheidt de zichtbare spat, (de zoo even beschrevene,) en de onzichtbare. Onder deze laatste benaming verstaat men een kreupelgaan des paards aan het eene of andere achterbeen, welker oorzaak in eene ontsteking der gewrichtsvlakte, voornamelijk der beide platte of schuitvormige beenderen des spronggewrichts bestaat, en waarbij de ontsteking nog niet zoo ver gevorderd is, dat zij zich door opzetting van beenstof, als zichtbare spat, naar buiten te kennen heeft gegeven; en slechts daarom onzichtbare spat genoemd wordt, dewijl wel de ontsteking in hetzelfde gewricht is, in welke ook de reeds zichtbare spat vroeger dan eene ontsteking begonnen, — maar van buiten niet zichtbaar is.

Het aan spat lijdende paard hinkt het sterkst, als het eenigen tijd stil gestaan heeft, en gaat, als het eenige stappen gedaan heeft, minder of in het geheel niet meer kreupel; na eenige rust hinkt het echter op nieuw even sterk; ook wordt zulks, na hevige inspanningen, erger en heviger. Meesttijds is het gemakkelijk te onderkennen of, en dat het paard aan spat kreupel

gaat, want het hinken, dat het spattige paard doet, geschiedt eigenaardig: het buigt namelijk het spronggewricht niet genoegzaam door, treedt ook niet met het zieke been ver genoeg naar voren; ook niet regt vooruit, maar met eene zijwaarts naar buiten omzwaaijende beweging vooruit; het paard maakt derhalve ook uit dezen hoofde altijd slechts zeer korte passen. De spat is voor de bruikbaarheid en de bewegingen des paards steeds van grootte beteekenis. Dit berust echter niet op de grootte, maar op de plaats, waar hij zich bevindt. Hoe meer na voren hij namelijk aan de, bij de beweging noodige beenderen voorkomt, zoo veel te meer belemmert hij de beweging; weshalve ook de meer naar voren zittende spat altijd bedenkelijker is dan diegene, welke meer naar achteren aan het spronggewricht voorkomt. De onderkenning van de spat is, over het algemeen genomen, niet moeilijk, als hij namelijk zichtbaar is; maar om de onzichtbare spat altijd en steeds bij het eerste onderzoek zeker te onderkennen, daartoe behoort een zeer geoefend oog en veelvuldige ondervinding.

NAAUWKEURIGE BESCHOUWING DER PLAATSING VAN
DE BEENEN DES PAARDS, EN GEBRUIKMAKING
DERZELVE BIJ DE BEWEGING.

Bij de beoordeeling en nadere beschouwing der uitwendige deelen des paards, meenen wij ook het onderzoek van den stand en de bewegingen des paards te moeten voegen, waardoor de onderzoeker eene algemeene kennis van de schoonheid

en de noodzakelijke vereischten verkrijgt, hoedanig het paard namelijk op zijne beenen staat, en hoedanig het dezelve bij de bewegingen gebruiken moet, om het bij het onderzoek en den aankoop voor deugdzaam, en voldoende, te dezen opzichte, goed te keuren. Eene zoodanige kennis van den goeden en vereischten stand der beenen, als het paard stil staat, de aard en de wijze der bewegingen en het gebruiken derzelve, als het in de beweging gebragt is, is voor den onderzoeker van zeer groot belang, dewijl daarvan de bruikbaarheid des paards geheel en al afhangt, en hetzelfde hiernaar dan ook, met meer zekerheid beoordeeld worden kan.

De plaatsing en de stand der beenen.

Van den stand en de plaatsing der beenen, hangt, voor een groot gedeelte, de beweging af. Als men zeggen kan en moet, dat bij het paard de beenen goed geplaatst zijn, dat de stand van hetzelfde behoorlijk aan de vereischten voldoet, dan moet het paard in eene regte lijn en met alle zijne vier ledematen regtstandig onder het lijf geplaatst staan; zoodat deze het ondersteunen en hetzelfde als op 4 pilaren rust. In het dagelijksche leven drukt men zich hieromtrent zeer kort uit: het vereischte van eene goede plaatsing der beenen, is namelijk, dat het paard *vierkant op zijne beenen staat*. Van voren beschouwd, moeten bij het paard de achterbeenen door de voorbeenen, en hetzelfde van achteren gezien de voorbeenen door de achterbeenen gedekt zijn, want alleen dan is de last van het ligchaam op alle vier de schenkels gelijkmatig verdeeld; daarbij is het, ten tweede, een hoofdvereischte, dat ieder been vast, en zonder de minste beweging en verandering, (als sidderen, het gedurige opbeuren enz.

als het paard in staat van rust is, stil blijft staan; want deze afwijking is een gebrek, hetzij voor het oog, hetzij voor de bruikbaarheid. — Bij de beoordeeling over de goede en behoorlijke plaatsing der voorbeenen heeft men daarop te letten, dat dezelve van voren en ter zijde gezien van de borst tot op den grond evenwijdig, even ver van elkander staan en geplaatst zijn. Afwijkingen daarvan zijn: de te nauwe stand; welke het nadeel eener te smalle borst heeft en aan het ligchaam te weinig steun geeft; de te wijde stand is voor de beweging te bezwarend en vermoeijend; de in de kniën te nauwe stand; de in de kniën te wijde stand; de met de hoeven te dicht bij elkander geplaatst zijnde beenen: dit zijn de zoogenaamde *toontrappers*, welke bij de beweging met de voorbeenen veel en voor het oog ongevallig zwaaijen, of zoo als men zegt, *pauken*; in tegenoverstelling hiervan staan bij sommige paarden de hoeven en onderbeenen te ver uit elkander; dit doen de zoogenaamde *dansmeesters*, (of men zegt: zulke paarden staan *op zijn Fransch op de beenen*,) hierdoor wordt veelvuldige aanleiding tot strijken gegeven; eene andere afwijking noemt men *bokbeenig*, als het paard namelijk steeds met kromme kniën staat; dit is zeer afzigtelijk en maar al te dikwerf een bewijs van zwakheid, als het gevolg van vroeger te veel gebruikt geweest te zijn; sommige paarden staan te regt in de koot, ook dikwerf een bewijs dat zij vroeger te veel werden gebruikt; of zij staan te veel in de koot doorgebogen, hetwelk soms een teeken van zwakheid is, en eene onaangename vertooning maakt. Bij de beoordeeling over de goede en behoorlijke plaatsing der achterbeenen heeft men daarop te letten, dat beide achterbeenen van het

paard van achteren beschouwd, bij de grootst-mogelijk-gelijke verwijdering, van het kruis af, tot op den grond toe naar beneden gaan; en dat zij, het paard van ter zijde bezien, op zoodanige wijze in den hoek, die door het spronggewricht gevormd wordt, tegen elkander over geplaatst zijn, dat bij ieder achterbeen de regtstandige lijn, van af het midden, van het heupgewricht door het kniegewricht, en langs de voorzijde van het kootgewricht midden door de koot loopende, juist achter de ballen op den grond neêrkomt; of als men eene regtstandige lijn van de knieschijf naar beneden trekt, dan moet deze juist voor den toonden grond raken. Afwijkingen daarvan zijn: de te naauwe stand, waardoor zij aan de steun van het ligchaam te weinig ruimte geven; hij misstaat bovendien zeer; de te wijde stand, welke de beweging hindert; als de hakken te dicht bij elkander staan, *koehakkige* stand; of als de hakken te ver van elkander staan; men noemt dit de *kui-persbeenige* of de *krombeenige* stand; *sabelbeenig* noemt men den stand des paards, als de achterbeenen in het spronggewricht al te sterk gebogen zijn. Sommige houden deze afwijking voor een grooter, andere voor een geringer gebrek; is het gebrek aangeboren, dan is het minder belangrijk; is het intusschen het gevolg van groote en zware inspanningen, dan is hetzelfde altijd nadeeliger; de te regte stand in de voorgewrichten is, meestal aangeboren en noch schoon noch goed.

De bewegingen en het gebruik der beenen.

Eene goede beweging hangt van eenen regelmatig en goed-geëvenredigden ligchaamsbouw en voornamelijk van de goede en vereischte plaatsing der beenen af. De spieren zijn de werktuigen der be-

weging; de beenderen de bewogen wordende deelen, en de gewrichten de geleiders der uit te voeren bewegingen. Alle spieren, welke tot beweging en plaatsverandering dienen, staan onder de heerschappij van den wil, en kunnen willekeurig, zoo wel enkel, als ook met elkander in werking worden gebracht. Als de beweging begonnen wordt, trekt zich de spier te zamen, verkort zich, en verandert daardoor den stand der beenderen; zoodra dit zamentrekken ophoudt en eene tegenwerkende spier in werking geraakt, dan volgt ook terugkeer van het bewogen geweest zijnde been, of in zijnen vorigen stand, of in eenen anderen; zoodat, gedurende de beweging, eene onafgebrokene werking der spieren, een zamentrekken en uitstrekken bestaat, hetwelk te langer duurt, naarmate de beweging langer aanhoudt. Vastheid en sterkte der spieren, eene voordeelige vasthechting aan de beenderen en de wil, die de beweging bestuurt bepalen de spierkracht; ongehinderde uitvoering der bewegingen, door ligte en veel buigzaamheid der gewrichten, eene gunstige voege in de ruimte, bepalen de snelheid; zoodat kracht met snelheid en tevens het volhardingsvermogen, als de voornaamste eigenschappen en vereischten der beweging, voor de geschiktheid des paards tot de dienst gelden. — De beweging is in den tijd en in de ruimte verschillende, zoowel in uitvoering en snelheid, als in kracht; en hierdoor ontstaan de verschillende gangen, die of natuurlijke of kunstmatige zijn. De eerste zijn zulke, die het paard, als het aan zich zelve, in zijnen vrijen natuurstaat, overgelaten is, uit eigene beweging aanneemt; de laatste worden het paard door den mensch bij het dressereren geleerd. Tot de natuur-

lijke gangen rekest men den stap, den draf en den galop. De beoordeeling van den stap is van gewigt bij de keuze des paards, tot de gevorderde diensten. *Goed* is dezelve, als hij, over het algemeen genomen, ruim is, en de achterbeenen dicht achter de voetsporen der voorhoeven op den grond neêrgezet worden; men zegt alsdan: het paard stapt over; *slecht* is hij, als de achterbeenen deze voetsporen bij het nederzetten niet kunnen bereiken; men zegt dan: het paard heeft te weinig *folge*, niet genoeg *vooruit*; hoewel de eerste stap niet regelmatig en natuurlijk is, zoo zijn evenwel velen daarop gesteld. De beoordeeling van den draf is daarom van veel gewigt, dewijl de draf het meest geschikt is, om de bewegingen des paards, in gezonden en ziekelijken toestand der onderscheidene enkele deelen van de beenen, met grooter zekerheid, te kunnen beoordeelen. Het paard draaft goed, als het zijne beenen met ligtheid en bevalligheid opbeurt en vooruit zet, eene goede ruimte heeft en de achterbeenen juist achter de voetsporen der voorbeenen op den grond nederzet; geschiedt dit laatste niet, dan noemt men denzelfden te kort; wordt de beweging des paards versneld en de draf daardoor ruimer en sneller, als wanneer het paard in den gestrekten draf valt, dan moeten, bij een' goed draver, de achterhoeven op, — of nog liever voor de voetsporen der voorbeenen op den grond komen; en hoe meer zulks het geval is, zoo veel te meer wordt het paard als harddraver geschat.

Een gebrek bij het draven is het, als het paard bij den draf in de ijzers klopt, (dit geschiedt met het ijzer aan den toon van het voorbeen tegen het ijzer aan den toon van den achterpoot); dit in de ijzers slaan, ook het aanslaan, het klapperen ge-

noemd, doen paarden, welke zeer vermocid en krachteloos zijn en veelal jonge paarden; veeltijds ligt het, als het niet in gebrekkige plaatsing der beenen zijne oorzaak heeft, aan de slechte wijze van beslaan des paards. De beoordeeling van den galop is bij de keuze des paards van geen belang, doordien deze galop toch óf van het paard niet gevergd, óf door de volgende dressuur aangeleerd en verbeterd wordt.

Eene aan sommige paarden zeer eigendommelijke beweging is de pas of telgang, waarbij de beide beenen derzelfde zijde tegelijk op den grond komen, en niet, zoo als het bij de natuurlijke en regelmatige beweging het geval is, dat namelijk de beenen kruisgewijze na elkander op den grond worden gebragt. Sommige houden dezen gang voor een gebrek, andere beminnen denzelven, wegens de zachte beweging onder het rijden van zulke telgangers. Eveneens is het gesteld met den zogenaaften *driestag*.

Wat nu de beoordeeling der bewegingen des paards over het algemeen betreft, zoo moet het paard, als het volkomen bruikbaar en goed, en tevens aangenaam in zijne bewegingen zijn zal, de bewegingen, welke men van hetzelve vordert, met lust en gewilligheid volvoeren, en daarbij lijdzaam, vrolijk, ijverig en vol goeden wil zijn, en zich kloekmoedig aan gevergde vermeerderde inspanningen overgeven. Bij de beweging moet het paard, met hoog gedragen kop en bals, en den staart hoog gedragen, zich op eene ligte, bevallige wijze voortbewegen, en daarbij op alles opmerkzaam zijn en op de minste vorderingen en eischen aan hetzelve gewillig gehoor geven. De overgang nit de rust in de beweging, en uit de eene in de

andere beweging moet, zonder uitspanning of pijn in het achterdeel, schielijk en met juistheid geschieden, want zulks is een teeken van kracht.

Gebreken in de beweging. Een voornaam gebrek is de scheeve of schuinsche beweging, waarbij het paard het eene achterbeen, bij het vooruitzetten, tusschen de voetsporen der beide voorbeenen neêrzet, en het andere ver buitenwaarts naast het voetspoor van het gelijkzijdige voorbeen neêrkomt, waardoor dan natuurlijk de vier beenen elkander niet behoorlijk dekken kunnen.

Een ander gebrek is het zwaaijen, het naar buiten uitwerpen, het *pauken*, het *vochtelen* genoemd; of als zich de beenen kruissen; de slepende en slingerende gang; waggelen onder de voortbeweging; de te wijde gang, als de beenen te ver uit elkander neêrgezét worden, en als in tegenstelling de hoeven te dicht naast elkander komen, de te smalle en te nauwe gang. Eene bijzondere soort van gebrekkige beweging is de zoogenaamde *hanenspat*, *hanentrede*; eene beweging der achterbeenen namelijk, waarbij dezelve in het spronggewricht niet alleen sterk gebogen, maar ook het geheele achterbeen, onder trekkingen, krampachtig opgebeurd wordt. Meestijds komt deze gang slechts aan het eene achterbeen, soms echter ook aan beide voor. Verder de zoogenaamde *vliegende pas*, *middelgalop*, welke daarin bestaat, dat het paard met de voorbeenen draaft en met de achterbeenen galoppeert of omgekeerd. De ziekelijke, gebrekkige gangen, welke zich als verlammingen, kreupelgaan, hinken, naslepen voordoen, en hetwelk door verschillende oorzaken en ziekten, aan onderscheidene deelen der ledematen kan ontstaan, doen zich deels door den onnatuurlijken stand en de plaatsing der

beenen of anderdeels door het hinken in de beweging kennen. Een zoodanig hinken, kent men daaraan, dat het paard op het zieke been korteren tijd rust dan op het gezonde been; het zoekt tegelijk den last van het ligchaam op het lijdende been te verminderen en er af te brengen en helt derhalve ook, dewijl nu de grootste last van het ligchaam op het andere gezonde been overgebracht wordt, altijd zeer op de gezonde zijde over; welke namelijk dan diegene is, met welk been het paard het langst op den grond blijft en die ook altijd het meest en verst vooruitgezet wordt.

KENTEEKENEN VAN DEN VOLKOMEN GEZONDEN TOESTAND
DES PAARDS.

De beoordeeling der kenteekens van een' volkomen gezonden toestand des paards is voor den paardenkenner en kooper van groot gewigt, en voor den paardenhandelaar een hoofdvereischte. De krachten van het paard worden door zijne voeding aangekweekt en onderhouden; weshalve ook paarden, die goed en gezond eten, goed arbeiden kunnen; tot het gezonde eten behoort een goede eetlust, welke zich door een levendig verlangen, hinken en begeerig omzien naar het voedsel, krabben, stampen met de beenen enz. te kennen geeft. Het paard moet het hem voorgelegde voedsel wel driftig opnemen, maar desniettemin goed kaauwen, waardoor het behoorlijk met het speeksel vermengd wordt, en geene al te groote beten doorslikken;

het moet gedurende het eten niet eensklaps daarmede ophouden, maar aanhoudend blijven door eten, totdat de krib ledig is geworden. Te weinig etende paarden hebben meestal eene slechte spijsvertering; paarden, die te langzaam eten zijn of zeer trage paarden of zij worden zeer spoedig vermoeid; zikkelijke paarden houden te dikwerf op, zoodat zij langen tijd noodig hebben, om hunne gewone voederportie te verbruiken; lekkere paarden vermorsen veel voedsel en voeden zich niet goed; kolderige paarden blijven onder het eten dikwerf eensklaps met het in den mond genomen voedsel, zonder hetzelfde verder te kaauwen, geruimen tijd onbewegelijk voor de krib staan. Het gevolg der opname en der vertering van voedsel moet zich ook in de gesteldheid van het ligchaam openbaren, en een paard, dat het geheele jaar door in eene geregelde voeding staat, moet ook behoorlijk goed-gevoed, rond of dik zijn, daarbij een glanzig haar hebben en zijne diensten met kracht verrigten; het paard, dat bij eene zoodanige regelmatige voeding mager blijft, ruw haar heeft en geene kracht kan uitoefenen, is zieklijk; echter worden er sommige paarden gevonden, die, ondanks de beste voeding, steeds mager blijven, maar desniettemin genoegzame kracht bezitten, om het goed en lang te kunnen uithouden; daarentegen zijn er weder andere, welke goed-gevoed en zelfs dik zijn en het evenwel weinig of zeer slecht uithouden. Met de opname van voedsel moet ook de ontlasting van mest in evenredigheid staan, en men moet, bij eene goede spijsvertering, niets dan onverteerbare stoffen en geene heele graankorrels in de mest ontdekken; de mest moet ook niet te dikwerf ontlast worden. Vele

afgaande winden zijn gewoonlijk kenmerken tegen natuurlijke ontwikkeling van lucht bij verschillende ziekten.

De ademhaling is eene der voornaamste levensvereischten, en van den ongestoorden voortgang derzelve hangt het behoud van de gezondheid en des levens af. Het paard haalt in zijnen gezonden toestand 8 tot 10 maal in de minuut adem, zonder zeer in het oog vallende beweging der neusgaten, der ribben en des buiks; bij eene matige beweging in den stap wordt hij weinig versneld, in den draf, den galop en bij zware inspanningen, wordt hij sneller, maar zoodra dit ophoudt, gaat de versneld-gewordene adembaling ook weder tot de gewone, langzamere terug. In den zomer, bij groote hitte, is de ademhaling natuurlijk altijd veel sneller dan in den kouden winter. Iedere afwijking hiervan kan men als eene ziekelijke ontaarding aanzien, en paarden, die met eene zeer in het oog vallende beweging der neusgaten, bij het wijd open zetten derzelve, onderhevig zijn, en bij sterk optrekken der ribben en des buiks, ademen, lijden aan ziekelijke aandocningen der ademhalingswerktuigen, maar vooral maakt bijzonder het dubbelde optrekken der flanken en der ribben, onder inspanning en zichtbare medehulp der buikspieren, zulk een paard verdacht van dampig te zijn; zeer hevig flankenslaan, onder versnellende ademhaling, is altijd een teeken van hevige inwendige ziekten, en dikwerf het kenmerk van den naderenden dood bij zware ziekten. Fluitende en piepende ademhaling is een teeken van ziekte, ontsteking of verdikking van het slijmvlies des keelkops; en veelal geeft zulks *pijperdamp* te kennen. Rogchelende en stenende ademhaling is steeds een ziek-

teverschijnsel, en bij sommige ziekten veeltijds zeer bedenkelijk. Bij de paarden kan men willekeurig eenen hoest voortbrengen, en wel door het drukken en knijpen met den vinger op de keel, en veeltijds kan men uit de hoedanigheid van dezen willekeurig-veroorzaakten hoest over den gezondheids-toestand der ademhalingswerktuigen oordeelen, ja dikwerf levert de hoest een vast onderkenningsteeken daarvan op. Bij gezonde paarden is de op zoodanige wijze kunstmatig willekeurig voortgebragte hoest, krachtig en luid; maar bij ziekelijke aandoening der ademhalingswerktuigen kort, zwak en dof; bij eenen ontstekingstoestand der longen is hij droog en voor het paard met bezwaar verbonden of zelfs pijnlijk; bij den in beterschap toenemenden droes is hij los, vochtig en met eene uitwerping van slijm en etter verbonden. Bij grootere ontaarding van de zelfstandigheid der longen als verharding, verdikking enz., zoo ook bij de dampigheid is de hoest kort en afgebroken, en geschiedt onder zichtbare inspanning, en groote tegennatuurlijke beweging der ribben en flanken.

Het gezonde paard heeft een glanzig en glad op het lijf aanliggend haar; verkeerd, ruw en overeind staand haar over het geheele ligchaam is een teeken van slechte voeding en gestoorde *functie* der huid; periodiek-overeind staand haar, dan eens glad en spoedig geheel ruw en zoo afwisselende, is een teeken van koorts; stroef en averegts verkeerd staand haar op sommige plaatsen aan het ligchaam, verraadt plaatselijke ziekten, als uitslag enz.

In den gezonden toestand is de huid met een fijn stof bedekt, van hetwelk zij, door het roskammen en poetsen, ligt bevrijd en gezuiverd

worden kan; zeer smerig en vuil haar, buitengewoon veel stof en vuil in hetzelve, is òf de schuld eener nalatige zuivering, òf zulks verraadt eenen inwendigen ziekte-toestand. Het gezonde paard geraakt niet ligt in zweet, en is het zweet ook uitgebroken, dan droogt het spoedig weder op; paarden, die zeer ligt en zonder buitengewone inspanningen zweeten, verraden eenen zwakken lichaams-toestand. Op de huid komen onderscheidene ziekten en gebreken voor, als: schurft, vlekken, kuilen, krabbels, wratten, drukkingen, likteekenen, verwondingen, afschervingen, kneuzingen enz.

Het gezonde paard moet in en aan al zijne deelen van het ligchaam, zoo ver deze van buiten gezien kunnen worden, regelmatige, natuurlijke en gezonde hoedanigheden hebben; zoo moet het oog helder, klaar en zuiver zijn; het neusvlies moet levendig, roodachtig-gekleurd en steeds met eenige doorschijnende vochtigheid bedekt wezen; het inwendige van den mond moet eveneens roodachtig gekleurd en vochtig zijn; tusschen de kaken moet alles zuiver wezen, d. i. er moeten geene gezwollen klieren te voelen zijn; de huid moet overal goed opliggen, zich op de ribben ligt heen en weder laten schuiven, en met licht en glad haar bedekt zijn; de aars en de kling moeten goed gesloten wezen, de koker week op het gevoel zijn, de roede licht in en uitgaan, en de waterlozing zonder verhinderings of moeite kunnen geschieden; de ballen bij hengsten moeten vast en aan het lijf aangehouden, en de uijer bij merriën fijn, week en niet te groot zijn. Ziekelijke afwijkingen hiervan zijn: tranende oogen, overvloedige en overmatige ophooping van slijm in de ooghoeken, een al te

rood bindvlies der oogen, een al te rood of bruin-rood neusvlies; of een al te wit, te bleek wan-
kleurig uitzien van hetzelfde; verzweringen en
likteekens op het neusvlies, uitvloeijing uit den
neus van verschillend-gekleurd vocht en van ver-
schillende hoedanigheid, zoo als zulks bij de ver-
koudheid, den droes, den kwaden droes, longver-
ettering enz., het geval is; aanzwelling en opzet-
ting der klieren onder de kaak, hetzij klein en
pijnlijk, zoo als bij den goedaardigen droes; of
ontstoken, pijnlijk en in ettering overgegaan bij
den *kooijerdroes*; of hard, pijnlijk, vastzittend bij
den kwaden droes; verder uitvloeijing van walge-
lijken etter uit fistelen, verwondingen en verzwere-
ringen op verschillende plaatsen van het ligchaam;
drukkingen en kneuzingen; buitengewoon versnelde
ademhaling, onder hevige beweging der ribben,
hoog-opgetrokken buik; zwelling der kling en
des kokers; op verschillende plaatsen voorkomende
vleeschbreuken enz. enz.

De paardenkenner dient ook wel eenigzins met
den toestand van den pols bekend te zijn. Bij het
gezonde paard slaat de pols regelmatig, middelma-
tig sterk en verschilt naar den ouderdom in het
getal der polsslagen; bij het veulen is de pols
duidelijk te voelen en slaat gemiddeld (naar het
onderscheid der veulens in grootte, sterkte, af-
komst, gezondheid) berekend, gewoonlijk tusschen
de 50 en 60 polsslagen in de minuut; bij een
gezond volwassen paard van 5 of 6 jaren oud, voelt
men, gemiddeld berekend, van 36 tot 46 pols-
slagen in de minuut; bij oude paarden is de pols
doorgaans sneller, kleiner en zachter. Echter kan
dit opgegeven getal der polsslagen door veelvul-
dige omstandigheden, menigvuldige veranderingen

ondergaan. Het gemakkelijkst voelt men den pols bij het paard, als men met de vlakke vingers tegen de binnenzijde van den voorarm op de boegader drukt; of wel op die plaats, waar de kaakpolsader over den scherpen rand van het kakebeen gaat, die alsdan tegen het daaronder liggende kakebeen gedrukt wordt.

Het gezonde paard moet op den stal opmerkzaam, gedurende zijne dienstverrigtingen werkzaam, altijd levendig en vrolijk zijn, gewillig en zich gaarne naar den arbeid begeven; en van deze in den stal terug gebragt, moet het dadelijk aan het eten gaan of daarnaar verlangen; des nachts zich rustig neêrleggen en na eenige rust weêr vrolijk en frisch, met lust en gewilligheid tot den arbeid uit den stal komen. Vele houden het voor een goed teeken als het paard, zoodra het afgetoomd, afgespannen en afgetuigd is, zich schudt en uitrekt, en daarna dadelijk begint te eten, of na zich eerst in het stroo neêrgelegd, en gewenteld te hebben en dan, na opgesprongen te zijn, dadelijk aan het eten gaat. Zoo ook houdt men het voor een goed teeken, als het paard van den arbeid of andere diensten in den stal terug gekomen, dadelijk zijn water loost; voornamelijk geldt dit van hengsten en ruinen, die op den weg loopende en in het tuig hun water niet lozen willen, kunnen of mogen. Staat het paard met neêrhangenden kop, lusteloos in den stal; geeft het op niets van alles, wat rondom hetzelfde voorvalt, acht; gaat het, bij groote traagheid, onwillig tot den arbeid en is het bij dezen lui en spoedig afgemat; geeft het geen' trek in het eten bij het terugkomen in den stal te kennen; legt het zich of dadelijk of soms in 't geheel niet neder; dan kan men met zekerheid aannemen, dat zulk een paard in eenen min of meer ziekelijken toestand verkeert.

HET AANKOOPEN VAN PAARDEN, EN DE NOODIGE VOOR-
 ZORGEN EN MAATREGELLEN, WELKE DIENEN IN ACHT
 GENOMEN TE WORDEN, OM ZICH VOOR SCHADE
 EN ONGELUKKEN TE BEHOEDEN.

Eene juiste en kundige beoordeeling der gezonde uitwendige deelen des paards, als ook der gezonde uitwendige toestanden, voor degenen, welke paarden aankopen willen, zoo hoogst noodzakelijk, is niet gemakkelijk; en de kennis daarvan kan slechts door aanhoudende waarnemingen, door jaren lange ondervinding en het aanhoudende omgaan zoowel met gezonde als zieke paarden verkregen worden. Eigene paardenkennis, en de hulp, de raad en bijstand van deskundigen is, bij den aankoop van paarden, zoo veel te noodzakelijker en onmisbaarder, als men de paarden niet van den paardenfokker zelven, maar van den eigentlijken paardenhandelaar wil koopen; doordien deze het paard eenig en alleen als een handelsartikel beschouwt, en daarom ook even als iedere andere koopman, deze zijne waar, op alle mogelijke wijze, in het voordeeligst uiterlijke te koop biedt, en zich zelfs geenszins ontziet, om veelvuldige kunstgrepen, hetzij dan geoorloofd of ongeoorloofd, aan te wenden, ten einde den schijn te doen voorkomen, dat het te koop staande paard eene hoogere waarde bezit dan het wezentlijk heeft. Wie het derhalven bij het aankopen van paarden met den eigentlijken waren paardenkooper te doen heeft, moet zich ten allen tijde met eene veel scherper opmerkzaamheid wapenen en nauwkeuriger toezien, dewijl hij anders gevaar loopt

een, voor zijne dienst ongeschikt paard, en dikwijls voor eenen veel hooger prijs aan te koopen, dan het wezentlijk waard is. Er bestaat wel geen handel, waarbij de koper op zoo veelvuldige wijze aan overvragingen, overeischen en bedriegerijen van de zijde des verkoopers is blootgesteld, dan de paardenhandel. Bij de albekende welbespraakt- heid des paardenkoozers van beroep, getrouw bij- staan door zijne helpers, moet de koper der- halve ook steeds op zijne hoede zijn, en aan hunne soms nog zoo dure verzekeringen niet al te veel geloof slaan, en nog veel minder gehoor daaraan geven; hij moet alleen datgeen gelooven, wat hij zelf en met zijne eigen oogen ziet, en wat hij zelf onderzocht heeft. Het is derhalven uit dezen hoofde ook steeds raadzaam, om den koop zoo veel mogelijk onder getuigen te doen, en alleen onder uitdrukkelijke voorwaarde, om het regt te hebben, dat men, dewijl men zich zelve niet genoegzaam bekwaam acht, om het on- derzoek en de beoordeeling naar eisch en be- hooren te kunnen doen, te voren den raad en bijstand van deskundigen mag inroepen en aan- nemen, ten einde eerst op en na de uitspraak van deze den koop te sluiten.

Bij het koopen van een paard, moet men in de eerste plaats, de bepaalde dienst, die men van hetzelfde verlangt in het oog houden; den lichaamsbouw en de gezonde en goede hoedanig- heden der enkele deelen en den inwendigen ge- zonden toestand van het paard onderzoeken en beoordeelen, en zijne bekwaamheden tot zooda- nige dienst opmerkzaam nasporen; en eerst als- dan, en nadat men zich volkomen overtuigd heeft, dat het een paard is, geschikt tot de dienst, welke

men van hetzelfde vergt, en den gevorderden prijs met de geschiktheid en bekwaamheid, welke het paard op het oogenblik, dat men den koop wil doen, voor zoodanige dienst bezit, in vergelijking brengen. Te dezen opzigte zoude het in de eerste plaats noodig zijn, om het paard op den stal opmerkzaam gade te slaan en te onderzoeken, wat namelijk zijne houding en zijn gedrag in den stal, onder het eten en drinken, bij het poetsen, optuigen enz. betreft. Dit zal men intusschen in de meeste gevallen niet kunnen gedaan krijgen, of het wordt, hoe wel niet regtstreeks afgeslagen, echter op vele andere wijzen bemoeijelijkt; want niet alleen staat de paardenhandelaar een zoodanig onderzoek in den stal niet gaarne toe, maar buitendien worden in den stal van den paardenhandelaar zoo veelerhande kunstgrepen in toepassing gebragt, dat men, ook met de meest mogelijke oplettendheid evenwel niet verzekerd zijn kan, dat men niet bedrogen wordt. Zoo zijn deze stallen meestal van het op de voordeeligste wijze invallende daglicht voorzien; en zoowel heer als knecht weten alles in het werk te stellen, om de te koop gestelde paarden op het voordeeligste te doen uitkomen en hunne gebreken te bedekken. Kan men het intusschen gedaan krijgen, om het paard voor den aankoop op den stal te kunnen onderzoeken, hetzij dat men met een' paardenfokker of paardenhandelaar te doen heeft, zoo verzuime men dit nimmer. Bij een zoodanig onderzoek des paards in den stal volge men de navolgende voorzigtigheidsmaatregelen op:

Wie niet veel omgang met paarden gehad heeft of vreesachtig is, neme zich voor ieder paard, zelfs voor diegenen, welke reeds lang aan den

omgang met menschen gewoon zijn, en van welke men zelfs weet, dat zij hoegenaamd geene ondeugden bezitten, steeds in acht. Men houde zich in zoodanige verwijdering van dezelve, dat men noch geslagen, noch gebeten kan worden. Hun is het ook altijd aan te raden niet in den stand van het paard in den stal te gaan, maar als zij iets aan het paard bezien willen, het te laten om draaijen of naar buiten brengen. Is de koper daarentegen driester en reeds meer aan den omgang met paarden gewoon, dan zij hij evenwel voorzigtig, hij spreke het paard te voren aan, of geve het teekens met de handen om het opmerkzaam te maken, dat men het naderen wil; gehoorzaamt het paard aan deze waarschuwingen en teekenen, en neemt hij niet waar, dat het de ooren in den nek legt of schuw of kwaadaardig omziet, heen en weër trippelt, of het achterbeen opbeurt, als wilde het achteruit slaan, of dat het met het voorbeen krabt of tegen de krib slaat; dan eerst mag hij geruster bij het paard komen. Men trede altijd aan de linkerzijde van het paard op hetzelfde toe, en nooit vreesachtig, maar bedaard en kloekmoedig en nimmer onbezonnen, plotseling en schielijk; men legge bij het op het paard toetreden nimmer de hand op het kruis van hetzelfde, of geve eenige zachte klappen met de hand op het kruis, in de veronderstelling, om het paard daardoor vertrouwelijker te maken; maar men trede, zonder het paard, op welke wijze ook, aan te raken, direct tot aan den linker schouder, vatte het paard met de linker hand in den halster en zoek het vertrouwen des paards door zachte woorden te winnen, als ook door hetzelfde met de rechter hand langs den hals, de rug

en aan het hoofd zacht en vleijende heen en weer te strijken en in de manen en den maantop te krabben. Staat het paard echter niet stil maar draait het met zijn achterdeel ter zijde, om den onderzoeker tusschen zich en het beschot in te dringen, en tegen hetzelfde aan te drukken, dan trekke men den kop des paards naar zich toe, spreke het ernstig en bedaard-dreigende aan, en drijve het, door het met de hand tegen het achterdeel te slaan, meer terug. Met dezelfde voorzigtigheid, onder welke men het paard genaderd is, verwijdere men zich ook weër van hetzelfde. Bij het naauwkeurige onderzoek des paards op den stal geve men acht hoe, en op welke wijze het zijn voedsel verteert, of het in het eten graag is, en, in zekeren zin, onrustig wordt, als men hetzelfde nadert, zonder zich echter daarbij boosaardig te gedragen; zulks houdt men doorgaans voor een goed teeken. Men lette verder daarop, of het zijn voedsel schielijk of zeer langzaam en traag verteert. Kolderige paarden vatten onbezonnen en zeer schielijk eene handvol voedsel, kaauwen hetzelfde eenigen tijd en houden dan op eens eenen geruimen tijd daarmede op, en blijven zoo, onder doffe gevoelloosheid, soms vrij lang staan. Men lette verder daarop, of het paard met neêrhangenden kop, slaperig en onachtzaam in den stal staat, hetwelk minder te verkiezen is, dan wanneer het vrolijk, levendig en met wijd-geopende oogen nieuwsgierig om zich heen ziet, met den halsterketting speelt, en zich vrolijk en levendig omwendt, als het naar buiten gebracht zal worden. Wijders moet men in den stal op de plaatsing en den stand der beenen van het paard letten; het moet regt, of, zoo als men zegt, vierkant op zijne beenen staan, of wel met het

eene of andere been gebogen staande, op hetzelfde rusten. Als een teeken van kreupelheid kan men aanmerken, als het paard het eene of andere voorbeen ver vooruit strekt en plaatst, of langeren tijd met het eene of andere achterbeen opgeheven blijft staan, en, op alle mogelijke wijze, het lijdende been zoekt te ontlasten en te sparen. Verder lette men op de kwade gewoonten, die het paard op den stal staande kan bezitten.

Men onderzoekte verder het karakter, het temperament en de gemoedsgesteldheid van hetzelfde zoo veel doenlijk. Om intusschen dit alles goed en nauwkeurig te kunnen waarnemen, moet de stal helder genoeg zijn en genoemzaam licht inlaten, en, zoo mogelijk, ook de meeste rust en stilte in den stal in acht genomen worden; men dulde derhalve niet, dat deze door veel toeroepen, groot gedruisch, als het klappen met de zweep enz. gestoord, — nog minder dulde men dat het paard geslagen worde, dewijl zich dan de paarden meestal op eene geheel andere wijze voordoen en zich in eenen geheel anderen toestand vertoonen, dan anders, bij volkomene stilte in den stal, zoude plaats hebben, waardoor alsdan ligtelijk menige kwade gewoonte kan over het hoofd worden gezien.

Kan men intusschen dit onderzoek in den stal niet bewerkstelligen, zoo is het het best, om, bij het onderzoek van het paard, eene vrije, opene, heldere en ruime plaats te kiezen, waar men hetzelfde vrij en onbelemmerd, met bedaardheid en opmerkzaamheid, van alle zijden bezien en onderzoeken kan. Bij de keus van zulk eene monsterplaats lette men vooreerst bijzonder ook daarop, dat elk gedruisch, en, in het algemeen, alles, wat bij het onderzoek stoornis zoude kunnen

veroorzaken, vermeden worde, als bijv. de aanwezigheid van vele omstanders, het klappen met de zweep, het slaan met den stok tegen deuren, enz. Dan ook moet men op de gesteldheid van den grond en bodem letten, op welken men het paard wil laten stappen en draven, om hetzelfde in zijne bewegingen naauwkeurig te onderzoeken; hoe harder en vaster de grond is, zoo veel te beter is hij voor het onderzoek geschikt; men zoek derhalve ook bij voorkeur een' zoodanigen harden grond voor de voorgenomen monsterring, waartoe dan bijzonder straatwegen, of een hard gelooopen voetpad geschikt zijn.

Bij het onderzoek van het paard op eene vrije plaats zijn de volgende voorzigtigheids-maatregelen in acht te nemen: men nadere het paard nooit van achteren, maar van voren of van ter zijde in de rigting van den schouder, en zoek het op dezelfde wijze, als hierboven aangegeven is, tot bedaren te brengen, om hetzelfde zonder gevaar te kunnen naderen. Als men achter het paard omgaat, zoo geschiede dit op genoegzamen afstand, om niet door zijne beenen, bij het mogelijke slaan, geraakt te kunnen worden. Bij het onderzoek van den neus, den mond en de oogen zij men voorzigtig, om niet door het slaan met den kop of de voorbeenen van het paard gevoelig geraakt te worden. Men onderneeme nooit een, met handtastelijke aanraking der achterbeenen verbonden onderzoek, zonder dat men eerst het voorbeen der zelfde zijde heeft laten optillen; en dewijl ook de goed-aardigste paarden ligt achteruitslaan, als men dezelfde onverwachts aan de achterbeenen grijpt, en voornamelijk als zulks ruw en hard geschiedt, zoo gebruike men de voorzorg, om het paard eerst

vooraf eenige keeren over de lendenen en het kruis en den bovenschenkel zacht te strijken en zacht met de vlakke hand op de dijnen en billen te slaan, en trachtte alsdan langzamerhand den achterschenkel van boven af naar beneden strijkende, op die plaats te komen, welke men betasten en onderzoeken wil.

Bij een naauwkeurig onderzoek van den buik, de ballen, den uijer, de inwendige zijde der achterbeenen, late men altijd het voorbeen van die zijde optillen, aan welke men het onderzoek doen wil. Bij het optillen van den staart, het bezigtigen der hielen enz., plaatse men zich ter zijde van het kruis en steune met de eene hand op de heupen des paards; maar men verzuime ook tevens niet, om het voorbeen der zelfde zijde, bij welke men zich geplaatst heeft, te laten optillen.

HET ONDERZOEK.

Om het paard bij den aankoop naauwkeurig te onderzoeken, is het zeer doelmatig, ten einde zoo min als mogelijk over te slaan, te vergeten, en hoegenaamd geen enkel deel over het hoofd te zien, om daarbij eene bepaalde volgorde in acht te nemen.

Ten dien einde late men het paard vrij en ongedekt, d. i. zonder eenigen deken of kleed opgelegd, slechts aan de trens op de voor de monsterring uitgekozen plaats overbrengen, alwaar het bedaard en stil staat, en men rondom hetzelfde vrij en ongehinderd gaan, en het van alle zijden be-

zigtigen kan; men zoeken daarom ook steeds, zoo veel men kan, tegen te gaan, dat er zich vele omstanders verzamelen, dat het door den verkoper, op hoegenaamd geenerlei wijze verontrust worde, hetzij door het klappen met de zweep, hard aanspreken enz. Bij het te bewerkstelligen onderzoek plaatse men zich aan de rechterzijde des paards, en bezie het van hier af in zijne gestalte, zijne houding, zijn haar, en zijnen vorm in het algemeen; men ga dan eenige schreden naar voren van het paard, bezie van hier de houding van den kop, den hals, de voorbeenen, de breedte der borst, den stand en de plaatsing der voorbeenen, en wel van de borst tot op den grond, en onderzoek daarbij oppervlakkig, maar evenwel oplettend, de enkele deelen van dezelve; men ga daarna aan de linkerzijde des paards tegenover den schouder staan, en bezie ook van hier den kop, den hals, de schouders, den schoft, den rug, de ribben, den buik, het kruis en de achterbeenen, onderzoek en vergelijk niet alleen de verhoudingen en evenredigheden, in welke deze deelen tot elkander staan, maar ook tevens de hoedanigheden dezer enkele deelen; ga daarna achter het paard, eenige schreden ter zijde en tegenover de achterbeenen, en onderzoek van dit standpunt de lendenen, het kruis, den staart en de achterbeenen, zoowel in hun geheel en oppervlakkig, als ook de hoedanigheid der enkele deelen; eindelijk plaatse men zich geheel achter het paard, eenige schreden van hetzelfde verwijderd, en bezie en onderzoek van hier de breedte van het kruis, de plaatsing, hoogte en den vorm der heupen, de wijidte en plaatsing der achterbeenen; en, over het alge-

meen, den geheelen bouw van het achterdeel en der enkele deelen van hetzelfde; daarna plaatse men zich op de andere zijde des paards, tegenover het regter achterbeen, en onderzoekte ook van hier af de deelen van het achterbeen van ter zijde, zoowel in hun geheel, als in hunne enkele deelen; trede daarop eenige schreden voorwaarts, plaatse zich tegenover het regter voorbeen, om van hier af nog eens kop, hals, schoft, rug, lendenen, ribben, kruis, buik en voorbeenen te onderzoeken.

Bij eenen tweeden gang rondom het paard trede men hetzelfde nader bij en onderzoekte naauwkeurig de ooren, oogen, den neus, den mond, de kaken, opende den mond, zie naar den ouderdom des paards; onderzoekte dan verder den hals, de kam, den keel; bezie hoe de kop met den hals verbonden en aangezet is; verder onderzoekte men de borst, de ribben, den rug, de lendenen, de flanken, den buik en de voorbeenen in alle hunne enkele deelen; dan verder den navel, de kaken, den uijer, ga verder naar achteren, ligte den staart op en bezie de kling, den aars, en hierna de achterbeenen in de enkele deelen derzelve. Nadat ook deze tweede omgang geschied is, doe men hem ten derdemale en onderzoekte alsnu naauwkeuriger het schoudergewricht, den elleboog, het knie-, koot- en kroongewricht, de voorbeenen; en daarna ook het heup-, knie-, sprong-, koot- en kroongewricht der achterbeenen, en zoekte, op deze wijze, door het uitwendig bezien en onderzoeken van verschillende standpunten, als ook door het bevoelen en betasten der enkele deelen, en door zorgvuldige vergelijking dezer deelen en gewrichten der beide

gelijkstandige beenen onder en tegen elkander, en der eene zijde met die der anderen, iedere afwijking, zelfs de allerminste, te ontdekken.

Heeft men de afzonderlijk lichaamsdeelen nauwkeurig onderzocht, dan plaatste men zich op eenen afstand van 6—8 schreden zijwaarts van het paard, om alsdan de wederkeerige evenredigheid der enkele deelen onderling, zoowel als ook de evenredigheid in het geheel waar te nemen, als ook diegene, welke tusschen de voor- en achterbeenen bestaat, als mede derzelve afstand; waarna men de geheele *taille* en het voorkomen, de houding en de gestalte des paards in aanmerking neme, om te ontdekken of alles aan de gevorderde vereischten beantwoordt.

Nadat men het paard op deze wijze in zijn stilstaan, in zijnen staat van rust, nauwkeurig opgenomen heeft, ga men tot het onderzoek in de beweging over, waarbij men het paard, na alvorens den staart los weg te hebben laten opbinden, met losse trensteugels, en altijd zonder zweep te gebruiken, in eene rechte lijn voor zich voorbij laat gaan, en daarbij de wijze van optillen der beenen, de beweegbaarheid, buiging en strekking in de gewrichten, de ruimte, welke de beenen beslaan, en op welke wijze dezelve op elkander volgen, de houding van kop en hals en van het geheele ligchaam nauwkeurig opneme en beschouwe. Hierna late men het paard insgelijks slechts losweg aan den teugel gehouden, regt voor zich uit gaan, bezie nu de beweging der beenen, de juiste dekking der voorbeenen door de achterbeenen, de beweegbaarheid der enkele deelen en gewrichten der achterbeenen, en den aard en de wijze van hunne beweegbaarheid; nadat het paard op deze wijze een eind wegs geloopt heeft, late men

het weêr terugkeeren en in eene regte lijn op zich aankomen, onderzoekte ook dan weêr de houding van den kop en den hals, de beweging der voorbeenen in hun geheel en hunne enkele deelen, de juiste dekking der achterbeenen door de voorbeenen, en den aard en de wijze van de beweging derzelve.

Na dit onderzoek in den stap, late men het paard op dezelfde wijze draven, en onderzoekte ook in den draf, de houding en de bewegingen des paards.

Daarna late men het paard nog eens regt voor zich uit stappen of draven; en daarbij op beide handen, d. i. na beide zijden wenden en omdraaijen; intusschen geschiede dit niet in eenen grooten kring of cirkel, maar deze wending geschiede kort en schielijk, naardien door zoodanige korte wendingen, de kreupelheden het ligst te ontdekken zijn.

Eindelijk ga men over tot het naauwkeurigst onderzoek van enkele en bijzonder gewigtige deelen, om zich van den gezondheids-toestand derzelve te verzekeren; waartoe voornamelijk de oogen, de ademhaling, de gesteldheid van het inwendige van den neus, voor zoo ver zulks zichtbaar is, en het spronggewricht behooren.

Het bijzonder onderzoek der oogen. Bij het naauwkeurig onderzoek der oogen, vergelijkte men beide oogen met elkander, om zich van de gelijkheid hunner grootte, het evenwijdige openhouden van beide, hunnen blik, hunne helderheid enz. te overtuigen. Men plaatse zich, om dit onderzoek der oogen het zekerst te kunnen bewerkstelligen, eenigzins vlak voor het paard, houde den trensteugel zelf vast, wende den kop regts en links en onderzoekte dan ieder oog afzonderlijk van voren, ter zijde, van achteren

in zijne uitwendige en inwendige deelen, voor zoover deze laatsten van buiten te bezien zijn. Het oog moet, als men hetzelfde voor volkomen gezond houden kan, zonder ontsteking zijn; men moet geene vlakken of likteekens op het hoornvlies ontdekken kunnen; maar dit hoornvlies en het geheele oog moet helder en doorschijnend zijn; het kristallijn vocht in het binnenste des oogs moet, in deszelfs geheelen omtrek, eene blaauw-zwarte kleur hebben, zoo dat men, door den oogappel heen, op eenen donkeren grond ziet; het waterachtige vocht achter het hoornvlies moet niet troebel maar doorschijnend zijn; het regenboogvlies moet duidelijk te zien, — en de druivenkorrels niet te lang zijn, en over den oogappel heen hangen; er moeten geene troebelheid, noch vlakken, noch bloed, noch etter in de oogholte te ontdekken zijn; de oogappel zelf moet helder en doorschijnend wezen, en zich bij helder licht zamentrekken en in de schaduw zich openen en verwijden; dit onderzoek des oogs moet altijd aan beide oogen plaats hebben, doordien men dan eerst de gesteldheid van dezelve onderling vergelijken kan. Wil het paard het oog niet uit eigen beweging openen, maar knijpt het hetzelfde toe, dan moet men het met zoo min mogelijk geweld openen; men ligt namelijk met den duim en wijsvinger der rechter hand het bovenste ooglid op, en drukke het onderste ooglid met de vlakke vingertoppen der andere hand benedenwaarts. Bij sommige paarden is het eene oog grooter dan het andere, zonder dat dit tot het zien en voor de gezondheid van hetzelfde nadeelig is; dit is eene speling der Natuur, waarop men bij het onderzoek te letten heeft.

Om het oog des paards goed, scherp en naauwkeurig te onderzoeken is het het best en raadzaamst, om het paard in eenen stal te brengen, die van achteren donker is, en in welken het daglicht slechts van voren, hetzij door de openstaande deur of door het venster invalt. Men gaat bij een zoodanig onderzoek der oogen het doelmatigst en ook tevens het zekerst te werk op de volgende wijze: men plaatse het paard in de deur van den stal met den kop naar buiten tegen het licht, stelle zich vlak voor het paard, vatte met de eene hand den teugel, en legge de andere op den neus des paards, en zie hetzelfde nu regt en vlak in het oog; men neme hierbij naauwkeurig waar, hoever de oogappel geopend is, en houde de grootte dezer verwijding van denzelfen in zijn geheugen vast; daarna duwe men het paard terug en late het zóó ver in het duistere van den stal terug treden, dat men nog zoo veel licht heeft, om den oogappel goed te kunnen onderscheiden; men bezie het oog alnu ook weêr zeer naauwkeurig, in hoever de verwijding van den oogappel hier in het donkere van den stal vergroot is: en men zal alsdan ontdekken, dat hier in den donker de verwijding van den oogappel grooter is, dan vroeger, toen het paard in de staldeur in het heldere licht stond; daarna brenge men het paard weêr in de deur van den stal in het heldere licht, en men zal bevinden, dat de oogappel als nu, door het invallen van meer lichtstralen, kleiner, d. i. zamengetrokken is. Als men deze veranderingen, namelijk eene verwijding en een grooter worden des oogappels in het donker en een kleiner worden deszelfen in het heldere licht waarneemt, alsdan kan men zich gerust verzekerd houden, dat het paard gezonde oogen heeft. Vindt

men daarentegen bij dit naauwkeurig onderzoek, deze duidelijk genoeg in het oog vallende verwijding en vernauwing des oogappel niet, maar blijft de oogappel in het felle licht, zoowel als in den donker, even groot, even verwijd, zoo mag en moet men het oog als niet gezond verklaren; en kan zich verzekerd houden dat het paard, of blind is of maanoogen heeft, of wel dat het beter gezegd aan de staar lijdt.

Het onderzoek der oogen, bij het aankoojen van paarden, bepaalt er zich niet alleen toe, om zekerheid te verkrijgen of het paard geheel blind is, maar ook, om andere ooggebreken beter en duidelijker te onderkennen. Om zich te verzekeren of er ook vlakken of likteekens op het hoornvlies of andere gebreken aan het oog aanwezig zijn, b. v. uitstorting van etter of bloed in de oogkamer, verwijding der druivenkorrels, verdonkering van het kristallijn vocht, of van het waterachtige vocht enz., brenge men het paard in eenen zoodanig ingerigten stal, met den kop in de deur en tegen het licht geplaatst, waarbij men het oog alsdan regt van voren, als ook van ter zijde en schuin van achteren naauwkeurig bezie; men wende en draaije met zijn eigen hoofd en ligchaam op zoodanige wijze, als zulks noodig geacht wordt en wende den kop des paards zoodanig naar alle zijden, dat men zich op de zekerste wijze van het aanwezig zijn van dergelijke gebreken des oogs als de opgenoemde volkomen overtuigen kan.

Heeft men, bij het onderzoek des paards, echter geene zoodanige geschikte plaats of stal, dan legge men, om het oog te onderzoeken, zijne vlakke hand zoodanig op en boven het oog des paards, dat de lichtstralen belet worden van bovenwaarts op en

in het oog te vallen, maar men evenwel van ter zijde waarnemen kan, of de oogappel hierbij, namelijk door het opleggen der hand op het oog, en het daardoor eenigzins duister maken der oogkamer, zich verwijdt, vergroot, en, na het wegnemen der hand van het oog, zich zamentrekt, of eene of andere afwijking van den gezonden toestand aan het oog te ontdekken is.

Een ander hulpmiddel, om het oog naauwkeurig te onderzoeken, bestaat daarin, dat men het paard namelijk in een' geheel donkeren stal brengt, en alsdan plotselings en schielijk eene brandende kaars tegen en voor het oog houdt en aldaar onmiddellijk het onderzoek doet; alsdan zal men zich genoegzaam zeker van den toestand der oogappels kunnen overtuigen, doordien namelijk alsnu, door de brandende kaars, de stralen van het daglicht vervangen worden.

Eveneens heeft men meer zekerheid bij het onderzoek als men afwisselende de oogen met eenen doek bedekt; waarbij men alsdan zal kunnen waarnemen, dat, bij het gezonde oog, de oogappel zich door de meer invallende lichtstralen zamentrekt, en bij het zieke of blinde oog, ondanks deze menigvuldiger-invallende lichtstralen, steeds even groot blijft.

Het bijzonder onderzoek van den neus en het neusvlies. Een naauwkeurig onderzoek vereischt het inwendige van den neus; men verzuime derhalve nooit, om, bij het aankopen van een paard, hetzelfde scherp en naauwkeurig zoo diep mogelijk, in den neus te bezien, en de kleur en gesteldheid van het neusvlies waar te nemen. Men brengt bij zoodanig onderzoek van den neus het doelmatigst den kop des paards naar de zon ge-

keerd, en tilt dien zoo hoog op dat men met gemak door de neusgaten in het binnenste van den neus zien kan; men plaatse daarbij zijne linker hand onder den kin des paards, opene nu, terwijl men met den uitgestreken wijsvinger der rechter hand den neusvleugel in de hoogte heft, en den duim op den benedenrand van den neus drukt, de neusgaten, en onderzoekte alsdan naauwkeurig de kleur en hoedanigheid van het neusvlies. Als het paard gezond is, moet het neusvlies eene licht-roode, of eene helder-roode kleur hebben, iets vochtig, maar daarbij volstrekt geheel en al zuiver zijn. De allergeeringste afwijking hiervan ver-raadt altijd eenen ziekelijken toestand, en vooral als zich puisten en zweren op dezelve bevinden, hetwelk een kenteeken is van kwaden droes of zeer kwaadaardige longtering; even zoo zijn alle uitvloeiingen uit den neus teekenen van ongezondheid; zoo is eene uitvloeiing van slijm uit den neus, een teeken van verkoudheid of van dampigheid; uitvloeiing van etter een kenteeken, hetzij van goedaardigen of kwaadaardigen droes. Ook verzuime men niet bij iederen aankoop van paarden het paard onder en tusschen de kaak te voelen, en te ontdekken, of aldaar alles, zoo als men zich dan uitdrukt, wel zuiver is; dat men namelijk geene opgezette of gezwollen, weeke of harde klieren kan voelen; hetzij alleen aan de eene zijde der kaak of aan beide zijden tegelijk.

Het bijzonder onderzoek der ademhaling. De ademhaling vordert eene groote en bijzonder scherpe oplettendheid. Het paard haalt in zijnen gezonden toestand en bij volkomen rust 8 tot 10 malen in de minuut adem, zonder in het oog vallende beweging der neusgaten, der ribben en des buiks.

iedere afwijking hiervan kan gerust als eene ziekelijke gesteldheid der ademhalings-werktuigen opgegeven en verklaard worden. Bij eene versnelde beweging des paards wordt de ademhaling wel schielijker, zulks moet echter zonder zeer in het oog vallende of verontrustende verschijnselen plaats hebben. Bij het koopen van een paard late men hetzelfde eenige keeren snel en hard heen en weër loopen, houde het daarna plotseling en in eens op, en onderzoekte daarna onmiddellijk de ademhaling aan de flanken, als wanneer men zich door het langzamer of schielijker optrekken der ribben van de gesteldheid der ademhaling zal kunnen overtuigen. Is zij, door deze snelle beweging, ook eenigzins versneld en schielijker geworden, dan moet zij echter, onder het stilstaan des paards spoedig weër tot haar normaal getal van 8 tot 10 ademhalingen in de minuut terugkeeren. Geschiedt dit niet, dan kan en moet men op eene ziekelijke gesteldheid der ademhalings-werktuigen verdacht zijn.

Ten einde zich van de gesteldheid der ademhaling naauwkeuriger te overtuigen, lette men ook op den hoest des paards. Hoest het paard niet reeds uit eigen beweging, dan brenge men, door aan de keel met den vinger sterker of zachter te drukken, of door den keelkop als het ware toe te knijpen en dan den vinger snel los te laten, een willekeurig hoesten opzettelijk voort. Zulk een willekeurig voortgebragte hoest geeft, in vele gevallen, het onderkenningmiddel van den toestand der ademhaling aan. Bij gezonde paarden is de op deze wijze kunstmatig voortgebragte hoest steeds krachtig, luid en helderklingend; bij eene ziekelijke aandoening der ademhalings-werktuigen is

hij daarentegen kort, zwak en ook eenigzins dof en hol klinkend; bij eenen ontstekings-toestand der longen is de hoest droog, en voor het paard moeilijk en meestal ook pijnlijk; bij paarden, die bij droes in beterschap toenemen, wordt de hoest steeds lossen, vochtig en is met uitwerping van slijm en etter verbonden. Bij grootere desorganisatie der longen, als verharding, verettering enz., als ook bij de dampigheid is de hoest kort en afgebroken, echter zich meermalen achter elkander herhalende, en het hoesten geschiedt steeds en telkens onder zichtbare en zelfs zeer in het oog vallende inspanning en beweging der ribben en flanken.

Bij het onderzoek der ademhaling lette men verder op de temperatuur der uitgeademde lucht; is deze zeer heet, dan verraadt zulks eene ziekelijke gesteldheid. Dan lette men ook op den reuk der uitgeademd wordende lucht; bij gezonde paarden moet deze geheel geurloos zijn; eene stinkende ademhaling is doorgaans een kenteeken van verettering en verzwering in de longen. Vervolgens lette men ook bij het onderzoek der ademhaling daarop, of men, bij het ademen, ook eenig geluid waarneemt; dewijl bij de gezonde ademhaling deze geheel zonder het minste geluid moet geschieden, moet eene hoorbare, piepende, roggelende, fluitende, snorkende ademhaling steeds als het kenteeken eener ziekelijke gesteldheid der keel, der keelpijp of van de longen worden beschouwd.

Bij iederen aankoop van een paard moet men steeds eenige verdenking koesteren, dat hetzelfde welligt aan dampigheid zoude kunnen lijden, en op het onderzoek dezer ongesteldheid zijne bijzondere oplettendheid vestigen. Wij hebben bij

de hier achter volgende beschrijving der hoofdgebreken, onder welke ook de dampigheid behoort, den aard en de wijze naauwkeurig breedvoeriger opgegeven, waardoor men zich van het aanwezig of niet aanwezig-zijn der dampigheid bij zoodanig paard met vrij groote zekerheid, kan overtuigen.

Het bijzonder onderzoek der spronggewrichten. Eene bijzondere oplettendheid bij het aankopen van een paard vereischt het onderzoek van het spronggewricht, om de aan hetzelfde voorkomende gebreken, vooral namelijk den spat, te onderkennen. Hierbij is het noodzakelijk, dat men het spronggewricht niet alleen onder het stilstaan des paards van alle zijden herhaalde malen naauwkeurig bezie en betaste, maar hetzelfde ook in de verschillende bewegingen oplettend onderzoeke. Bij de voorgenomen beweging moet men echter voornamelijk juist op dat oogenblik de grootste oplettendheid op het spronggewricht vestigen, als het paard, na de eene of andere zijde gewend en gekeerd wordt; laat men het paard opzettelijk en herhaalde malen omkeeren, dan is het altijd doelmatiger en ook voor den onderzoeker gemakkelijk, dat men het paard steeds kort en schielijk laat omwenden. Bij de geringste waarneming van hinken of kreupelgaan, zoeke men de zetelplaats en het min of meer belangrijke van het hinken uit te vorschen; en wel door het paard zoowel in zijnen staat van rust, als ook bij en onder de beweging, in die deelen in het bijzonder naauwkeurig te onderzoeken en te bevoelen, welke men voor verdacht houdt. Dewijl intusschen bij de meeste voorkomende kreupelheden in het achterbeen de eigentlijke en ware oorzaak in het bestaan van

den spat gelegen is, zoo moet de onderzoeker of koper nooit verzuimen, om, bij den aankoop, volledige zekerheid te verkrijgen of het spronggewricht ook gezond en zuiver is.

Om het paard wegens spat te onderzoeken, vergelijkte men de binnenzijde of geheele binnenvlakte van het spronggewricht aan beide achterbeenen onderling naauwkeurig met elkander. Ten dezen einde plaatse men zich ter zijde des paards, op eene schrede afstands, naast den schouder en eene schrede naar voren aan den schouder, en bezie nu, van dit standpunt, de binnenzijde des spronggewrichts van het eene achterbeen, en houde de gesteldheid zoo goed mogelijk in gedachte; men ga daarna op de andere zijde des paards evenzoo eene schrede zijwaarts en voor den schouder en bezie ook van hier de binnenzijde des spronggewrichts van het andere achterbeen naauwkeurig; men vergelijkte dan op deze wijze de beide spronggewrichten onderling; daarna ga men eenige schreden voorwaarts van het paard staan, zie tusschen deszelfs voorbeenen door en vergelijkte van hier de binnenvlakte des spronggewrichts aan beide achterbeenen; daarna plaatse men zich geheel achter het paard, eenige schreden van hetzelfde verwijderd, late den staart ter zijde houden of denzelven behoorlijk hoog opbinden, en vergelijkte dan ook van hier, van achter het paard, de binnenzijde der spronggewrichten der beide achterbeenen; ontdekt men nu, bij dit onderzoek en bij deze naauwkeurigere vergelijking, eene grootere of geringere verhevenheid, eene beenuitzetting, en wel op die plaats, waar de spat zichtbaar wordt en zich onderkennen laat, en wel, is zulks aan de binnenzijde en benedenwaarts van het spronggewricht, een

vingerbreed hooger dan de verbinding der achterellepijp met de onderste beenderen van het spronggewricht en wel bepaaldelijk het meest in het gewricht der beide platte of schuitvormige beenderen van het spronggewricht; en vooral, als men eene dergelijke tegennatuurlijke verhevenheid juist aan dat achterbeen ontdekt, met hetwelk het paard kreupel gaat, dan mag men dit kreupelgaan met zekerheid daaraan toeschrijven, dat het paard den spat heeft; hetzij dan dat eene andere zeer in het oog vallende en niet te miskennen oorzaak zulk een kreupelgaan moest veroorzaken. In zoodanige gevallen als namelijk het paard dan, nadat het eerst eenig tijd stil heeft gestaan, bij de eerste schreden, welke het doet, steeds erger hinkt en zich dit hinken meer en meer vermindert en verdwijnt als het zich eenigen tijd beweegt, dan moet de onderzoeker het aanwezig zijn van spat steeds veronderstellen, en hem dit tot eene strenger en naauwkeuriger onderzoek aanleiding geven.

Heeft het paard aan beide beenen den spat, dan verliest zich het eigentlijke kreupelgaan wel voor het oog, maar het paard gaat dan met beide beenen eigentlijk stijfachtig en gespannen; het zet de achterbeenen ver uit elkander, buigt dezelve bij het vooruitbrengen niet behoorlijk of in het geheel niet, of slechts zeer weinig. Altijd echter kan men de tegennatuurlijke verhevenheid en harde dikte op die plaats, waar de spat zit, duidelijk waarnemen.

Bij den onzichtbaren spat is een zoodanige verheven beenuitwas niet te ontdekken; intusschen zal de kenner aan het buitenwaarts gesteld zijn van den hoof en het binnenwaarts gebogen zijn en blijven van het spronggewricht digt tegen het been

der tegenovergestelde zijde, zoowel bij het stilstaan als onder de beweging bij andere kenteekenen des onzichtbaren spats, denzelfven zeker ontdekken en herkennen.

Om de gebreken, die hij en in den gang en in de bewegingen zoowel, als ook in de gesteldheid van het temperament en karakter des paards waarneemt, en evenzoo om de kwade en lastige gewoonten en gedragingen des paards te ontdekken, en voorts om zich van de zekerheid en het vermogen in de beweging te overtuigen, is het voor een ieder, die zich paarden wil aanschaffen, raadzaam en ten sterksten aan te bevelen, om, bijaldien hij er slechts eenigzins gelegendheid toe heeft, het paard, voor en al eer hij tot den aankoop besluit, zelf te berijden en voor den wagen te spannen, en hiervan een nauwkeurig en zeer streng onderzoek te doen.

DE VERKOOP DER DOOR DEN PAARDENFOKKER AANGEFOKTE PAARDEN, EN DE AAN TE BEVELEN HANDELWIJZE, OMDEZELVE IN HUNNEN VOORDEELIGSTEN STAAT AAN TE BIJDEN; EN TEVENS OPGAAF DER VOORZORGEN, DIE DE VERKOOPEER DIENT IN ACHT TE NEMEN, OM NIET DOOR DEN KOOPER BEDROGEN TE WORDEN.

Alhoewel, over het algemeen, de verkooper van paarden beter en voordeelijker kansen heeft dan de kooper, zoo heeft evenwel de verkoop van paarden voor dengenen, die met den paardenhandel niet van nabij bekend is, veelerhande moeilijkheden.

Meesttijds verkoopt de paardenfokker zijne te

koop hebbende paarden aan eenen paarden handelaar van beroep en veel zeldzamer aan particuliere personen. Voor den paarden-fokker is het evenwel voordeelijker om aan particuliere personen zijne paarden te verkoopen, dewijl de paarden handelaar van beroep natuurlijkerwijze de paarden zoo goedkoop mogelijk zoekt aan te koopen, en de fokker dan ook meestal niet zooveel geld voor zijne paarden krijgt, als zij, als het ware in den handel waard zijn; de paarden-fokker dient zich derhalve ook met de loopende prijzen bekend te maken, om hiernaar de waarde van zijne te koop hebbende paarden te bepalen.

Bij het verkoopen van een paard, vooral namelijk als dit op openbare markten geschiedt, wordt de eigenaar meestal door meerdere paarden-handelaars, of zoogenaamde kenners en liefhebbers omringd; van welke de eerste het paard als koopwaar in minachting zoeken te brengen en hetzelfde als minder waard zijnde uitgeven: dit geschiedt alleen met het doel, om het paard daardoor voor een geringeren prijs te kunnen aankopen; weshalve de verkooper dan ook, in zulke gevallen, voorzigtig en op zijne hoede zijn moet, wil hij bij den verkoop geene schade lijden.

Om voor het te koop gestelde paard den hoogstmogelijken prijs te bedingen, moet het vooraf in zulk eenen uiterlijk-voordeeligen staat gebragt worden, dat het vooraf tot den verkoop volkomen geschikt is, zonder dat hiertoe juist ongeoorloofde middelen gebezigd worden, om het paard schooner en voordeelijker te doen uitkomen. Het is toch altijd in het grootste geldelijk belang van den verkooper, om het te koop gestelde paard juist in zoodanigen staat aan te bieden, in welken

het zich voor de bestemden dienst het voordeeligst voordoet, dewijl in de meeste gevallen de koper zijn oordeel en den prijs vaststelt naar dien toestand, in welken hij het paard aantreft, als hij het onderzoekt.

Is de toekomstige bestemming van het te koop aangeboden paard, om als rijpaard gebruikt te worden, dan is het zooveel te meer in het geldelijk belang van den verkooper, om hetzelfde door eene geschikte behandeling een gunstiger voorkomen als rijpaard te verschaffen. Men zoeke derhalve het jonge, wilde, ruwe paard eenigen tijd te vooren door eenige dressuur in eenen gunstigeren en voordeeligeren staat te brengen; voornamelijk worde het in zoover tammer en handelbaarder gemaakt, dat men hetzelfde zonder gevaar en met gerustheid naderen kan, zonder dat men meer, door zijn anders onstuimig gedrag, bevreesd behoeft te zijn, om met hetzelfde om te gaan; dat het verder ligt en bevallig en zonder tegenstreven naar den koper gebracht worde, en om gemonsterd te worden even gewillig in den stap als in den draf heen en weer geleid kan worden, en op verlangen gewillig en oogenblikkelijk eenigen tijd rustig staan blijve. Is daarentegen de toekomstige bestemming van het paard om als wagen- of trekpaard gebruikt te worden, zoo moet het eveneens eenigen tijd vooraf in de trekdienst geoefend worden. Paarden van het middelslag, die voor beide diensten, zoowel voor de rij- als de trekdienst even goed geschikt zijn, hebben ten allen tijde de meeste navraag; maar ook deze moeten eenigen tijd voor den verkoop zoodanig gedresseerd en geoefend zijn, dat zij, bij het monstereen en probeereu geschiktheid tot deze dienstverrigtingen aan den dag leggen, en

derhalve eenigzins bereden en zoover in de trekdienst geoefend en bedreven zijn, dat zij zonder onwilligheid met meerdere zekerheid kleine lasten voortrekken, en bij deze lichte trekdienst zich met vlugheid en behendigheid bewegen; en zoowel alleen als ook met en naast andere paarden ingespannen kunnen worden.

Vervolgens heeft de paarden-fokker verder op het opsieren van het te koop gestelde paard te letten; dewijl een paard met een bevallig, zindelijk uiterlijk aanzien veel meer koopliedhebbers vindt dan een ander paard, dat dezelfde of zelfs nog grootere inwendige goede hoedanigheden bezit, maar er verwaarloosd uitziet. Zelfs de kenner acht het bevallige uiterlijke hooger, de niet-kenner beoordeelt de deugd en de waarde des paards eenig en alleen naar het uiterlijke en laat zich daardoor geheel en al innemen. Intusschen zijn de oordeelvellingen over het bevallige of onbevallige uiterlijk van een paard zoo verschillend, als de begrippen van schoonheid des paards in het algemeen; en zij rigten zich naar de heerschende mode, naar bestaande gewoonten en zelfs naar de verschillende vooroordeelen en dwalingen. Het te koop gestelde paard moet derhalve dan ook uit dezen hoofde eenigen tijd te voren niet alleen zorgvuldiger gereinigd en gerost maar ook beter gevoederd worden, om hetzelve hierdoor en op deze wijze een beter en bevalliger voorkomen te geven. Velen houden een paard voor schoon, wanneer hetzelve slechts rond en vet uitziet en menig paarden-fokker meent zijn paard alleen dan goed te kunnen verkoopen, als het vet en dik is.

Tot bereiking van dit doel wordt het paard dan ook door hem eenigen tijd voor den verkoop,

meestal 6 weken of zelfs twee maanden te voren bovenmatig gevoederd; en wel bij voorkeur met zulke voedselstoffen, die snel en veel vleesch aanzetten, als gebroken garst, boonen, rogge, tarwe, eijeren, goed en zwaar klaverhooi, gekookte aardappelen en dergelijken; dit bovenmatig vetmaken is intusschen eensdeels dwaas en verkeerd en andersdeels heeft het maar al te dikwerf zeer nadelige gevolgen voor de gezondheid des paards; dewijl namelijk zulke met onverstand gevoederde en vetgemaakte paarden, die bovendien ook steeds op den stal opgesloten worden gehouden, zonder dat men hun het minste werk laat doen, daardoor een beslissenden aanleg tot onderscheidene ziekten en vooral tot den domkolder verkrijgen. Uitwendig is wel is waar tijdens den verkoop deze inwendig reeds smeulende ziekte nog niet te ontdekken; de koper laat zich door het dikke, sterke, krachtige voorkomen des paards bekooren en misleiden; hij koopt een zoodanig paard en gebruikt het tot den arbeid sedert lang niet meer gebezigde dier, onmiddelijk tot zware en groote inspanning vorderende diensten; en het gevolg daarvan is, dat de sluimerende ziekte door deze werkende oorzaken, als namelijk hevige en ongewone inspanningen zijn, ten volle en met hevigheid uitbreekt, en alsdan voor het paard veelal zeer gevaarlijk wordt; en dan eerst ziet en overtuigd de koper zich, maar te laat, dat hij bij den aankoop door den uiterlijken schijn verleid en bedrogen is. Worden daarentegen zulke vet-gemeste paarden niet verkocht, dan breken de in den aanleg sluimerende ziekten op den stal van den fokker zelven uit, waardoor dan zoodanig paard geheel en al, voor het eerst ten minste, onverkoopbaar wordt, en de fokker genood-

zaakt is zulke altijd met groote kosten sterk gevoederde paarden in zijne eigene dienst te gebruiken.

De verkooper brenge wel het paard zoo goed mogelijk in zijnen besten en voordeeligsten staat ten verkoop, dit zal hem niemand ten kwade kunnen duiden, maar daarentegen onthoude hij zich van veel op zijn paard te roemen en te pogchen en hetzelfde, als het ware, op te dringen, en op die wijze aan te prijzen; dit misstaat den soliden fokker zeer.

De koper, vooral als hij geen kenner van paarden is, verbeeldt zich, van zich op de goede trouw der verkoopers te kunnen verlaten, en zulks moest hij ook in den volsten zin des woords kunnen doen, en bovendien hebben wezentlijk goede paarden altijd een grootere en duurzamere waarde; deze behoeven derhalve niet aangeprezen te worden, en de koper zoude dan ook met regt eenige verdenking kunnen en mogen opvatten, als het te koop gestelde paard letterlijk door woorden opgevijzeld wordt. De verkooper van paarden moet zich te allen tijde bevljtigen, om den naam, van eerlijk en ter goeder trouw te zijn, te verkrijgen en te behouden, dewijl hij alsdan zijne te koop hebbende paarden steeds beter, gemakkelijker en voordeeliger zal kunnen verkoopen.

Zoude men paarden wegens het eene of andere gebrek, of wegens ouderdom willen verkoopen, alsdan geve de verkooper dit liever aan den koper onbewimpeld te kennen, doordien een, op onheusche en bedriegelijke wijze verkregen hoogere prijs den soliden verkooper niet behagen kan. Het verkoopen van paarden die met hoofdgebreken behebt zijn, zonder datmen den koper daarvan kennis geeft, is niet alleen schandelijk, maar tevens ook

gevaarlijk, dewijl men altijd vreezen moet, dat de bedrogene kooper, bij het ontdekken van zoodanige gebreken, zijne toevlugt tot de regtbank nemen, en alsdan den verkooper dwingen zal, om het, op zoodanige wijze bedriegelijk verkochte paard weér terug te nemen, den koopprijs terug te geven ende veroorzaakte kosten te betalen; terwijl hij hem bovendien openlijk als een bedrieger bekend maakt en ten toon stelt.

Het zoude wel onmogelijk zijn, om met juistheid op te geven, welke paarden dienen aangefokt te worden; maar als een' algemeenene regel mag men aannemen, dat middelmatig-goede paarden beter en spoediger te verkoopen zijn, dan bij uitstek-schoone en kostbare paarden; dewijl de meeste koopers geene paardenkenners zijn, en daarom liever middelmatige en evenwel goede paarden aankopen. Zulke bij uitstek kostbare en prachtige paarden worden ook slechts zelden voor den vollen prijs verkocht, welken zij eigenlijk waard zijn. Een andere, meer algemeen-geldende regel is namelijk deze, dat men liever paarden van den gemiddelden ouderdom tot den verkoop neemt, dan nog geheel jonge of reeds zeer oude paarden; want deze vinden gereeder koopers, en verzekeren daarom ook den meesten aftek; zeer jonge paarden daarentegen worden minder gezocht, en zeer oude paarden kunnen niet anders, dan tegen een' zeer geringen prijs afgezet worden. Het is het voordeligst en raadzaamst voor den bezitter van paarden van groote waarde, om dezelve niet op openbare markten ten verkoop te brengen; want slechts zeer zelden vinden deze aldaar koopers, die er zoo veel voor besteden, als zij wezentlijk waardig zijn. — Zulke paarden zijn daarentegen beter en voordeliger uit de hand te verkoopen, en worden dan

ook als kundige paardenkenners dezelve zoeken aan te koopen, op den stal het best naar hunne waarde verkocht en betaald. Echter moet de eigenaar van zulke kostbare paarden het zich laten welgevallen, om dezelve soms vrij langen tijd op den stal en in de voeding te houden, voor dat hij dezelve naar zijnen zin verkoopen kan; zoodanige paarden komen derhalve ook aan den eigenaar, uit dezen hoofde, duur te staan.

Als maatregel van voorzigtigheid is het voor den verkooper aan te raden, om zich, bij het sluiten van den koop, te onthouden, om van het verkochte paard te veel te beloven en voor alles, wat er van gevegd wordt, als het ware, in te staan; want hij zoude dan wel eens door zijne onvoorzigtige voorbarigheid in soms zeer kostbare processen kunnen geraken. Een andere voorzigtigheids-maatregel is, dat de verkooper vooral en slechts onder die voorwaarde den verkoop sluite; dat het gekochte paard dadelijk contant betaald worde; dewijl borgen of zelfs slechts gedeeltelijk te goed houden, na den gesloten koop, maar al te dikwerf, hetzij vroeger of later, onaangenaamheden veroorzaken kan; bovendien is contante betaling bij den paardenhandel meer waard, dan iedere schuldbekentenis en zelfs ver boven borgen te verkiezen.

De verkooper moet tevens de soliditeit van den kooper in aanmerking nemen, want het kan plaats hebben, en voorbeelden kunnen dit staven, dat gedurende den wandelings-tijd, het gekochte paard wel eens in eenen staat of toestand gebragt wordt, in welken het den schijn heeft, als of het aan een hoofdgebrek onderhevig en lijdende was. Dergelijke ergerlijke bedriegerijen worden wel eens door den kooper bedreven, als hij in het gekochte

paard, om de eene of andere oorzaak, eenen tegenzin gekregen heeft en hij zich derhalve gaarne weer van hetzelfde ontdoen zou. Ook hierdoor kan de verkooper ligt in verdrietelijke regtsgedingen gewikkeld worden, en zich veelvuldige onaangenaamheden en groot verdriet op den hals halen. Zulke bedriegers brengen het paard dan in eenen toestand, bij welken er slechts de schijn van een hoofdgebrek te ontdekken is, of het paard is werkelijk met een of ander hoofdgebrek behebt; en zij zoeken alsdan den verkooper tot de terugneming des paards en tot het teruggeven der koopsom te dwingen.

De ruilhandel is of geheel en al af te raden, of ten minste de grootst-mogelijke voorzigtigheid daarbij in acht te nemen; dewijl goede paarden bijkans nooit verruild worden, en van slechte alleen door handels-kunstgrepen en bedriegerijen voordeel te halen is.

Bij volstrekt niet te vermijden oneenigheden is onbetwistbaar een minnelijke vergelijk, al is het ook nog zoo mager, en eene onderlinge vriendschappelijke schikking, ten allen tijde beter en voordeliger dan een nog zoo vet proces. Twistzucht in en bij den paardenhandel brengt niets dan schade aan, terwijl inschikkelijkheid altijd het meeste voordeel aanbiedt.

ONDERSCHIEDENE WIJZEN OM DE GROOTTE EN HOOGTE DES
PAARDS MET NAAUWKEURIGHEID TE METEN.

Bij den paardenhandel en vooral bij het aankopen van staalpaarden, wordt het menigmaal een vereischte, om met nauwkeurigheid de hoogte en

grootte der paarden te kunnen beoordeelen; bij het aankopen van remonte-paarden voor de krijgsdienst is de naauwkeurige bepaling der hoogte eene der voorwaarden, voor het onderscheiden gebruik derzelve in de dienst. Het kan daarom voor den paardenkenner dan ook niet onbelangrijk zijn, om de wijze, hoe een paard gemeten wordt, eenigzins naauwkeuriger te kennen, dewijl deze kennis zeer dikwerf in aanmerking komt.

Het meten des paards om zijne werkelijke hoogte te bepalen, geschiedt 1° met een bepaald daartoe vervaardigd instrument, de stokmaat genaamd; of 2°. met eenen breeden linnen band, waarop de hoogte in palmen en duimen aangeteekend is, en dat de bandmaat genoemd wordt; of 3°. het geschiedt naar de hoogte van het ligchaam des koopers; of 4°. door den paardenkoopers stok, aan welks einde een lederen riem is vastgemaakt, waaraan de bepaalde hoogte door knopen in denzelve aangewezen is.

Van deze laatste wijze, om het paard te meten, bedienen zich doorgaans de paardenkoopers van beroep. Een keurige stok, met een' riem daar aan, op welke de hoogte des paards, naar de dienst voor welke zij het paard bestemmen, met knopen is aangeduid, wordt tegen het voorbeen naast den hoof neêrgezet, de riem over den schouder tot aan den schoft aangelegd, en al naar de knoop in den riem boven of beneden den schoft valt, de verlangde hoogte des paards beoordeeld. Of de meter houdt den riem, in plaats van denzelve tegen den schouder te leggen, regt in de hoogte en bepaalt nu door de oogmaat de grootte des paards, doordien hij als nu den knoop in den riem tegen de hoogte van den schoft des paards berekent. Doordien de paardenkooper van beroep doorgaans geene

andere paarden, dan van eene bepaalde hoogte aankoopt, zoo is deze wijze van meten voor hem voldoende en gemakkelijk.

Eene tweede wijze, om het paard te meten is, dat men de hoogte van het paard naar de hoogte van zijn eigen ligchaam afmeet. Om dit te bewerkstelligen stelt zich de koper naast en een weinig achter de voorbenen des paards, en onderzocht en meet nu, door zich voorover te buigen, in hoe ver de schoft des paards, door hem met het gezicht of meestal met de kin kan bereikt worden; waarnaar hij dan de hoogte des paards kan berekenen, dewijl hij te voren uitgerekend heeft, welke hoogte hij met zijne kin juist bereiken kan; intusschen moet hij, die op deze wijze een paard meet, reeds door herhalingen in zoodanige wijze van meten eene zekere geoefendheid verkregen hebben, om door vergelijking met zijne eigene grootte, de werkelijke hoogte des paards, zelfs met eene zekere mate van juistheid, te kunnen beoordeelen. Men ziet deze wijze van meten ook slechts door groote personen uitvoeren.

De stokmaat bestaat in eenen 6 voet hoogen, vierkanten stok, welke in palmen, duimen en strepen verdeeld is, en welke verdeeling op denzelfden opgeteekend staat; aan het boveneinde van den stok bevindt zich eene soort van bus, in welke een dwars-hout ingestoken is, en welke bus langs dezen stok op en neer beweegbaar is; tot het noodige vasthouden en staan blijven der maat is deze bus met eene schroef voorzien. Om nu een paard, door middel van deze stokmaat, te meten, wordt het op eene plaats gesteld, waar de grond effen en plat is; het instrument wordt ter zijde van, — en een weinig achter de voorbenen en den schouder

geplaatst, en wel op zoodanige wijze, dat de onderste punt van den stok achter den hoof, en de stok volkomen regtstandig tegen het voorbeen en den schouder te staan komt en gehouden wordt; alsdan wordt het dwarshout aan het boveinde van den stok zóó ver benedenwaarts gedrukt, dat het horizontaal op de punt van den schoft drukt; op deze hoogte wordt dan de dwarsstok, door middel van de schroef, vastgezet en dan de hoogte op en naar de, aan den stok geteckende hoogtemaat, van beneden af, tot waar het dwarshout vast is, berekend. Deze wijze, om de hoogte des paards te meten, is bij het aankopen van remonte-paarden in gebruik, en gemakkelijk.

Bij het meten door de bandmaat neemt men een breeder of smaller band, of des noods een touw, aan welks eene einde een looden plaatje gehecht is. Dit plaatje wordt zoodanig onder het hoefijzer des paards gestoken, dat het paard met de punt van den buiten kalkoen op hetzelfde staat en het daardoor vast op den grond houdt. Indien men slechts een touw bezigt, dan maakt men eene lis aan het eene einde en steekt deze om de punt van het hoefijzer en wel aan de buitenzijde, of om den buitensten kalkoen; het overige gedeelte van den band of van het touw wordt in de hoogte gehouden, (door den koper, die zich naast het voorbeen des paards geplaatst heeft) en regtstandig langs het voorbeen en den schouder aangelegd zijnde, tot op de punt aan den schoft gedrukt; dat punt of die hoogte van den band, hetwelk den schoft raakt, houdt men, door den vinger gemerkt, vast, en meet alsdan de lengte van den band van dit punt af, tot aan het looden plaatje, berekent dan deze naar de gewone lengte- of ellenmaat, en bepaalt daar

naar de hoogte des paards. Bij deze wijze van meten moet men intusschen in aanmerking nemen, dat, dewijl de band over de schouders heen en tegen deze aangedrukt, tot aan de punt van den schoft gehouden wordt, alsdan steeds langer meet, dan de werkelijke hoogte des paards is; dewijl namelijk de ronding van het schouderblad tevens mede gemeten wordt. Zekerder en zuiverder is het daarom dan ook, dat hij, die het paard meet, den band, (nadat het looden plaatje onder den kalkoen gelegd is,) regtstandig in de hoogte en op een' vinger breed afstands van het paard verwijderd houdt; en alsdan met het oog de hoogte van den schoft des paards aan den strak gehouden band afmeet, en deze hoogte aan den band vasthoudt; van dit punt tot aan het looden plaatje wordt dan de lengte van den band gemeten en hiernaar de hoogte des paards berekend. Men vindt tegenwoordig opzettelijk hiervoor bereide maatbanden in de winkels te koop; deze bestaan uit een smal sterk en gevernist band, waarop de maat in ellen, palmen en duimen aangeteekend staat en welk band in eene bus besloten, op- en afgewonden kan worden. In Nederland wordt de hoogte des paards gewoonlijk in Nederlandsche ellen, palmen, duimen en strepen berekend, zoo wel met de stokmaat, als met de bandmaat. De berekening der meting des paards met de stokmaat is intusschen in verschillende landen verschillend.

Vele paardenhandelaren van beroep, voornamelijk de Duitsche, rekenen in vuisten. Een vuist is 4 duim oude maat, iedere duim tegen 4 lijnen berekend, zoodat b. v. 3 vuist zoude gelijk staan met 48 lijnen. De Fransche paardenkoopers re-

ten met de stokmaat en berekenen de hoogte des paards in meters en centimeters. De Italianen meten met de bandmaat en rekenen bij palmen. In Denemarken wordt met de bandmaat, bij kwartieren, die gelijk zijn aan 6 duim, gerekend, enz. Naar zoodanige meting wordt nu de hoogte des paards beoordeeld, en men noemt een paard onder $15\frac{1}{2}$ vuist klein, een paard van $15\frac{1}{2}$ tot $16\frac{1}{2}$ vuist middelmatig groot, en een paard boven $16\frac{1}{2}$ vuist wordt een groot paard genoemd. Zeer klein noemt men paarden onder de 14, — en zeer groot paarden boven de 17 vuisten. Paardenkooipers verstaan het voordeel in den handel, om de paarden, al naar vereischte en al naardat zulks hun te pas komt, grooter of kleiner te meten, zonder dat het, bij den eersten opslag, in het oog valt; paarden namelijk, welke te klein zijn, worden met hoefijzers beslagen, welke van hooge kalkoenen voorzien zijn, en waarbij dan de hoef zoo min mogelijk weggesneden wordt. Onder het meten met de stokmaat wordt de dwarsstok aan het boveneinde niet juist boven op den schoft, maar meer naar voren gelegd en vastgehouden, of zij wordt in eene scheeve rigting op den schoft gelegd; hierbij wordt het paard dan met de voorbenen zoo hoog mogelijk geplaatst en het vermeden, dat hetzelfde gestrekt staat; door zoodanige plaatsing komt de schoft hooger uit, waardoor de dwarsstok hooger te staan komt en het paard daardoor hooger meet. Bij te groote paarden worden de hoeven daarentegen zoo veel mogelijk weggesneden, en aan zoodanig paard hoefijzers zonder kalkoenen onder geslagen. Onder het meten wordt daarvoor gezorgd, dat het paard zooveel het kan, gestrekt staat, waardoor de schoft lager geplaatst wordt, en het op-

gelegde dwarshout van den maatstok minder lengte aanwijst; om dit nog meer te doen uitkomen, wordt het dwarshout meer naar achteren op de afhelling van den schoft in plaats van op het hoogste punt van denzelfve opgelegd. Door deze wijze van meten kan men een paard gemakkelijk $\frac{1}{2}$ tot 1 geheelen duim grooter of kleiner doen voorkomen en meten, dan het werkelijk is. Voor het overige kan men de hoogte des paards alleen bij volwassene paarden met zekerheid bepalen. Sommige paarden wassen tusschen het 4de en 5de jaar nog een geheelen duim en daarboven, en tusschen het 5de en 6de jaar nog wel $\frac{1}{2}$ duim; daarentegen hebben andere paarden reeds na afloop van hun 4de jaar hunnen vollen wasdom en hunne volle hoogte bereikt, en worden geene streep meer grooter.

DE ONDERKENNING EN BEOORDEELING DER HOOFDGEBREKEN
BIJ HET PAARD.

Men zoude gerust durven en kunnen beweren, dat het eene algemeen-heerschende gewoonte geworden is, om in, en bij den handel met paarden niet meer op een klein bedrog te zien en te letten; zoodat het met opzet misleiden des koopers schier tot de aangenomen, en door derzelve algemeenheid, voor geoorloofd gehoudene gebruiken behoort. Van elk paard, dat het eene of andere gebrek heeft, zoekt zich de eigenaar, op de best mogelijke, en voor hem voordeeligste wijze, te ontdoen; de koper is echter met zulke

paarden bedrogen; en om zich voor zijn geleden verlies schadeloos te stellen, zoekt hij zich bij de eerste en beste gelegenheid van dit paard weder te ontdoen, en hetzelfde op dezelfde wijze, namelijk door de gebreken aan hetzelfde te verzwijgen en te verbergen, weér aan een' anderen te verkoopen; alsdan wordt ook deze wederom bedrogen. Hoe laakbaar deze bedriegelijke handelwijze ook zij, en als zoodanig algemeen erkend wordt, zoo ziet men dezelve evenwel nog dagelijks in den paardenhandel in toepassing brengen. Natuurlijker wijze geeft dan ok deze bedriegerij maar al te dikwerf aanleiding tot oncenigheden, en is zulks dan ook de voornaamste oorzaak, dat er in den paardenhandel zoo veelvuldige klagten en processen voorkomen. Het is intusschen voor dengene, welke op zoodanige wijze bedrogen is, altijd ten sterksten aan te raden, zich liever een kleiner verlies te laten welgevallen, dan zich aan een' onzekeren uitslag van kostbare regtsgedingen bloot te stellen. De ondervinding heeft hiervan ook trouwens reeds al te dikwerf genoeg de nadeeligste gevolgen bevestigd, en het oude spreekwoord »die pleit om eene koe, geeft meest eene toe" heeft zich hier ook steeds bevestigd gezien.

Door de landswetten worden enkele ziekten bij het paard als zoogenaamde wettige hoofdgebreken aangewezen en uitgedrukt, ten opzichte van welke wettelijke bepalingen en verordeningen in den paardenhandel zijn vastgesteld; en door welke, in geval van verkoop of ruiling, de koop of het contract verbreekbaar gemaakt wordt, zoodat de koper tegen den verkooper, binnen vastgestelde

tijdperken of termijnen, actie of klagte inbrengen kan, om hem tot de terugneming des verkochten paards (*actio redhibitoria*), — of tot vermindering van den prijs, waarvoor het paard verkocht was (*actio quanti minoris*) te noodzaken. Maar niet alleen de regten van den koper, maar ook de regten van den verkooper, worden door deze wets-bepalingen gewaarborgd. Deze bepalingen en verordeningen zijn opzettelijk ingesteld ter voorkoming van bedrog en geldelijk nadeel, en tevens ter verhoeding van het gevaar, dat uit de verdere verspreiding der ziekten, door de besmettelijkheid derzelve, zou voortvloeijen.

Het geregteijk onderzoek dezer hoofdgebreken geschiedt: of op bepaald gezag der overheid; of er kan, bij een vermoeden van gepleegd bedrog, bij den verkoop of bij de ruiling, door elken eigenaar, in voorkomende gevallen van verschil daaromtrent, tusschen den verkooper en den tegenwoordigen eigenaar, een opzettelijk onderzoek, echter alsdan op zijne kosten, ingeroepen worden; of een zoodanig geregteijk onderzoek kan door beide partijen worden gevraagd, als soms regtskundig geschil tusschen deze bijzondere personen aanleiding daartoe mogt geven; maar tevens ook kan en mag elk eigenaar van vee een zoodanig geregteijk onderzoek verlangen, als door het bestaan van aanstekende ziekten bij zijnen nabuur, hetzij op den stal of in de weide, de veiligheid van zijn eigen vee of de algemeene maatschappelijke veiligheid daardoor aangerand, of slechts ook bedreigd wordt. Bij zoodanig geregteijk onderzoek komt de hiervoor opzettelijk beëdigde districts-veearts in de eerste plaats

in aanmerking, en doordien het hier op regtvaardigheid en maatschappelijke veiligheid aankomt, mag geen ander, dan de beëdigde rijks-veearts, voor zoodanig onderzoek worden genomen. Eene eerste voorwaarde, die altijd op den voorgrond staat, is: dat het ten duidelijkste bewezen moet zijn, dat de ziekte, reeds ten tijde van het sluiten des koops, of van het contract aanwezig was, wil men zijne klagen en zijn regt doen gelden; en verder ook moeten deze gebreken of ziekten zoodanig zijn, dat dezelve zeer moeilijk te onderkennen, en tevens ook ongeneeslijk blijken te zijn; of de ziekte moet aanstekend zijn, waardoor dan het verdere gebruik van zoodanige paarden met deze aanstekenden ziekten behebt, voor den mensch zoowel gevaarlijk als voor de overige paarden aanstekende zoude worden. In de meeste buitenlandsche staten zijn te dezen opzigte duidelijke en vaste, bijzondere wetsbepalingen en verordeningen omtrent de hoofdgebreken bij het paard (zoo als ook bij andere huisdieren) vastgesteld. Hier te Lande zijn intusschen dergelijke wetsbepalingen, voor als nog, niet in hare bijzonderheden uitgedrukt, en als wet van kracht; maar zij worden opgevolgd naar de daartegen uitgedrukte bepalingen in het wetboek van Napoleon, hetwelk ook te dezen opzigte, nog hier te Lande, van kracht is; en wel in de navolgende Artikelen.

Artikel 1540. De verkooper is aansprakelijk voor verborgen gebreken in het verkochte paard, waardoor hetzelfde ongeschikt gemaakt wordt voor het gebruik, waartoe de koper hetzelfde bestemd had, of waardoor de bruikbaarheid zoodanig verminderd wordt, dat de koper, indien hij deze

gebreken gekend had, hetzelfde in het geheel niet, of voor een' geringeren prijs zoude verkocht hebben.

Artikel 1541. De verkooper is niet aansprakelijk voor zichtbare gebreken of de zoodanigen, van welker aanwezigheid of bestaan de verkooper zich zelve heeft kunnen overtuigen.

Artikel 1542. De verkooper is voor verborgene gebreken aansprakelijk, ook zelfs indien dezelve hem niet bekend waren; ten minste dan, wanneer hij geen geldig beding gemaakt heeft, dat hij voor niets instaat.

Artikel 1543. Bij de in Art. 1541 en 1542 plaats hebbende gevallen heeft de koper de keus, om de gekochte paarden terug te geven of dezelve te behouden, of wel om zich slechts een gedeelte van den koopprijs, volgens beoordeeling van deskundigen, terug te doen geven.

Artikel 1544. Wanneer den verkooper de gebreken bekend waren, is hij gehouden, behalve de teruggave van den koopprijs aan den koper, ook nog de veroorzaakte onkosten en schade te vergoeden.

Artikel 1545. Zijn de gebreken den verkooper onbekend geweest, dan is hij alleen verplicht den koper den koopprijs terug te geven, alsmede, om den koper de kosten, op den koop en de levering gevallen, te vergoeden, voor zoover hij die mogt hebben betaald.

Artikel 1546. Indien het verkochte paard, aan de gevolgen van het gehad hebbende gebrek bezwijkt, zoo treft de schade den verkooper, die den koper de kooppenningen teruggeven en daarenboven de, in Artikel 1545 opgegeven schadeloosstelling moet doen geworden; komt het paard door

toeval om, zoo is de schade voor rekening des koopers.

Artikel 1547. De klagten, welke op deze gebreken tot teruggave der gekochte paarden gegrond waren, moeten door den koper, binnen eenen bepaalden tijd, worden ingesteld, overeenkomstig den aard der *redhibitorische* gebreken, en de gebruiken der plaats, waar de koop plaats gevonden heeft.

Artikel 1548. Deze actie of klagte vindt geen plaats indien de verkoop op regterlijk gezag geschied is.

Artikel 1525. De regtsvorderingen tot vermindering van den prijs of tot vernietiging van den koop van den kant des koopers moeten ingesteld worden binnen den tijd van een jaar, te rekenen van den dag, waarop de levering is geschied; zullende bij gebreke van dien, deze regtsvorderingen nietig zijn.

Artikel 1578. Al hetgeen voor verkoop vatbaar is kan ook het onderwerp van ruiling uitmaken.

Artikel 1582. De regelen van de overeenkomst van koop en verkoop zijn op die van ruiling toepasselijk.

Uit deze Artikelen blijkt, dat de koper actie tot *redhibitie* of vermindering van den koopprijs kan in stellen omtrent alle gebreken, welke de bruikbaarheid van het gekochte paard kunnen verminderen, of welke hetzelfde geheel onbruikbaar maken; omdat de verkoper eenen zekeren tijd voor al deze gebreken, hetzij dezelve hem bekend of niet bekend zijn geweest, moet instaan, en indien zij niet van dien aard zijn, dat de koper zich van het bestaan derzelve gemakkelijk heeft kunnen overtuigen; eveneens is het gelegen, indien de verkoper met den koper, bij het sluiten van den koop,

uitdrukkelijk overeenkomen is, om van alle waarborgen, hoegenaamd ook, verschoond te blijven; zoodat de verkooper vooruit bedongen heeft, na den geslooten koop voor niets meer aansprakelijk te zijn.

Deze hier boven opgegevene Artikelen, welke, ten tijde der fransche regering, als vaste wetsbepalingen, en als gegrond op de oude handelsingewoonten, ten aanzien van onderscheidene hoofdgebreken, in geval van oneenigheden, van verschil en klagten aangenomen waren, en ten dien tijde ook hier te Lande kracht van wet hadden, worden, bij voorkomende geschillen en klagten, bij den koop van paarden, nog steeds nagevolgd.

De hier onderstaande, naauwkeuriger beschrevene hoofdgebreken zijn, wel is waar, bij de ervaren paardenhandelaren, (doorgaans toch bij de meesten), bekend, echter bij wel de minste paardenfokkers; evenwel is het niet tegen te spreken, dat de naauwkeurige kennis en onderkenning van zoodanige hoofdgebreken, voor dengenen, die paarden houdt, koopt, verkoopt of fokt van het grootste belang is; doordien toch zoodanige paarden, welke met het eene of andere dezer hoofdgebreken behebt zijn, in deugdzaamheid en bruikbaarheid zoo zeer verminderen, dat hunne waarde daardoor grootendeels, of wel geheel en al verloren gaat.

1. *De verdachte droes.* Onder dezen naam verstaat men den tegennatuurlijken toestand des lichaams van het paard, waarbij het twijfelachtig is, of dezelve nog voor den gewonen of goedaardigen droes en voor geneeslijk te houden is, dan of dezelve reeds werkelijk den aard van den kwaden droes heeft aangenomen, en als onherstelbaar moet worden verklaard. De verdachte droes kan zich uit

verschillende ziekten ontwikkelen en op verschillende wijzen openbaren, Zoo kan deze ziekte voortkomen uit de verkoudheid; uit den gewonen droes; uit de keel- en longontsteking, inzonderheid als dezelve slecht behandeld en verzuimd wordt, of als het geheele ligchaam in dezen tijd ongesteld is; zoo ook na zeer zware vermoeijenissen; bij slecht of zeer weinig voedsel; verder, als de paarden bij guur, nat weder dagen en nachten op het open veld verblijven moeten, zoo als dit bij de oorlogspaarden, en de voermanspaarden plaats heeft. De onderkenningsteekenen van den verdachten droes zijn de volgende: de kleur van het slymvlies van den neus is bleek; er vloeit vocht uit den neus, hetzij uit een of uit beide neusgaten; de ontlaste stof heeft eene taaije, kleverige hoedanigheid en verschillende kleur, en is niet altijd gelijk, maar soms sterker, soms minder. Indien de uitvloeijing uit den neus steeds eenzijdig is, dan is dit een der vaste kenteekenen van den verdachten droes; is de kleur van de uit den neus uitvloeiende stof grijsachtig of is zij bruinachtig, dan kan men zulks als een verder vast kenteeken van den verdachten droes aanzien. Een ander en wel een meer karakteristiek kenteeken van denzelfden is, als zich de uitvloeiende stof aan en rondom de neusranden vastkleeft en hier zitten blijft. Bij paarden met verdachten droes voelt men de klieren onder en tusschen de kaak opgezet en gezwollen; deze klieren zijn klein, vast en hard, en zitten in het begin los onder de huid; zij laten zich met de huid heen en weer schuiven; zij hebben eenen ronden, kogelachtigen vorm; de hardheid der klieren neemt steeds toe; soms zijn ze pijnlijk op het gevoel, zonder ontstoken te zijn, of schijnen in ettering over te gaan, hetwelk even-

wel niet geschiedt. Dat deze klieren niet in ettering overgaan, wat men ook moge doen, (hetzij door invrijwingen van scherpe zalven, branden enz. en nog meer als men zulks herhaalde keeren te vergeefs beproefd heeft,) is altijd een der meest karakteristieke kenteekenen van den verdachten droes; want indien bij een aan verdachte droes lijdend paard deze klieren in ettering overgaan, zoo behoeft men voor dezen droes geene vrees meer te hebben, maar men heeft het in zoodanig geval met eenen hardnekkigen, meer boosaardigen droes-toestand te doen, bij welken men de genezing, bij eene verdere doelmatige behandeling voorspellen kan, al zijn er ook meerdere verschijnselen aanwezig, welke het vermoeden, als het ware, opdringen, dat het paard aan verdachten droes lijdt. Hoewel zoodanige klieren in het begin van den verdachten droestoestand niet altijd waargenomen worden, en de opgeven en nog op te geven verschijnselen, niet altijd mede in het begin der ziekte aanwezig zijn, maar aan het paard meestal slechts eene verdachte uitvloeiing uit den neus waar te nemen is, zoo zal men dezelve, bij toenemende ziekte, weldra gewaar worden. Deze klieren zijn in het begin der ziekte niet grooter dan eene okkernoot, en doorgaans worden zij ook niet grooter dan een klein hoenderci. Deze zich gewoonlijk tot zulk eenen geringen omvang bepalende klieren geven een verder en bepaalder onderscheidingsteeken van den verdachten droes; heeft men derhalve zulke kleinblijvende klieren langeren tijd in denzelfden toestand gevonden, zonder dat zij in grootte toenemen, of dat zij in ettering dreigen over te gaan, zoo kan men ze met regt voor een stellig kenteeken van verdachten droes houden.

Bij de meeste, aan verdachten droes lijdende

paarden voelt men den opgezwollen toestand dezer klieren slechts aan de eene zijde der kaak; bij sommige paarden evenwel ook aan beide zijden; zitten de verharde klieren slechts aan eene zijde, dan is zulks altijd een bezwarend kenteeken van den verdachten droes, te meer als zij pijnlijk zijn en niet in ettering willen overgaan. Bij die gevallen, waar de klieren slechts aan de eene zijde opgezwollen zijn, geschiedt de uitvloeijing uit den neus meestal ook slechts uit het eene neusgat, en wel uit dat derzelfde zijde, aan welke de klier te voelen is. Hoe langer deze toestand, zonder merkelyk verschil in de verschijnselen, geduurd heeft, zooveel te eerder en bepaalder kan men denzelfden voor verdachten droes opgeven; weshalve men ook nooit moet nalaten, om den tijd van duur van dezen toestand, bij het aankopen van een paard, zoo nauwkeurig mogelijk uit te vorschen, dewijl hiervan zeer veel afhangt.

Bij deze verschijnselen van den verdachten droes is de overige toestand des paards schijubaar volkomen gezond; somwijlen intusschen verkeert het paard in een' ziekelijken toestand. Veelal gaat de verdachte droes in den kwaden droes over. De verdachte droes behoort onder die hoofdgebreken, welke den koop vernietigen, en wel wegens het gevaar, dat er mede verbonden is, dewijl hij maar al te dikwerf in den kwaden droes overgaat, waardoor dan wegens de besmetting op andere paarden de maatschappelijke veiligheid in gevaar gebracht wordt; tevens is het ook nog niet als geheel zeker beslist, of de verdachte droes niet reeds aanstekend is; men is met de grens des overgangs van den verdachten tot den kwaden droes, en den tijd der besmettelijkheid nog niet genoegzaam bekend.

2. *De kwade droes.* De kwade droes is eene, aan het paardengeslacht eigene ziekte, en bestaat in eene algemeene kwaadsappigheid, welke, òf door schadelijke invloeden primitief, òf als gevolg van andere ziekten ontstaat, òf door aansteking te weeg gebragt kan worden. In het begin vloeit meest uit een of soms uit beide neusgaten een waterig slijmig vocht; het slijmvlies ziet er bleek uit, is met roode strepen doortrokken, of heeft een ontstoken, d. i. roodachtig voorkomen. De klieren onder de kaak zijn, en wel op dezelfde zijde, waar de uitvloeijing van den neus plaats heeft, gezwollen; bij het opdrukken derzelve zijn ze weinig of niet pijnlijk, en hebben eene harde ronde gedaante. Het paard schijnt voor het overige volkomen gezond. Heeft zich de ziekte reeds verder ontwikkeld, dan neemt de uitvloeijing uit den neus toe, en is dan, in de meeste gevallen, eenzijdig; de stof zelve, die uitvloeit, wordt dikker, taaijer, etterachtig, soms ziet zij er groenachtig uit, soms bruin- of aschkleurig; de gezwollen klieren onder de kaak zijn harder geworden, en zitten vaster en onbewegelijker aan de kaak; zij worden meer of min pijnlijk voor het paard, als dezelve gedrukt worden. Is de kwade droes in hevigen graad aanwezig, zoo wordt de uitvloeijing uit den neus stinkend, wankleurig en is met bloedstrepen vermengd; soms vloeit er wezentlijk bloed uit den neus; op het neusvliès, hetwelk dan van eene vuile, bruin-geele kleur of zeer bleek of paarsachtig, of wel roodkleurig geworden is, ontdekt men enkele of meerdere zweertjes, die zeer spoedig een walgelijk en kwaadaardig aanzien verkrijgen; deze zweertjes, welke men alsdan doorgaans chankers noemt, krijgen eene dieperen grond en verhevene randen, en een spekachtig,

en soms ook bloedrood-kleurig aanzien; de klieren tusschen de kaken zijn steeds verhard en schijnen als aan de kaak vastgegroeid; de oogen staan waterachtig en drijvend; de oogleden zijn gezwollen en er vloeit water en slijm uit dezelve; soms zijn de neus- en kaakbeenderen, door de verzweringen in hun binnenste, opgezet en gezwollen. Op het laatst lijdt het paard meer en meer aan eene algemeene ziektegesteldheid; het haar ligt ruw en verkeerd op het lijf, de ademhaling wordt moeilijik, het paard eet niet meer, hoest veel, waarbij de uitvloeijing uit den nens aanhoudend voortgaat en walgelijik wordt, terwijl zij meer en meer stinkend en bloedig en vuil-aschgrijs, of bruin gekleurd is; hier en daar komen aan het ligchaam waterachtige opzwellingen, als: aan de borst, den buik, den koker, de beenen enz. Eindelijk volgt eene algeheele uittering, die door den dood gevolgd wordt. Bij de lijkopening vindt men uitwendig waterachtige opzwellingen, het slijmvlies van den neus met zweren bedekt, de beenderen in de nabijheid van den neus opgezet en niet zelden door beenbederf aangedaan; de holligheden van het voorhoofd en soms van het boven-kakebeen zijn met scherpe, kwalijik-riekende stoffen opgevuld, van verschillende dikte en kleur; het strottenhoofd is doorgaans met een etterachtig slijm overtrokken of ook reeds door verzweringen aangedaan. De long is, op hare oppervlakte, met zeer kleine, roode of krijtachtige, harde knobbels bezet, die derzelve zitplaats onmiddelijik onder het uitwendig bekleedsel van dit orgaan hebben, en welke men duidelijik kan voelen, als men met de vlakke vingers over de long strijkt. In heviger mate vindt men groote verhardingen en veretteringen in de long, in de le-

ver enz., of deze zijn zelfs grootendeels in verzwering overgegaan; verders uitstortingen van geel of walgelijk-gekleurd water in de borst- en buikholte.

Er bestaan onderscheidene kunstgrepen, van welke de roskammers zich bedienen, om den kwaden droes voor eenigen tijd te verbergen en den ziekte-toestand eenigzins onkenbaar te maken, als:

1. De kliergezwollen onder de kaak worden door blaartrekkende zalven pijnlijker, grooter en ontsteekingachtiger gemaakt; ten einde dezelve daarvoor het aanzien te doen verkrijgen, alsof de ziekte in den goedaardigen droes bestaat, waarbij de gezwollene klieren zoodanige gesteldheid bezitten. Dit bedrog wordt evenwel daaraan erkend, dat op het gezwel het haar dikwerf uitgevallen, of met de aangewende zalf verontreinigd is; te meer wordt zulks blijkbaar, indien de opperhuid in de gedaante van kleine blazen is opgezet, welke opengebroken zijnde, een waterachtig vocht doen uitvloeijen, of indien er reeds oppervlakkige verettering en korsten aanwezig zijn.

2. Soms worden de ziekelijk-aangedane klieren uitgesneden en de wonden gebrand; hetwelk aan het plaatselijk likteeken kan worden herkend.

3. Meermalen wordt de uitvloeijing uit den neus, door zamentrekkende middelen, voor eenigen tijd, verminderd, of ook wel geheel opgedroogd; zoo wordt dezelve soms door inspuitingen van eene oplossing van aluin in water, of van kalkwater, waarin eenig kwik is, opgestopt,

4. Soms wordt er diep in het neusgat een sponsje of een prop van werk of vlas geduwd, waardoor de uitvloeijing voor eenige oogenblikken gestopt wordt; het paard haalt alsdan slechts door het eene en gezonde neusgat adem; en het misschien

waar te nemen snuiven wordt aan eene geringe verkoudheid toegeschreven. Deze prop valt intusschen spoedig van zelve weer uit het neusgat, en het bedrog wordt alsdan gemakkelijk herkend. Men zij intusschen altijd hierop verdacht.

Paarden, die met kwaden droes behebt zijn, worden als ongeneeslijk beschouwd, en van de zijde des gouvernements wordt over deze ziekte steeds een wakend oog gehouden; zoodat zulke paarden, wegens de te vreezen besmetting en verspreiding, dadelijk afgezonderd gehouden, en op hooger last en bevel van den gouverneur of van gedeputeerde staten der Provincie, of wel van de commissie van Landbouw of van den burgemeester der steden, na voorafgegane taxatie, gedood worden; als waardoor de eigenaar van zoodanig paard daarvoor schadevergoeding erlangt. Ieder eigenaar is, op boete, volgens de wet bepaald, verplicht, om, zoodra hij kennis draagt, dat een of meerdere paarden zeker of vermoedelijk door den kwaden droes zijn aangetast, daarvan aan de plaatselijke regering kennis te geven; wanneer de zaak zoo bevonden wordt, is hij gehouden, zoodanig paard afgezonderd te plaatsen, zoowel op de weide als in den stal; dit paard mag niet met anderen in het werk worden gebruikt, hetzelfde mag evenmin op openbare markten of ondershands worden verkocht, als zijnde onhandelbare waar. Bij het aantreffen van kwaaddroezige paarden op de openbare paardenmarkten, worden zij onmiddellijk, op last van het bestuur, van de markt verwijderd, in bewaring gesteld, en, na geregtelijk onderzoek, gedood. De veroorzaakte kosten vallen op den eigenaar. De burgemeesters hebben ten allen tijde het regt en zijn verplicht, om onderzoek te doen, of

door deskundigen telaten doen, zoowel in den stal als op de weide, omtrent den staat van gezondheid der paarden, en wel inzonderheid met betrekking tot de onderhavige ziekte; en een paard of meer paarden vindende, door den kwaden droes aangetast, zal hij, die de aangifte daarvan verzuimd mogt hebben, verwezen worden in de, bij de wet bepaalde straffen, welke voorkomen in de Artikelen 459, 460, 461 van het Strafwetboek. Alle Rijksveeartsen zijn verplicht, om over den gezondheids-toestand der paarden, voornamelijk omtrent den kwaden droes, te waken, en, bij het minste vermoeden, of bij aangifte van naburen, verplicht, om daarvan aan den burgemeester der plaats en aan den districts-commissaris kennis te geven; door welke personen zij dan belast worden het formeele onderzoek geregteijk te doen; ten welken einde ieder eigenaar verplicht is, om den veearts in den stal of de weide toe te laten tot het doen van zoodanig geregteijk onderzoek; zelfs is de eigenaar verplicht den veearts in allen deele daarin behulpzaam te zijn; bij weigering van toelating vervalt de eigenaar in eene boete en straf, die bij de wet bepaald is.

De paarden, door den kwaden droes aangetast, en als ongeneeslijk, door den bevoegden veearts, verklaard, worden op openbaar gezag gedood, en aan den eigenaar wordt dan uit de lands of plaatselijke kas een derde van de waarde des paards, berekend naar deszelfs waarde in den gezonden toestand, toegestaan en uitbetaald.

Het verkrijgen dezer schadeloosstelling gaat intusschen met eenige formaliteiten gepaard, welke moeten opgevolgd worden, wil men zich niet, op de eene of andere wijze, in zijne verwachting geheel of gedeeltelijk teleurgesteld zien, of op de

eene of andere wijze onaangenaamheden ondervinden; zulks is voor den eigenaar, die een kwaaddroezig paard bezit derhalve noodzakelijk te weten; daarom laten wij dan ook het Artikel 5 van de maatregelen van politie tegen den kwaden droes in zijn geheel volgen, hetwelk aldus luidt:

Artikel 5. Ten einde, ingeval eenig paard, wegens kwaden droes op openbaar gezag, gedood is geworden, de eigenaar het bepaalde derde gedeelte der getaxeerde waarde, welke het in staat van gezondheid kan berekend worden te bezitten, kan erlangen, worden de navolgende voorwaarden en bepalingen daarbij gevorderd.

a. De verklaring van den veearts, waaruit blijkt, dat het onderhavige paard werkelijk aan den kwaden droes lijdt.

b. Het bevel van een, der tot lastgeving ter dooding des paards bevoegde personen, welke zijn de gouverneur der Provincie, de heeren der gedeputeerde staten, de commissie van Landbouw of derzelve bijzondere leden, de burgemeester der steden (echter geenszins de schouten der bijzondere gemeenten ten platte lande).

c. Een schriftelijk bewijs, dat er aan dat bevel is voldaan geworden, en dat het paard, volgens de vereischt wordende bepalingen, is begraven; waartoe dan behoort, dat zulks op eene voegzame diepte van 4 voet onder den grond is geschied, en dat vooral de huid is doorsneden en daardoor onbruikbaar is geworden, en het opdelven van het lijk, met oogmerk om de huid te stelen, worde voorkomen.

d. Eene acte van beëdigde taxateurs, waaruit de som blijkt, op welke het paard is getaxeed. De taxateurs worden vooraf benoemd door den

burgemeester of schout, die het dooden en begraven van het paard ten uitvoer moet doen brengen.

e. Een extract uit het cohier der belasting voor het veefonds, door den ontvanger dezer penningen af te geven, waaruit blijkt, dat door den eigenaar van het gedoode paard de verschuldigde belasting is voldaan.

f. Eene verklaring van twee getuigen, dat de declarant of degene, die schadeloosstelling wenscht te erlangen, het gedoode paard een half jaar in den staat van gezondheid heeft bezeten. Nadat het paard nu gedood en aldus begraven is, zoo moet de stal gezuiverd en met zoutzure dampen be-rookt worden, om eene nieuwe besmetting te voorkomen.

Dewijl de besmetting van den kwaden droes niet tot de vlugtige, maar tot de vaste smetstoffen behoort, zoo is het doorsnijden der huid ook geene noodzakelijkheid, maar nadat het dier afge-maakt is, worde zij voorzigtig of zelfs onder toezigt der politie dadelijk ingekalkt, waardoor zij voor het gewoon gebruik geschikt blijven kan.

3. *De worm bij het paard.* Deze is, even als de kwade droes, eene aan het paardengeslacht eigene ziekte, welke tevens ook als deze aanstekend is, en zich inzonderheid openbaart in builen of ge-zwellen, in of onder de huid huisvestende; deze bevinden zich op verschillende plaatsen des lig-chaams en gaan vervolgens in zweren over. In het begin zijn deze wormbuilen warm en minder pijnlijk; in het vervolg worden zij koud en pijn-lijker. Deze wormbuilen ontstaan niet gelijktijdig; die, welke het eerst opkomen, kunnen reeds in verzwering overgegaan zijn, terwijl de anderen zich eerst nog ontwikkelen; deels bepalen zij zich in

den aanvang der ziekte alleen tot een gedeelte der uitwendige huid; al meer en meer verbreiden zij zich over het grootste gedeelte harer oppervlakte, voorts hangen zij als eene streng zamen en zijn daardoor als aan elkander geregen. Aan alle deelen van het ligchaam kan men de builen waarnemen; het meest van alle bevinden zij zich aan de zijvlakten van den hals, aan den kop, aan de zijde des buiks en de inwendige zijde der beenen. Zij bezitten doorgaans de grootte eener boon, doch zijn soms veel grooter of ook veel kleiner. Ongeveer 14 dagen na het opzetten der builen breken zij open en laten eene geel- of bruinachtige vochtigheid tusschen het haar, hetwelk de builen bedekt, doorzijpelen, waardoor het op die plaats zamenplakt; kort daarop valt een rond stukje huid met het haar van de bovenste deelen der builen af, waardoor eene kleine ronde opening ontstaat, die van een' verheven spekachtigen rand omgeven is, en eene verzwering maakt, welke eene dunne scherpe, kwalijk-riekende en verschillend-gekleurde stof bevat.

Soms vloeijen zulke zweren te zamen, en maken grootere en soms diepe verzweringen. Eindelijk gaat hiermede eene algemeene kwaadsapigheid gepaard, en dikwijls vervalt het paard gelijktijdig in den kwaden droes of er volgt waterzucht, uittering en de dood.

Inenting en andere nauwkeurige waarnemingen van besmettingen hebben bewezen, dat de worm bij de paarden zich in 12—14 dagen duidelijk ontwikkelt, waardoor hij onder dezelfde bepalingen valt als de kwade droes, waartegen dan ook dezelfde reglementaire politiewetten in werking worden gebragt.

Door bedriegelijke paardenkoopers worden deze wormbuilen aan onkundigen voor zomerbuilen, brandbulten of vliegen- of wespensteken uitgegeven; echter zijn zij van deze, bij eenige kennis van zaken, zeer ligt te onderscheiden.

4. *De dampachtigheid; ook kortademigheid, aamborstigheid genoemd.* Als dampig wordt een paard beschouwd, wanneer het onder eene gewone, althans niet hevige beweging der ribben met moeijelijkheid adem haalt, en de ademtogten kort zijn; en zoodat de borstholte niet behoorlijk wordt uitgezet, en de werktuigen ter ademhaling, als de borstspieren en het middenrif, zich in ongewone werking bevinden. Dit gebrek heeft in verschillende trappen plaats, waarna ook de verschijnselen en uitwerkingen onderscheiden zijn. Bij eenen ligten graad van dampigheid is de ademhaling, als het paard zich in rust bevindt, slechts iets moeijelijker dan in den gezonden toestand, waarbij dan de neusgaten weinig meer dan gewoonlijk geopend worden, en waarbij soms eene ligte uitvloeiing van slijm uit dezelve plaats heeft; de hoest, die dikwijls aanwezig is, geschiedt dof, kort en is afgebroken, en laat zich het meest hooren des morgens als het paard nog nuchteren is; bij iedere inademing wordt de buik eenigzins uitgezet, de ribben zetten zich alsdan veel sterker uit dan natuurlijk is, en zinken bij de uitademing, waarbij zich alsdan de flanken sterker bewegen, meer neder; men noemt dit het buik- of flankenslaan; ook de aars wordt gedurende de inademing terug of naar buiten, en bij de uitademing weder naar voren of binnenwaarts getrokken. Bij de beweging worden deze toevallen sterker en duidelijker zichtbaar. Op het uiterlijke te zien is het ligchaam

volkomen gezond, en het paard kan ook in dezen ziekelijken toestand jaren lang voortleven. In eene hoogere mate zijn de genoemde toevallen veel erger; bij de ademhaling worden de neusgaten wijd opengesperd, vooral als het paard sterk of tegen eene hoogte oploopt, of zwaar arbeiden moet; de ribben en flanken zijn alsdan in sterke beweging. In nog hoogere mate wordt de uitgeademde lucht door de wijd opengesperde neusgaten met moeite uitgesnoven en daarbij wordt een gedruisch, een roggchelend of piepend geluid waargenomen; het dier moet alle krachten inspannen en met moeite de ademhaling voortzetten; deze kan daarbij inderdaad stilstaande tusschenpoozen hebben en het dier kan op deze wijze stikken.

Al naar gelang van de verschillende oorzaken, waaruit de dampigheid kan ontstaan, merkt men ook verschillende uitwerkselen en kenmerkende verschijnselen bij de dampigheid op. Ontstaat zij b. v. uit eene gebrekkige inrigting der neusgaten of van de luchtpijp, waarbij werktuigelijke hindernissen in deze deelen plaats hebben, als neusproppen, polypen, verdikking van het vlies der luchtpijp enz. zoo zijn de verschijnselen bij de beweging veel erger, het paard slaat fluitende en piepende den adem uit en hoest veel.

Ontstaat zij door, werkeloosheid der longen, zoo zetten zich de ribben, de buik en de flanken zeer sterk uit en zinken daarna ook zeer in; het paard hoest daarbij veel en er vloeit dikwijls veel slijm uit den neus, vooral bij de beweging. Ontstaat de dampigheid uit ongeregelde werking der zenuwen, der werktuigen van ademhaling, zoo zijn dezelfde verschijnselen van meer krampachtigen aard. Het paard is bij tusschenpoozen geheel

vrij, soms weken lang, en dan weêr veel erger; doorgaans zijn evenwel hierbij de flanken voortdurend min of meer samengetrokken en is de buik daardoor aanhoudend opgeschort. Ook kan deze ziekte door misvormingen in de borstholte, of aan zich in dezelve bevindende deelen ontstaan.

Sommige dampige paarden bevinden zich beter in eene vochtige dan in eene drooge lucht, en omgekeerd. Oude dampige paarden worden bij droog voedsel erger, dan bij groen voeder, of als zij in de weide gaan. Sommige paarden zijn in den winter op stal, bij drooge voeding, in geringe mate altijd dampig; echter verdwijnt zulks dikwerf geheel en al wanneer zij op groen voeder, of in de weide komen. Soms is de dampigheid aanhoudend; soms echter slechts periodiek, ofschoon deze tijdperken ongeregeld terugkeeren. Is de dampigheid aanhoudend, zoo heeft zij evenwel remissiën of tusschenpoozen gedurende de toevallen, welke minder hevig zijn.

In de meeste gevallen is het gemakkelijk, om de dampigheid te onderkennen, indien dezelve namelijk reeds in eenen hoogen trap aanwezig is; somwijlen intusschen is de onderkenning zeer moeilijk en voornamelijk is dit bij de periodieke dampigheid het geval.

Ten einde zich volmaakt verzekerd te kunnen houden of het paard dampig is of niet, is het raadzaam en noodig, om bij het onderzoek van het paard, op de volgende wijze te werk te gaan: Als men het gedaan kan krijgen, dan ga men bij het paard in den stal, en onderzoekte hetzelfde eerst in zijnen staat van rust, waarbij men alsdan op te letten heeft, of het gedurig hoest en kucht; dit hoesten en kugchen geschiedt het ergst des

morgens, onmiddellijk nadat men het paard koud water te drinken heeft gegeven; men lette er voorts op, of de beweging der ribben bij iedere ademhaling sterk en met eene eenigzins snelle, stootende beweging en een eigenaardig trekken der flanken geschiedt, zoodat hierbij aan den rand der laatste of valsche rib eene diepere of vlakkere geul zichtbaar wordt; blijft men eenigen tijd in den stal, geheel stil zijnde, staan, dan zal men zich hiervan ligt kunnen overtuigen. Treft men het paard buiten den stal aan, dan lette men in de eerste plaats evenzoo op de onregelmatige ademhaling, en wachte eenigen tijd, om te zien of het paard ook uit eigen beweging hoest en zulks bij herhaling doet. Geschiedt zulks echter niet, dan brenge men door het knijpen aan den keedes paards een' onwillekeurigen hoest voort, op welken men alsdan zijne geheele aandacht moet vestigen. Als het paard dampig is, dan hoest het bijna steeds onmiddellijk en snel na zulk een knijpen aan de keel; somtijds is zelfs de geringste drukking aan de keel reeds voldoende, om zoodanig paard terstond eenen geruimen tijd in een aanhoudenden hoest te doen vervallen. Deze groote prikkelbaarheid wordt als eene van de karakteristieke kenteekenen der dampigheid aangemerkt; en zulke zoo ligt hoestende paarden mag men wel als eenigzins verdacht beschouwen.

Bij werkelijk dampig zijnde paarden is de hoest diep en dof, met eenen eigenaardigen, hol klinkenden toon, en daarbij is hij kort, droog en afgestooten. Deze hoest heeft bij dampige paarden iets zoo eigenaardigs, dat men zich in denzelfden, al heeft men hem ook slechts eenige malen gehoord, niet ligt meer vergissen zal, en hem dan gemak-

kelijk van den hoest van andere gezonde paarden onderscheiden kan. Sommige dampige paarden lozen winden onder het hoesten; neemt men dit verschijnsel waar, dan kan men zich verzekerd houden, dat dergelijke paarden reeds in eenen gevorderden graad aan dampigheid lijden. Sommige dampige paarden zijn zeer moeilijk aan het hoesten te brengen; al knijpt men de keel ook nog zoo sterk, zij hoesten daarna niet en verzetten er zich hevig tegen; men late zich intusschen daardoor niet misleiden, maar wachte, nadat men de keel eenige keeren sterk geknepen heeft, eenige oogenblikken, als wanneer het paard doorgaans uit eigen beweging begint te hoesten. Dampige paarden, bij welke de oorzaak der ziekte meer in eene ontaarding der longen gelegen is, zijn meestal moeilijk tot hoesten te brengen; het veroorzaakt hun te veel pijn; komen zij aan het hoesten, dan houden zij den kop ver naar voren, of diep naar beneden en houden de voorbenen gedoken; zij laten daarbij dan een' harden, luiden en hol klinkenden kuch, dikwijls met een' piepend geluid hooren. Doorgaans worden dan bij iederen kuch zeer hoorbare winden geloosd en duidelijk kan men een krampachtig zamentrekken van den buik en de borst waarnemen. Vindt men deze verschijnselen, dan geeft dit reeds eene hooge mate van dampigheid te kennen.

Andere dampige paarden zijn slechts op enkele tijden zeer moeilijk aan het hoesten te brengen, daarentegen hoesten zij op andere tijden, bij de geringste drukking op de keel, 10—12 maal achtereen.

Heeft men zich bij het onderzoek eens dampi-

pigen paards genoegzaam van de gesteldheid van den hoest overtuigd, dan ga men tot een naauwkeurig onderzoek van den neus over.

Bij de meeste dampige paarden ziet het neusvlies er bleeker dan bij gezonde paarden uit; uit den neus vloeit zeer dikwijls een melk- of eiwitachtig, eenigzins taai slijm. Het best en het eerst wordt men zulks gewaar, als men het paard koud water laat drinken, men zette echter dan den emmer op den grond, zoodat het paard met den kop daarnaar bukken moet, als wanneer men ziet, dat het slijm soms in eene aanzienlijke hoeveelheid uitvloeit. Deze aanhoudende uitvloeiing van slijm uit den neus houdt men eveneens voor een karakteristiek kenteeken van dampigheid,

Vervolgens onderzoekt men de ademhaling zelve. Deze is, als het paard dampig is, ten allen tijde, in meerdere of mindere mate moeilijk, al naar den graad der ziekte. In een' ligteren en geringeren graad van dampigheid is de ademhaling ook slechts weinig versneld; echter kan men een stootsgewijze optrekken der flanken bij de uitademing waarnemen, waarbij dan ook tevens de neusgaten wijder dan gewoonlijk geopend zijn. Is de dampigheid erger, dan worden ook de neusgaten wijder opengetrokken en het stootsgewijze optrekken der flanken wordt duidelijker zichtbaar; de valsche ribben worden hierbij met moeite en meer krampachtig, en tevens onder twee duidelijk waarneembare stooten bij uitademing opgetrokken. Dit stootsgewijze dubbelde optrekken der valsche ribben bij iedere uitademing heeft iets eigendommelijks; het paard ademt daarbij eerst in ruime mate uit, maar onmiddellijk daarna, en voordat nog de eerste uitademing geheel voleindigd is, nog eens, maar

alsdan korter en stootsgewijze; zoodat deze twee kort op elkander volgende uitademingen, eigenlijk maar ééne uitademing zijn; en zulks kan men duidelijk aan het dubbelde optrekken der flanken en ribben van buiten waarnemen. Vindt men dit stootsgewijze herhaalde uitademen, zoo kan men het gerust voor het meest karakteriserende kenteeken van dampigheid houden. Enkele dampige paarden hebben dit dubbelde flankenslaan niet, en bij de zulke moet men de overige kenteeken met eene zoo veel te grootere oplettendheid gadeslaan.

Het bezwaarlijker en moeilijker adembalen wordt nog erger als het dampige paard in beweging wordt gebragt, en zulks rigt zich naar den graad der beweging, die men het paard laat doen; hoe sterker en sneller de beweging is, zooveel te moeilijker wordt ook de ademhaling voor het paard; men verzuime derhalve dan ook niet, om bij het onderzoek, het dampige paard een goed eind weegs hard te laten loopen; echter niet stapvoets maar dadelijk een uitgestrekten draf of nog liever in den galop ten minsten 10 minuten ver voort en evenzoo hard weer terug; is het paard dan weer ter plaatse gekomen, van waar het uitgereden is, dan houde men het eensklaps in zijnen vollen loop op, (hetwelk het beste geschiedt, als men het aan den neus grijpt,) en onderzoekte dan onmiddellijk de ademhaling, en men zal alsdan deze in het oog vallende stootsgewijze optrekking van de flanken en den buik ten duidlijkste kunnen waarnemen. Knijpt men het paard op dat oogenblik aan de keel, dan is de hoest uiterst moeilijk, maar kenmerkt zich des te eigenaardiger zoo als vroeger opgegeven. Dit verweg laten loopen is een wezentlijk vereischte bij

een naauwkeurig onderzoek van een dampig paard, weshalve men dit ook nimmer verzuime. Is het paard in een hooger en graad dampig, dan kan men de snuivende en diepe adembaling soms reeds op eenen aanmerkelijken afstand duidelijk hooren, en er blijft alsdan geen twijfel meer over, dat zulk een paard dampig is; het is hierbij wel het verkieslijkst, dat men op het paard gaat zitten, en het een einds wegs in eene snelle beweging houdt, als wanneer men zich het gemakkelijkst van den toestand der adembaling en van het aanwezig zijn der dampigheid zal kunnen overtuigen. Kan men het gedaan krijgen, dan late men zoodanig paard voor eenen beladen wagen spannen en zwaar trekken, want hierbij wordt de adembaling merkbaar moeilijker; en men hoort alsdan zoo veel te eerder het piepende, gillende of roggchelende geluid bij het ademen. Heeft men bij een aangekocht paard slechts vermoeden, dat het dampig zoude zijn, dan kan men zich aan de onderkenning daarvan eene meerdere zekerheid verschaffen, als men het paard in geen' kouden maar zeer warmen stal brengt en dan alleen hooi voedert, want als het paard hier een of meer dagen gestaan heeft dan vermeerderen zich de verschijnselen en ken teekenen der dampigheid, en worden erger en duidelijker waarneembaar. Men zal zich bij de hier boven opgegeven wijze van onderzoek zooveel te zekerder en spoediger van het aanwezig zijn der dampigheid kunnen overtuigen.

Bij voorkomende oneenigheden en geschillen moet de koper zulk een, door hem voor dampig gehouden paard tot geregteijk onderzoek bij den beëdigden rijks-veearts brengen; welke, na gedaan onderzoek van het paard, eene schriftelijke verkla-

ring afgeeft, dat het paard wezentlijk dampig is; op deszelfs uitspraak kan dan de verkoop of veiling verbroken worden; zoodat de verkooper verplicht wordt het paard weder terug te nemen en den koopprijs terug te geven. Intusschen is den verkooper het regt voorbehouden, om eene herkeuring door eenen tweeden rijksveearts te laten doen.

Bedriegelijke paarden-handelaren zoeken de dampigheid des paards te verbergen, en gaan daarbij meestal op de volgende wijze te werk. Eenige weken voordat zij het paard verkoopen willen, wordt aan zoodanig dampig paard geen hooi hoegenaamd meer gevoederd, maar in plaats van hetzelfde alleen stroo in de ruif gedaan; in plaats van zwaar voeder, als boonen, en zwaren haver, wordt aan het paard ligt-verteerbaar voedsel gegeven als: zemelen, garsenmeel, geele wortelen; wat echter voor nog beter gehouden wordt is, dat het paard op den stal alleen groen voeder te eten krijgt; nog beter zoude intusschen voor zulk een paard de weide zijn. Tusschen de voorbeenen wordt aan het dampige paard eene sterk trekkende dragt getrokken; het wordt meermalen adergelaten; daarbij laat men het paard in het geheel niet, of slechts licht werk, maar nooit zwaren arbeid verrigten; zoo laat men het in het geheel niet meer zware vrachten trekken, nog tot hardrijden gebruiken; daarentegen blijft een zoodanig paard aanhoudend stil op den stal staan; en slechts wordt hetzelfde van tijd tot tijd stapvoets afgereden. Eenige weken voor den verkoop worden tevens aan het paard zoete likkingen toegediend, en wel geschiedt dit likken-laten verscheidene keeren op den dag, deze likkingen bestaan uit honig, siroop, foenum graecum, zoethout,

zwavelbloemen, althaea-wortel en der gelijken. Weinige dagen voor den verkoop worden aan zoodanig paard sterke purgatiën ingegeven, en daarop volgende laxeren drie dagen lang onderhouden. De verkooper vermijdt zoo veel mogelijk, dat de koper het paard bedaard in den stal kan onderzoeken; en voornamelijk zoekt hij op alle mogelijke wijze tegen te gaan, dat het paard in eene zeer ingespannen beweging gebragt worde. De uitvloeijing uit den neus en evenzoo de versnelde ademhaling, de hoest, (als deze verschijnselen misschien door den koper mogten waargenomen zijn,) zoekt hij te verbloemen, door voor te geven, dat dit paard juist ongelukkigerwijze dezer dagen eene verkoudheid gevat heeft, waarbij hij dan, onder den gebruikelijken vloed van woorden, steeds verzekert, dat deze verschijnselen niets verontrustend, dat zij niets te beduiden hebben en aan het paard volstrekt geene nadeelige gevolgen zullen berokkenen. De koper en onderzoeker zij intusschen voorzigtig, en late zich door deze schoonklinkende woorden van den verkooper niet misleiden, maar onderzoekte, bij het allergeeringste vermoeden, het paard op de opgegeven wijze slechts met te grooter naauwkeurigheid.

5. *De kolder.* Men onderscheidt bij het paard den razenden en stillen kolder; den razende kolder ontdekt men ligt aan de periodike aanvallen van razernij, woest getier en ontembaar gedrag; het paard houdt, gedurende dat het staat te eten, hiermede eensklaps op en wordt hoe langer zoo onrustiger; verliest alle ontzag voor bestiering, ziet wild om zich heen, begint sneller en angstiger te ademen en daarbij de neusgaten wijd open te sperren; de ademhaling wordt hoe langer

hoe hoorbaarder, waarbij het paard dan feller en feller snuivende den adem uitstoot, en eindelijk de razernij uitbreekt. Het paard begint op de achterpooten te stijgeren, maakt woeste sprongen, springt met de voorpooten tegen den wand en in de krib; loopt met den kop tegen den muur, bijt om zich heen, slaat woest achter en vooruit, rukt halster en kettingen los, werpt zich achter over, springt woest weer op, loopt wild en teugelloos tegen alles aan, en wordt in zulke aanvallen van razernij hoogst gevaarlijk. Deze razernij duurt korteren of langeren tijd, tot dat er een toestand van rust en afmatting volgt. Zoodra de aanval voorbij is, blijft het paard òf als voor dood op den grond liggen, òf het staat geheel bedwelmd met in den krib steunenden kop, met een geheel eigenaardigen en geheel onnatuurlijken stand der pooten, als wezenloos, in den stal, tot dat er, na eenige uren, nieuwe aanvallen terugkeeren. De razende kolder kan wel in beterschap overgaan, maar er blijven meestal toevallen over, waardoor het paard voor de dienst onbruikbaar wordt; in de meeste gevallen echter sterft het paard aan deze ziekte.

De stille kolder.

Dezen onderkent men aan de verstandeloosheid of verzwakking der zielsvermogens; een verschijnsel hetwelk zich in eene ongewone of verkeerde handelwijze des paards openbaart. Het paard laat den kop naar beneden hangen, of leunt hem in de krib, waarbij het ligchaam in eene ongewone houding staat, het ziet er dom, loom, slaperig uit; is op niets meer, wat rondom voorvalt, opmerkzaam en schijnt te slapen. Het is zeer ongevoelig tegen uiterlijke werkingen, voor welke het in zijnen gezonden toestand zeer gevoelig is; zoo laat

het zich, zonder eenig gevoel, in de ooren tasten; steekt men het eene veer of graan-aar in dezelve zoo voelt het dit in het geheel niet; het laat zich op zijne kroon trappen zonder den poot weg te trekken; als men den eenen poot kruiswijs over den anderen plaats, dan blijft het dikwijls eenen geruimen tijd in deze onnatuurlijke houding staan; geeft men het onverwachts eenen stoot in de voorknie-buiging, dan stort het vaak op de kniën neder; nadert men hetzelfde met eenig gedruisch zoo ziet het niet om; geeft men voeder in de krib of ruif, zoo gaat het niet dadelijk nader bij, maar blijft eenen geruimen tijd staan, zonder iets daarvan aan te roeren; wanneer het begonnen is te eten, dan houdt het nu en dan eenen tijd lang met kaauwen op, terwijl het alsdan het voeder of in den mond blijft houden of hetzelfde, vooral het hooi, dikwijls geheel ongevoelig weer uit den mond laat vallen; het eet zijn voedsel veel liever van den grond dan uit de krib, en kaauwt zeer langzaam; bij het drinken gedraagt het zich zeer ongewoon; het steekt namelijk den kop tot diep over de neusgaten in den emmer en zuigt met moeite het water op; laat men het aan den haster loopen, dan moet men hetzelfde schier daaraan voorttrekken; het beurt de pooten onder het loopen ongewoon hoog op, even als een blind paard doet, of even als of het in het water waadt; het kan niet dan met veel moeite rugwaarts geleid worden; wordt het bereiden, zoo kan het voor een oogenblik wel door zweep en sporen uit den staat van bewusteloosheid opgewekt worden, doch vervalt daarin weder terstond, als het aan zich zelve wordt overgelaten; het hangt zwaar in de teugels; houdt de

ooren achterwaarts gekeerd in den nek, zonder dezelve te bewegen; het draait onder het gaan in het oog vallend naar eene zijde van den weg, in plaats van regt uit te gaan; soms geeft het teekenen van schichtigheid, en is dan voor sommige voorwerpen hoogst moeilijk voorbij te krijgen; wordt het kolderige paard ingespannen, dan loopt het dikwerf den verkeerden weg, dringt bestendig naar de eene zijde over en blijft meermalen onverwachts stil staan; het eerste aantrekken geschiedt dikwijls zoo onbesuisd, dat de strengen breken; en heeft het korten tijd ook goed en behoorlijk getrokken, zoo wil het vaak naderhand volstrekt niet meer trekken. In den hoogsten trap der ziekte schijnt het paard geheel verstandeloos, het leunt met den kop en het ligchaam overal tegen aan; het loopt, alsdan losgelaten, bestendig in het rond, of naar de eene zijde, of wel regelregt uit, tot dat het ergens tegen aan loopt, of het blijft op eenen anderen tijd onbewegelijk staan; het wordt in dezen hoogsten trap der ziekte dan ook meestal algemeen ziek, welke ziekte al eens toeneemt, tot dat het aan eene slijm- of teeringziekte sterft.

Bij de lijkopening eens paards, dat aan den stillen kolder leed, vindt men in de hersenen de bloedvaten zeer sterk met bloed, en de holligheden der hersenen min of meer met water opgevuld.

Bij de lijkopening eens paards aan den razenden kolder geleden hebbende, vindt men eveneens de bloedvaten in de hersenen zeer sterk met bloed opgevuld; de mergachtige zelfstandigheid der hersenen met vele bloedige punten doortrokken, en de holligheden der hersenen met een, met bloed

vermengd water, in meerdere of mindere hoeveelheid, opgevuld. Bij sommige paarden aan den razenden kolder gestorven, vindt men eene volledige hersen-ontsteking.

De stille kolder vernietigt den koop wegens de veel mindere waarde en de weinige geschiktheid voor de dienst, die het paard, dat daarmede behebt is, bezit, en wegens de onzekere geneesbaarheid der ziekte; het moet evenwel door den koper bewezen worden, dat het paard reeds den stillen kolder had, tijdens de koopgesloten werd; zulks is insgelijks van toepassing op den razenden kolder. Bedriegelijke paardenhandelaren zoeken den kolder te verbergen; zij geven namelijk kort voor den verkoop aan het paard rijkelijk purgeer- of pisdrijvende middelen; laten hetzelfde vooraf bij herhaling veel bloed aftappen, en den kop des paards dikwerf met koud water begieten; en dan zorgen zij daarvoor, dat de monstering op een' koelen dag plaats heeft; want hoe warmer het is, hoe heviger de kolder-aanvallen zijn, en hoe kouder de weersgesteldheid is zoo veel te minder zijn dezelve. De verkooper zoekt het kolderige-paard voor de monstering door bedreigingen en slagen in aanhoudende werking en schrik te brengen; waardoor het soms wel gebeurt dat de stille kolder zeer ligt verbor-gen blijft.

6. *De schichtigheid.* Onder dezen naam wordt eene ziekte verstaan, die zich door eene, in zekere tijdperken terugkeerende halstarrigheid openbaart, en waarbij het paard weigert zich naar den wil des gebieders te schikken; b. v. dat het plotseling onder het rijden of werken stil blijft staan, niet meer vooruit wil, liggen gaat, eenen verkeerden weg inslaat, achter uitloopt of omdraait, en

zich tegen alle gebezigde geweld hardnekkig verzet. Wat ook de eigenaar in het werk moge stellen, of hij het paard met goedheid of met bedreigingen of met slagen naar zijnen wil zoeke te dwingen, alles is te vergeefs. De schichtigheid des paards is een periodiek gebrek en maakt het voor de dienst ongeschikt, zelfs is het soms gevaarlijk van hetzelfde daartoe te gebruiken. Met paarden, welke aan schichtigheid lijden kan ligt bedrog gepleegd worden, dewijl het paard niet ten allen tijde schichtig of weerspannig is, maar veeltijds, zelfs in de meeste tijden, volkomen goed, goedwillig en bedaard zijne, van hem gevergte diensten verrigt, en juist van deze vrije tijden door den bedriegelijken verkooper partij getrokken wordt, om zoodanig paard voor gezond te verkoopen. Deze schichtigheid der paarden kan hoogst zelden genezen worden. Bedriegelijke paardenkoopeurs verbergen dit gebrek daardoor, dat zij een zoodanig paard, voor dat het uit den stal gebragt wordt, hevig verschrikken of bevreesd maken; dat onder het berijden en monstereu alle trekken aan de teugels vermeden wordt; dat zij het paard bij tijds zijnen eigenen wil laten volgen, als het soms een verkeerden weg mogt inslaan, waarbij de berijder zich dan houdt en gedraagt, als hadde hij dezen weg met opzet ingeslagen; dat hij vermijdt het paard de sporen, zweep en de teugels te laten gevoelen; dat hij het op plaatsen, — en zooveel mogelijk alleen bij zoodanige voorwerpen brengt, aan welke het gewoon is, en alle ongewone voorwerpen zorgvuldig ontwijkt. De schichtigheid kan evenwel in sommige gevallen slechts oogenblikkelijk zijn; b. v. als men het paard ongewoon-zware lasten laat trekken, of het voor hetzelfde

op andere tijden zeer ongewone diensten laat verrigten, b. v. als men een rijpaard dadelijk inspant en voor trekpaard wil gebruiken; of ook als men ongewone tuigen aanlegt; of als een paard op eene plaats gebragt wordt, waarvoor het afschuw en vrees heeft, b. v. in eenen noodstal, alwaar het vroeger eene pijnlijke operatie ondergaan heeft, of vernageld geworden is.

De schichtigheid wordt voor eene zenuwziekte gehouden; evenwel zoude men dezelve eerder als eene zielsziekte kunnen en zelfs moeten beschouwen.

7. *De duizeligheid.* Dit gebrek bestaat daarin, dat het paard, door bij tusschenpoozen terugkeerende aanvallen van duizeling, en slingering in den gang wordt aangevallen, waarbij het zijn bewustzijn verliest en niet zelden geheel onwillekeurig nedertuimelt; deze ziekte overvalt het paard zowel in als buiten den stal; soms bevangt de duizeligheid het paard dagelijks, of zelfs meermalen op den dag, of slechts eens om de 2, 3 of 4 dagen; soms kunnen er weken, zelfs maanden verloop, voordat het paard weêr eens aan dergelijke aanvallen van duizeligheid onderhevig is. Bij vele paarden wordt in deze vrije tusschentijden niet het geringste spoor van eene ziekelijke aandoening waargenomen; anderen daarentegen zijn dikwerf onpasselijk, hebben een ziekelijk voorkomen, enz. De duizeligheid vertoont zich onder de volgende verschijnselen: het paard blijft, als het in beweging is, plotseling staan, de pooten worden stijf en het zet de voorbeenen ver vooruit, of alle vier beenen ver uit elkander; als het in den stal staat, dan begint de aanval doorgaans daarmee, dat het paard aanvangt te trillen en te sidderen; de mond wordt met slijm gevuld, hetwelk toeneemt,

zich ophoopt en tusschen de tanden en lippen te voorschijn komt; de mest en de urine gaan dikwerf onwillekeurig af; het ligchaam wordt heen en weêr geslingerd, waarbij het paard alsdan onderscheidene onnatuurlijke bewegingen met den kop maakt; de oogen worden verdraaid; het ligchaam wordt warm, en die warmte neemt toe, totdat het zweet uitbreekt; de ademhaling is benaauwd, de pols onregelmatig; het paard tuimelt en vangt aan heen en weêr te wankelen en zulks wordt hoe langer hoe heviger, totdat het zich niet meer kan staande houden, en eindelijk geheel bewusteloos neêrvalt; dit geschiedt niet zelden met zulk eene hevigheid, dat het daarbij den halster in stukken trekt, en neêrvallende, met den kop tegen den wand of de krib slaat en zich daardoor aanmerkelijke kneuzingen berokkent. Na eenige minuten bewusteloos gelegen te hebben, bekomt het paard weder, het rigt den kop in de hoogte, haalt langzaam adem, staat op, en keert tot deszelfs vorigen toestand terug, en wel zoodanig, dat men alsdan weinig of hoegenaamd niets ongewoons aan hetzelfde zien kan, behalve misschien uitwendig de wonden en kneuzingen, die het onder het vallen bekomen heeft. Het gebeurt intusschen ook wel, dat het paard onder zoodanigen aanval bezwijkt. Ofschoon een paard, dat aan duizeligheid onderhevig is, somwijlen kan genezen worden, zoo volgt evenwel zoodanige genezing, in zeer vele gevallen niet, vooral als het gebrek uit onbekende oorzaken ontstaat. Dewijl het paard, behalve deze onzekere genezing, in de vrije tusschentijden voor het gebruik geschikt blijft, en men in deze tusschenpoozen aan hetzelfde niet ontdekken kan, dat het aan deze ziekte lijdt, zoo is

de koper, bij het koopen van zulk een paard, aan het gevaar hlootgesteld, van misleid en bedrogen te worden; weshalve dan ook paarden, die aan duizeligheid onderhevig zijn, geene handelbare waar uitmaken, en de verkooper daarvoor, zonder uitdrukkelijk gemaakte voorwaarden, aansprakelijk blijft.

8. *De vallende ziekte.* Dit hoofdgebrek bestaat in eene, bij ongelijke tusschenpoozen terugkeerende ongesteldheid, gepaard met stuiptrekkingen van het geheele ligchaam, waarbij het bewustzijn en de gewaarwordingen van het paard, gedurende eenigen tijd, onderdrukt zijn. De vallende ziekte openbaart zich in den beginne onder dezelfde verschijnselen, als bij de duizeligheid opgegeven zijn. Het paard wordt onrustig, trippelt heen en weder, wankelt en siddert op de beenen, wordt duizelig en valt eindelijk neder; somtijds gebeurt het ook, dat het paard plotseling nedervalt, zonder dat de opgegeven verschijnselen zijn voorafgegaan. Als het paard intusschen eens neêrgevallen is, dan worden de ledematen, gedurende eenigen tijd, stuiptrekking bewogen, de oogen sluiten zich en de werking der zintuigen houdt op, want na zulk eenen aanval schijnt het paard geheel bedwelmd te zijn, en valt in eenen diepen slaap, onder zichtbaar hevige adembaling. Is intusschen de aanval geheel over, dan rigt zich het paard weder op en blijft in den stal rustig, of het doet zijne dienst weêr even als ware er met hetzelfde niets gebeurd. Zoodanige aanval duurt meestal slechts eenige minuten, soms echter $\frac{1}{4}$ uurs of nog langer. Ook komen de aanvallen onregelmatig terug; nu eens schielijk op elkander volgende en zonder eene geregelde tijdsopvolging, dan weder eerst na ver-

loop van eenen geheelen dag, of na eene week, of na verloop van eene volle maand. Zoo ook komen de aanvallen zoowel over dag als bij nacht, zoowel buiten als in den stal, zoowel gedurende de rust als onder den arbeid.

Dewijl er bij dit gebrek ongeregelde tusschenpoezen voorkomen, in welke het paard geheel van dergelijke aanvallen verschoond blijft, zoo kan de koper daardoor ligt bedrogen worden; en zoowel om deze oorzaak, als ook, dewijl zulk een paard voor de dienst genoegzaam ongeschikt is, alsmede wegens het gevaar, dat met het gebruiken van zoodanig paard vergezeld gaat, terwijl dit gebrek, in de meeste gevallen, ongeneslijk is, wordt de vallende ziekte onder die hoofdgebreken gerekend, welke zoodanig paard tot eene onhandelbare waar maken, en den koop, zonder vooraf gemaakte duidelijke hepalingen, vernietigen.

9. *De volkomen blindheid des paards.* Het paard kan volkomen blind zijn als het maanblind is, als het de grijze, en zoo ook als het de zwarte staar heeft. Als deze gebreken zoodanig zijn, dat zij voor den minder deskundige niet dan uiterst moeilijk te onderkennen zijn, of geheel en al voorbijgezien kunnen worden, dan wordt een zoodanig paard voor ongeschikt voor de dienst, als behebt met een onzichtbaar hoofdgebrek, zonder uitdrukkelijk te voren gemaakte bepalingen, met regt als eene onhandelbare waar beschouwd.

De maanblindheid is het uiteinde van de periodieke oogontsteking. In het begin is deze oogontsteking ligt te onderkennen, door de hooge roodheid der oogen, de gezwollenheid der oogleden, het aanhoudend tranen, het digthouden der oogleden, de warmte derzelve en de schuwheid

voor het licht. Verwijdert men de toegeknepen oogleden met geweld van elkander, dan ziet het binnenste van het oog er troebel uit, het is met bloed en water overloopen, of het is vol met witte vlekken. Deze verschijnselen nemen in den loop der ziekte langzamerhand weder af, totdat zij eindelijk geheel verdwenen zijn, en het oog van buiten, oppervlakkig gezien, geheel gezond schijnt; na verloop van eenigen tijd komt er echter op nieuw eene ontsteking te voorschijn, die weer even als de vorige verdwijnt; dit duurt zóó lang, totdat de ziekte tot op hare eigentlijke hoogte geklommen is, dat wil zeggen: totdat een of ander deel in het inwendige van het oog zoodanig ont-aard is, dat het paard daardoor volkomen blind wordt. Onderzoekt men de oogen naauwkeu-riger op de reeds vroeger breedvoeriger opgege-ven wijze, dan zal men, bij verschillende maan-blinde paarden, ook verschillende uitwerkselen van het uiteinde der oogziekte vinden. Deze komen op de volgende neder: het hoornvlies is gedeelte-lijk troebel of ondoorschijnend, of er zitten witte vlakken op hetzelfde, (*leucoma* genaamd,) die het oog geheel bedekken, zoodat volstrekt geen licht van buiten meer kan invallen; somwijlen zijn de randen aan het regenboogvlies zamengegroeid, waardoor de oogappel gesloten is en geheele blindheid ont-staat; soms zijn alleen in de oogkamer ondoor-schijnende stolbare stoffen uitgestort; soms is het kapselvlies en het waterachtige vocht voor en achter de kristallins, soms is het kristallijn vocht verdonkerd, als wanneer de grijze staar aanwe-zig is.

Als het paard reeds eenmaal eene zoodanige oogontsteking gehad heeft, dan zal het zeldzaam

van de *recidiven* verschoond blijven; zij komen zoo dikwerf terug, totdat het paard eindelijk blind is. Geenszins intusschen regelen zich de aanvallen of *recidiven* naar de afwisseling der maan, gelijk men te voren geloofde, en waardoor dit gebrek deszelfs naam van maanblindheid schijnt te hebben verkregen; maar de ontstekingen volgen elkander in ongeregelde tijdperken op; en deze bepalen zich tot verschillende weken, maanden en zelfs jaren.

Men moet dit gebrek onder de hoofdgebreken rangschikken, doordien de deugdelijkheid en de bruikbaarheid des paards door hetzelfde veel verminderd worden, en men het gebrek in het eerste begin slechts moeilijk onderkennen kan; dewijl vooral de ontsteking slechts bij tusschenpoozen komt en dus het geheel op vele tijden niet dan uit de gevolgen, welke hetzelfde nagelaten heeft, kan onderkend worden.

Als de periodike oogontsteking reeds op hare hoogte gekomen is, en zich alleen de achtergeblevene, te voren opgegeven gevolgen der zich herhaald hebbende oogontstekingen, (nadat de ontsteking zelve uitwendig geheel en al opgehouden heeft, en het oog, zoo ver men dit van buiten onderzoeken kan,) laten waarnemen, (maar alsdan ook zeer duidelijk en zichtbaar waar te nemen zijn,) dan kan men deze duidelijk zichtbare gevolgen van eene periodike oogontsteking geenszins voor een hoofdgebrek doen gelden, waardoor de koop van een zoodanig paard zoude kunnen verbroken worden; dewijl alsdan de kenteekenen duidelijk van buiten te zien zijn, en daarom door den koper ook dienen onderkend te worden; want de verkooper is geenszins verplicht, om deze zichtbare gebreken

aan het oog vooraf te kennen te geven, hoewel het van den anderen kant van de eerlijkheid en soliditeit van den verkooper zoude te verwachten zijn. Voor uitwendig-zigtbare gebreken behoeft de verkooper niet in te staan, want deze moet de koper zelf ontdekken kunnen, en zoo hij de noodige kennis daartoe niet mogt bezitten, dan is het in zijn belang, om een' bekwamen vecarts of deskundige te rade te nemen.

Daarentegen moet de, zich op verschillende tijperken herhalende oogontsteking zelve, zoo lang zij nog in haar stijgen en toenemen is, en nog geene vaste gevolgen teruggebleven zijn, bij het geheel en al ophouden van de ontsteking van buiten, ten allen tijde wel voor een degelijk hoofdgerek gebreken gehouden worden; dewijl deze, in haar eerste begin, zeer moeilijk te onderkennen, en dewijl zij van andere oogziekten, die dergelijke nadeelige gevolgen niet na zich slepen, zeer moeilijk te onderscheiden is; vervolgens ook, dewijl er geheel vrije tusschenpoozen zijn, in welke men aan het oog niets tegennatuurlijks ontdekken kan, hoewel de kiem der nadeelige gevolgen reeds door de eerste oogontsteking gelegd is, en het juist deze tusschenpoozen zijn, in welke en waardoor de koper zoo ligt bedrogen wordt, en het paard zeer gemakkelijk als volkomen gezond van oogen kan verkocht worden; verder, dewijl men niet vooruit kan bepalen, welken afloop de genezing van de periodieke oogontsteking nemen zal; en eindelijk, dewijl het paard, bij ongunstigen afloop der oogontsteking, welke trouwens als al te waarschijnlijk kan aangenomen worden, doordien het door de ondervinding als genoegzaam zeker bewezen is, dat deze oogontsteking zich zoo

lang en dikwerf herhaald, totdat zij op hare hoogte gekomen is, als wanneer het paard volkomen blind wordt, en alsdan zeer veel in zijne waarde en bruikbaarheid verliest. De koper moet intusschen bewijzen, dat het paard, of tijdens den koop aan eene zoodanige oogontsteking leed, of dat het, tijdens dat de verkooper hetzelfde nog als zijn' eigendom bezat, aan eene zulke oogontsteking, eens of reeds meermalen geleden heeft, al mogt deze schijnbaar ook weder genezen zijn; hetzij dan dat de verkooper zich tegen alles heeft gevrijwaard.

De zwarte staar (of ook staarblindheid, *staande oogen* genoemd), is eene volkomene blindheid, die hare aanleiding vindt in een gebrek van den gezichtszenuw, of van het netvlies; de staar is een ongeneeslijk gebrek, waardoor het paard veel van deszelfs waarde verliest, dewijl de veiligheid van het gebruik des paards van de goede gesteldheid des gezichts afhangt. Veeltijds is slechts één oog, in andere gevallen zijn beide oogen aangedaan. Bij een paard, dat aan de zwarte staar lijdt, is de oogappel geheel onbewegelijk, hetwelk het best en het zekerst onderzocht kan worden, als men het paard in eenen daartoe geschikt gemaakten stal brengt (hetwelk reeds vroeger breedvoerig opgegeven is.) Het oog ziet er bij de zwarte staar, uiterlijk gezond en natuurlijk uit, wat namelijk de kleur en doorschijnendheid betreft, zoodat een onkundige, bij eene oppervlakkige beschouwing, niets ongewoons of ziekelijks aan zoodanig oog waarneemt; intusschen is voor den kenner, bij eene opmerkelijke beschouwing, aan de verwijding en vernaauwing des oogappels, bij het invallen van zwakke of felle lichtstralen, bij gezonde oogen, daarentegen bij de zwarte staar aan de volstreckte onbewegelijkheid

des oogappels, met zekerheid te onderkennen, dat gezegd gebrek aanwezig is. Voor het overige kan tot onderkenning van dit gebrek bijdragen, dat het paard den kop buitengewoon hoog draagt, dat het, onder het loopen, de beenen hooger dan gewoonlijk opbeurt, waarbij het dan de ooren zeer levendig opgezet houdt; het paard luistert sterk en draait de ooren beurtelings voor en achterwaarts, ten einde door de opvang van der geluidstrillingen en de vermeerderde werkzaamheid des gehoors, zoo veel mogelijk het verlies des gezichts te vergoeden. Is slechts één oog door de zwarte staar aangedaan en het andere gezond, dan kan het ongemerkt zeer ligt voorbij worden gezien, vermits soms de beweging en zamentrekking des oogappels van het zieke oog uit medegevoel met die van het gezonde overeen komt. Om dit zekerder te onderkennen, bindt men eenen doek voor het gezonde oog, om het invallen des lichts te beletten; alsdan zal zich de oogappel van het blinde oog slechts zeer weinig verwijderen, doordien hetzelfde tegen den indruk des lichts ongevoelig is; en nadat de doek van het gezonde oog is weggenomen, zal men de verwijding tusschen de beide oogappels duidelijk kunnen waarnemen. Bedriegelijke paardenhandelaren brengen bij zulke wezentlijk geheel blinde paarden, soms met opzet, eene uitwendige ontsteking teweeg; b.v. door het inblazen van peper, het instrijken van scherpe of bijtende vochten, of door in hetzelfde met opzet te stooten, of beledigingen en verwonding door het slaan met de zweep toe te brengen, enz.; welke willekeurig voortgebrachte ontsteking op zich zelve niet veel te beteekenen heeft, zelfs gemakkelijk weer kan genezen worden; echter wordt daardoor verborgen gehouden, dat het paard aan een inwendig

ongeneeslijk gebrek der oogen lijdt, en hetzelfde ten eenenmale blind is; men wantrouwe derhalve dan ook bij den aankoop alle paarden, bij welke uitwendig iets aan het oog hapert, dewijl men zich niet altijd volkomen zeker genoeg overtuigen kan, welke juist de voornaamste oorzaak der kwaal is.

De zwarte staar behoort onder die hoofdgebreken, welke den koop vernietigen, dewijl zij zeer gemakkelijk te verbergen, en in de meeste gevallen zeer moeilijk te onderkennen is; en dewijl zij onder de ongeneeslijke ziekten behoort, waardoor het paard veel van deszelfs waarde verliest; intuschen moet door den kooper het bewijs geleverd worden.

10. *De doofheid.* Men onderkent de doofheid aan de volgende kenteekenen. Die paarden, welke doof zijn, houden den kop doorgaans scheef; zij hooren niet of moeilijk het geroep of geschreeuw en gehoorzamen om deze reden daaraan geenszins. Zij hebben meestal eene ter neêrgeslagen houding, staan als bewusteloos met neerhangenden kop, en leunen met denzelfen in de krib; zij zijn moedeeloos of neêrslagtig; bij het dreigen met de zweep verraden zij schrik en vrees, en springen tegen de krib op; met een papier of ander voorwerp in het oor geprikkeld, gedragen zij zich schier als een paard, dat den kolder heeft; zulke doove paarden zijn geheel gevoelloos tegen deze, anders voor het paard zoo gevoelige indrukken. De doofheid berust meestal in uitwendige gebreken der gehoorwerk-tuigen, b. v. zamengroeiing der beenderen, verdikking der vochten, of in eene verlamming van den gehoorzenuw. Wegens de gemakkelijke van daarmede te plegen bedrog, en dewijl de doofheid

ongeneeslijk is, en daardoor het paard aanmerkelijk in zijne waarde vermindert, wordt deze ziekte onder die gebreken gerangschikt, welke den koop verbreken.

11. *De klophengst.* Onder dezen naam wordt een mannelijk paard verstaan, bij hetwelk slechts één bal in den balzak aanwezig is, terwijl de andere in de buikholte is terug gebleven; ook gebeurt het, (hoewel zeldzaam,) dat de beide ballen in de buikholte terug gebleven zijn; in het eerste geval kan slechts een bal aan het paard ontnomen, en in het laatste geral kan het in 't geheel niet gesneden worden. Deze afwijking of speling der natuur kan vooral daaraan worden onderkend, dat het paard eene ongewone neiging aan den dag legt om te dekken, en werkelijk een bevruchtend vermogen bezit, in weérwil van de omstandigheid, dat men slechts eenen bal of in het geheel geen aanwezig vindt. Als er slechts één bal te voelen is, dan wordt deze alleen soms uitgesneden en het paard bedriegelijk voor volkomen gekastreerd opgegeven; doch zal men dit ligt aan den naad en de voelbare, altijd terugblijvende zaadstreng gewaar kunnen worden. Deze abnormiteit wil wel eens op de veulens overerven, weshalve een zoodanige hengst niet voor de voortteling dient aangehouden te worden. Een klophengst verliest veel van deszelfs waarde; 1°. dewijl hij als hengst niet zoo goed en niet zonder gevaar gebruikt worden kan; 2°. dewijl hij niet zoo gemakkelijk tot ruïn gemaakt worden kan; 3°. dewijl het gebrek zeer ligt op de nakomelingen overerft; 4°. een klophengst kan dikwerf gemakkelijk voor een ruïn verkocht worden, waardoor de koper bedrogen wordt. Deze afwijking der natuur wordt

daarom ook onder de hoofdgebreen gerangschikt, welke den koop vernietigen.

Hoewel ook de teringziekte, de borstwaterzucht, de buikwaterzucht, de schurft, het kribbenbitten, het uitzakken van den draagzak, de nachtblindheid, streng genomen onder die hoofdgebreen moesten gerangschikt worden, welke den koop vernietigen, zoo is echter derzelve onderkenning zoo gemakkelijk, dat wel niemand met opzet dergelijke paarden zal koopen, aan welke hij dadelijk ziet, dat zij ongesteld of met een der gezegde ongemakken behebt zijn.

DE BEDRIEGERIJEN EN KUNSTGREPEN, DIE IN DEN
PAARDENHANDEL GEBEZIGD WORDEN.

Menigvuldig zijn de bedriegerijen en kunstgrepen, welke in het werk gesteld worden, om bij het koopen en verkoopen van paarden, derzelve gebreen op alle mogelijke wijze, te verbergen; en het is derhalve voor den kooper van paarden van het grootste belang, om, zoo veel als mogelijk is, met deze bekend te zijn en zich daardoor zoo veel te eerder en beter tegen schade en bedrog te kunnen vrijwaren; wij vertrouwen daarom ook, dat het meer algemeen bekend maken dezer bedriegerijen en kunstgrepen, voor ieder, die paarden aankoopt moet, welkom zal zijn want het gebeurt menigvuldig, dat de bekwaamste paardenkenner en de bedrevenste paardenhandelaar van beroep, ondanks alles, nog bedrogen wordt naardien de listen en lagen in den paardenhandel veelvuldig en groot zijn.

De het meest door den bedriegelijken verkooper in toepassing gebragt wordende kunstgrepen en bedriegerijen zijn de volgende:

1°. Het verbergen der hoofdgebreken; en wel
a, het stoppen der uitvloeijing uit den neus, en het uitsnijden der verharde klieren, bij paarden die aan verdachten of kwaden droes lijden; het welk op pag. 103, breedvoerig is opgegeven.

b, het bedrog door den paardenkooper gepleegd, als het paard den worm heeft; pag. 107.

c, het verbergen van de dampigheid; pag. 113.

d, het verbergen des kolders; pag. 117.

e, het verbergen der schichtigheid; pag. 117.

f, het verbergen der duizeligheid; pag. 119.

g, het verbergen der vallende ziekte; pag. 120.

h, de gepleegde bedriegerijen bij de maanblindheid; pag. 122.

i, de gepleegde bedriegerijen als het paard de staat heeft; pag. 124.

k, het verbergen der doofheid des paards; pag. 125.

l, de misleidingen bij het verkoopen van eenen klophengst; pag. 125.

2°. De bedriegerijen, die in het werk gesteld worden, om de kreupelheid des paards te verbergen. Ten opzichte van dit laatste wordt in den paardenhandel wel het meeste bedrog gepleegd; en de beste raad, welke hier tegen gegeven worden kan, is wel, om, als men zich zelve niet genoegzaam vertrouwt, bij het onderzoek, den raad en den bijstand van eenen veearts of van eenen deskundigen in te roepen; want de onderkenning der kreupelheden, en der verschillende bedriegerijen tegen deze onderkenning in het werk gesteld, vereischt eene uitgebreide, door ondervinding verkregen paardenkennis. (In een afzonderlijk gedrukt werkje over

het onderzoek van de zitplaats der kreupelheden, hebben wij breedvoeriger de bedriegerijen en kunstgrepen, die gebezigd worden, om de kreupelheden voor den koper te verbergen, opgegeven; en tevens daar ter plaatse te gelijk de noodige voorzorgen en voorzigtigheids-maatregelen vermeld, die dienen in acht genomen te worden, om zich tegen bedrog te beveiligen; door eene naauwkeurige opvolging en behartiging van deze aanwijzingen en wenken, zal men zich dan ook veel gemakkelijker tegen bedrog vrijwaren.)

3°. De bedriegerijen en kunstgrepen, die in het werk gesteld worden, om het paard al naar verkiezing grooter of kleiner te doen voorkomen; en welke op pag. 94 naauwkeurig zijn opgegeven.

4°. De bedriegerijen en kunstgrepen, die in toepassing gebragt worden, om den koper in de beoordeeling van den juisten ouderdom te misleiden; welke op pag. 42, breedvoerig zijn vermeld.

Behalve deze komen in den paardenhandel veelvuldige andere kunstnarigen den bedriegelijken paardenkoper te hulp, om den koper te misleiden, en daartoe behooren de volgende:

5°. Bedriegelijke paardenkopers zoeken paarden van gemeener ras, voor paarden van een edeler ras te doen doorgaan; wanneer zij namelijk paarden te koop hebben, die een' voor het overige schoonen, bevalligen en geëvenredigden lichaamsbouw hebben, maar van een gemeener ras zijn, dan worden de maanharen, de maantop en de staartharen uitgedund; de oogharen, de haren om de kin en de lippen, en zoo ook de haren rondom de kroon der hoeven afgeknipt; de lange haren onder den keel tusschen de kaken weggesneden, en de lange haren in de ooren uitgeknipt; de, met veel haren begroeide

vetlokken uitgedund; op zulke wijze *getailleteerde* paarden verkrijgen daardoor het voorkomen, dat zij van een edeler ras zijn.

6°. Men late zich bij het aankopen van een paard, dat het eene of het andere merkteeken van eene beroemde stoeterij op de bil heeft, niet misleiden; want zoodanige merkteeken kunnen zeer ligt nagemaakt of valsch zijn.

7°. Wordt een paard te koop aangeboden, dat geheel opgetuigd is, of als op hetzelfde een zadel of een dek ligt, dan verzuime men, bij het onderzoek van zoodanig paard niet, om alle tuigen van hetzelfde te laten afnemen; en onderzoekte het paard niet anders, dan in zijne naaktheid, dewijl maar al te dikwerf onder deze tuigen het eene of andere gebrek verborgen is; b. v. een breede halfster bedekt nu eens eene daaronder verborgene pijpzweer of eene fistel; dan weder het een of ander likteeken van vroeger gelegde fontenellen of van verwondingen; een te breed wanstaltig voorhoofd wordt door het optoomen en aanleggen van een huzaren-hoofdstel verborgen; verkeerd staande, slecht aangezette ooren worden door hooge en sterk aangehaalde frontriemen oogenblikkelijk verholpen; een sterk toegegespte neusriem verbergt soms de kwade gewoonte, dat het paard de tong uit den mond laat hangen; gebreken aan den schoft, als de vaarn, drukkingen en kneuzingen, gezwellen, witte haren of brandvlakken, worden door het opleggen van dekens of zadels verborgen; door de opgelegde, veelal zeer bont uitgemonsterde tuigen wordt veeltijds de ongelijke grootte der staalpaarden of verborgen, of minder merkbaar gemaakt; terwijl men eenen misvormden hals veeltijds door, met bontkleu-

rige banden doorvlochten maanharen tracht te verbergen.

8°. Paarden, die op de eene of andere wijze een stuk van de tong verloren hebben, of bij welke de tong, in eene meerdere of mindere mate, opgezet of gescheurd is, worden door den bedriegelijken paardenhandelaar, zoo veel mogelijk, kopschuw gemaakt; waardoor het alsdan bij het onderzoek, zeer lastig en veeltijds zelfs onmogelijk gemaakt wordt, om het paard in den mond te kunnen zien. Bij zulke paarden, die zoo buitengewoon kopschuw zijn, moet de koper derhalve steeds veronderstellen, dat er bedrog met hetzelfde, hetzij met ziekten aan den kop of in den mond gepleegd wordt.

9°. Kwade gewoonten bij het paard zoekt de bedriegelijke paardenkoper, zoo veel mogelijk, en op de behendigst-mogelijke wijze te verbergen; zoo laat hij een paard, dat kwaadaardig is, en dat slaat en bijt, honger en dorst lijden, of hij rijdt hetzelfde sterk af en vermoeit het zoo veel als hij maar kan, voordat zoodanig paard aan den koper getoond wordt; sommige bedriegers geven aan zoodanig paard wel eens eene halve flesch genever in, waardoor zij het voor korten tijd, zoodanig bedwelmen, dat het, in dezen toestand handelbaar wordt; paarden, van welke de verkooper weet, dat zij wel eens hollen, laat hij steeds afzonderlijk loopen en monstereu, dewijl meestal zulke paarden dan minder tot hollen geneigd zijn; is het te koop aangeboden paard schuw en schichtig, dan brengt de verkooper het, zoo dikwerf zulks zonder achterdocht te wekken geschieden kan, steeds bij andere paarden, en laat het, in gezelschap met deze, rijden; hij vermijdt

alles zorgvuldig, waarvoor het schrikken of waardoor het zich verontrusten kan, enz. enz.

10°. Paarden, welke te laag van voren zijn, worden, om dit te verbergen, met de voorbeenen hooger, op eene eenigzins verhevene plaats gesteld, en daarentegen met de achterbeenen lager geplaatst. De verkooper laat den knecht zich voor het paard plaatsen, en deze houdt dan, met beide handen aan den teugel, den mond en den kop des paards in de hoogte, waardoor de voorhand altoos meer uitkomt en hooger schijnt.

11°. Bij het koopen van paarden dulde men nooit de aanwending der zweep door den verkooper, en evenmin het geweldige gedruisch-maken door de knechts bij de monstering; maar men doe het onderzoek steeds en ten allen tijde in den natuurlijke toestand des paards, als wanneer alles rondom hetzelfde stil is, en het door niets verontrust wordt; want door de zweep enz. wordt het paard somtijds geheel anders, dan het op andere tijden is; het vertoont alsdan soms eene opgewondenheid, eene houding, eene kracht, welke het anders in het geheel niet bezit; de zweep maakt booze en weêrspannige paarden tammer en handelbaarder, en een, aan kreupelheid lijdend paard voor korten tijd bijzonder vlug en rap; en ook luije en trage paarden willen wel, na eenige gevoelig aangebragte zweepslagen, vlug en ijverig worden.

Ook de aanwending van peper, in den vorm eener pil in den aars gestoken, of als poeder in de kling gewreven, verhelpt de zoo even opgegevene gebreken voor eenen korten tijd. Men erkent dit gepleegd bedrog aan de sidderende beweging van den staart, het aanhoudende kwispelen met denzelfen en het gedurige heen en weêr

trippelen des paards, waarbij het dan aanhoudend den staart opheft en kleine portien drekstof en pis ontlast, en, als het dit ook juist niet doet, den staart steeds tegennatuurlijk hoog opgeheven draagt.

12°. Voorzigtig en meer wantrouwend zij men bij het aankoojen van een paard, als de verkoojer spoedig veel van zijnen eisch op de koop-som vallen laat. Evenzoo voede men altijd wantrouwen, als een, voor het overige schoon paard, door den verkoojer, als ware het, opgedrongen wordt. Vooral koestere men verder altijd een wantrouwen als een, voor het overige schoon paard, aan hetwelk men, bij eene vlugtige beschouwing, geene grove, zeer in het oog vallende gebreken ontdekken kan, dringend tot verkoop aangeboden wordt, als zulks namelijk door vermogende personen geschiedt, van welke men veronderstellen kan, dat zij het paard minder om het geld verkoopen, dan veeleer, omdat zij zich in allen gevallen van het paard willen ontdoen; zoo ook als de zoodanige personen zich van het eene of andere paard willen ontdoen, dat oppervlakkig beschouwd voor hun eigen gebruik zeer geschikt zou zijn. Men late zich in zoodanig geval vooral niet door eene kwalijk geplaatste achterhoudendheid, of vooringenomenheid, of misschien een ontzag voor zoodanige verkoopers misleiden; en evenzoo min late men zich door een bevallig uiterlijk medeslepen, of daardoor misleiden, dat het paard bijzonder goed gevoed, dik en vet is; het is altijd verkieslijker een mager dan een zeer dik en vet paard te koopen, dewijl men bij het eerste de gebreken veel ligter ontdekken kan.

Het gepleegde bedrog, om witte haren bij donker gekleurde paarden te verwen, en daaraan de kleur

der oorspronkelijke haren te geven, wordt bij die paarden gepleegd, welke door het drukken van den zadel en de tuigen, of door het opsmeren van doortrekkende zalven, na de genezing, op deze plaatsen witte haren gekregen hebben.

Bij de kennis der hier opgegeven gepleegd wordende bedriegerijen en kunstgrepen, en voor het overige uitgerust, met practische paardenkennis, zal men zich grootendeels tegen schade en bedrog kunnen vrijwaren, en bij den aankoop voordeel vinden.